

LEVR AL LABOURER

Rimet e Brezonek Gwened

GAND ANN

A. O. GWILLOM

Person Kergrist (Mor-Bihan)

HA GANT GRAD-VAD HAG AOTREADUR KERENT AR BARZ GWIZIEK-MA

RIMET E BREZONEK LEON, TREGER HA KERNÉ

GAND

CH. GUENNOU

MEULODI HA TESTENI MAD ANN AOTRONEZ :

DUBOURG, Eskop kear ar Milinou (Moulins) ;

VALLEAU, Eskop Kemper ha Leon ;

AR PROVOST, Vikeal-Meur, Arc'h-diakr Landreger enn hano ann
Aotro Fallieres, Eskop Zant-Briek ha Landreger, etc.

PRIX : 1 fr. 25

EN VENTE

à Brest, chez M. TOURMEN, libraire, rue de la Mairie, 35
et chez les principaux Libraires de Bretagne

—
1895

LEVR AL LABOURER

Rimet e Brezonek Gwened

GAND ANN

A. O. GWILLOM

Person Kergrist (Mor-Bihan)

HA GANT GRAD-VAD HAG AOTREADUR KERENT AR BARZ GWIZIEK-MA

RIMET E BREZONEK LEON, TREGER HA KERNÉ

GAND

CH. GUENNOU

MEULODI HA TESTENI MAD ANN AOTRONEZ :

DUBOURG, Eskop kear ar Milinou (Moulins) ;

VALLEAU, Eskop Kemper ha Leon ;

AR PROVOST, Vikeal-Meur, Arc'h-diakr Landreger enn hano ann
Aotro Fallières, Eskop Zant-Briek ha Landreger, etc.

BREST

E TI A. DUMONT, MOULER, RU KLEBER, 11

—

1895

KINNIG VA LEVR

D'AM C'HENVROIZ,

Broiou Leon, Treger ha Kerné a blij d'ezho iez kaër hor tadou koz hag e fell d'ezho hen mirout, ha dreist-holl d'al Labourerien-douar, ha d'ho bugale a dle beza euz ar vicher gaër-ze war ho lerc'h...

Pariz, e miz kerdù 1894.

VA C'HENVROIZ KER,

Ken kaër am euz kavet Livr el labourer, rimet e Brezonek Gwened gand ann Ao. Gwillôm, persoun Kergrist (Mor-Bihan); kement am euz kavet enn-han a genteliou mad ha talvoudek meurbed evidoc'h holl, ken am euz laket em spered hen trei e rimou brezonek Leon, Treger ha Kerné, evit m'helljac'h hel lenn hag ober ho mad gant'han gand nebeutoc'h a boan.

Kereñt ann Ao. Gwillôm, perc'henn Livr el labourer, ho deuz roet d'in, dre ann Ao. Hémonic, persoun Zanñ

Jérand, tost da Bondi, galloud d'ober moula va levr ha d'hen kinniga d'heoc'h... Hag ar galloud-se, bete vrema da vihana, n'eo bet aotréet da zen all e-bed...

Trugaré vraz d'ann Ao. Persoun Zant Jérand ha da gereñt all hor Barz-meur, ann Ao. Gwillóm. (Ann Ao. Persoun Hemonic, a zo marvet, aboue m'en defoa roet d'in he aotreadur da ober moula va levrik)... Ar merk-se a fisians roet d'in gant'ho a garg va c'halon a anaoudegez-vad enn ho c'heñver, hag evurus braz en em gaffenn ma c'helljenn lavarout hep doan da fazia :

« Heñvel pik eo va Levr al labourer ous Livr el » labourer ann Ao. Persoun Kergrist... » Mes, allaz, n'hellann ket touet ann dra-se, daoust d'ann holl amzer am euz tremenct o skriva va levr ha d'ann holl boan am euz kemeret evit mirout d'am skouer hec'h holl gened, hec'h holl braventesiou!...

Hag, evit gwir, tra diez dispar eo trei Brezonek Gwened e Brezonek Leon, Treger ha Kerné... Kals a c'heriou ez euz e ies ar Morbihan ha na gaver ket anez'ho enn hor broiou-ni : ann doare komz, ann doare skriva ha, dreist-holl, ann doare rima a zo aliez dis-henvel krenn diouz hor re-ni...

Great am euz hervez va gwella, hag ann testeniu a veulodi a zo aman war-lerc'h ho deuz roet d'in, hen anzao a ran, eur froudenn a lorc'h hag a joa em c'halon!

Gwelit brema, d'ho tro, va c'henvrois ker, ha dleet a oa d'in ann testeniu kaer-se !!!

N'am boa ken c'hoant nemet da kinniga d'heoc'h eul levr mad da lenn, e-pad nosvezioù hirr ar gouañ, d'ho sikour da dremen ann amzer gand nebeutoc'h a

hirnez, eul levr e pehini ec'h helljac'h kavout kentelioù talvoudus enn ho labouriou-douar, ann doare hag ar stum da gaout est, loened, gwez kaër enn ho touarou, da zastum mel e-leiz, hep kals a boan, ha da welout bep ploaz ho madou o kreski hag ho ialc'h o pouneraat...

Ann dud gwiziek a gar c'hoaz hor Brezonek hag e fell d'hezo e vefe miret pell c'hoaz enn hor Breiz, a lenno marteze al levrik-ma gand dudi ha plijadur. Hervez reizou hor doare skriva am euz skrivet va levr, pe, da vihana, poaniet am euz da heulia ar reizou-se hervez ma gwella...

Ha, brema, kea, va levrik, da gaout tud va Bro ! Lavar d'hezo ez eo bepred stag va c'halon ous hor Breiz-Izel ! Lavar d'hezo miret ersad ho ies ha choum enn ho farkou!...

Er c'haëriou braz e kaver, aliez, siouaz, e-leac'h arc'hant hag aour da rozellat, paourentez da frità gand daërou ha glac'har!!!

« D'heoc'h-hu mar plij va levrik, me a vo evurus... »
 » Breiziz, m'ho ped, evit-han, bezit trugarezus !... »
 » Kals well a rime, m'her goar, hor Barzad a wechall, »
 » Ha, m'hen lennje, marteze, e vousec'hoarsfe Riwall... »

CH. GUENNOU.

Moulins, le 12 Mars 1894.

MON CHER MONSIEUR GUENNOU,

J'avais souvent entendu parler, avec éloge, des Géorgiques chrétiennes de M. l'abbé Guillôme, écrites en Breton Vannetais, et intitulées : *Livr el labourer* ; mais jamais ce volume ne m'était tombé entre les mains. Vous avez eu l'heureuse inspiration de le vulgariser, et de le faire ainsi connaître, en l'adaptant aux trois autres dialectes, de nos compatriotes de Tréguier, de Cornouaille et de Léon. Nul mieux que vous ne pouvait réussir dans cette œuvre délicate et ardue. Vos travaux déjà nombreux de philologie bretonne, votre connaissance parfaite de notre vieil et cher idiôme, votre goût épuré, cette facilité de versification que l'on a déjà admirée dans la traduction du *Pater de Coppée*, étaient une garantie certaine d'un succès, qui dépasse cependant encore toutes les prévisions. C'est vous dire assez avec quel intérêt et quel charme j'ai lu les deux mille vers de votre manuscrit.

Je ne pourrai malheureusement pas recommander votre livre autour de moi. Je suis le seul Evêque de France qui écrive et parle le Breton, et mes diocésains ne comprennent pas ma langue. Mais si j'avais eu l'honneur d'exercer mon ministère pastoral dans l'un des diocèses bretons, j'aurais chaleureusement engagé les prêtres et les fidèles à se procurer votre ouvrage, et je l'aurais fait distribuer, dans une large mesure, comme « livre de prix » au catéchisme et à l'école libre. Votre volume, en effet, ne peut qu'être très utile à

nos compatriotes, à tous les points de vue : au point de vue agricole, en les initiant à des méthodes de culture, qui, malgré les perfectionnements modernes, sont encore précieuses et toujours actuelles ; au point de vue chrétien, en élevant leur âme vers Dieu, grâce à ce souffle pieux qui court à travers toutes vos pages ; au point de vue du patriotisme local, en les attachant davantage à leur profession de laboureurs, trop souvent aujourd'hui désertée, et à notre belle langue celtique que vous avez trouvé le secret de rendre claire, lumineuse et intelligible à tous.

De plus, le paysan breton est doué d'une âme naturellement poétique et a le sentiment inné du rythme et de la cadence. Je me rappellerai toujours avec quelle avidité nos braves campagnards écoutaient, dans mon enfance, réunis autour de l'âtre, la lecture aimée de Buez ar pevar mab Aymon. Votre livre, écrit en vers, aura donc pour nos Bretons un intérêt centuplé ; et, en charmant leurs oreilles, le gravera davantage aussi dans leur mémoire.

Il leur procurera ainsi une agréable distraction, pendant les longues soirées d'hiver, et servira de contre-poids au journal d'un sou, à ces romans et à ces feuilletons légers qui pénètrent partout.

En résumé, je le crois appelé à rendre des services appréciables à nos agriculteurs bretons et je fais des vœux pour qu'il soit sans tarder dans toutes les mains.

Agréez, mon cher Monsieur Guennou, l'expression de mes sentiments dévoués,

Signé : † AUGUSTE,
Evêque de Moulins.

ÈVÈCHÈ
DE
QUIMPER
ET DE LÉON

Quimper, le 29 Mars 1894.

—
MONSIEUR,

Les éloges si compétents et si flatteurs que vous recevez de Monseigneur l'Evêque de Moulins disent assez et l'intérêt et la valeur de votre œuvre. Je joins bien volontiers mes félicitations aux siennes et souhaite que vous ayez, auprès de nos chères populations bretonnes, tout le succès dû à un si beau travail.

Agrées, Monsieur, l'expression de mes meilleurs sentiments en N. S.

Signé : † HENRI,
Evêque de Quimper et de Léon.

Extrait d'une lettre de M. l'abbé Le Provost, Vicaire Général de Saint-Brieuc, Archidiaque de Tréguier.

ÈVÈCHÈ
DE
SAINT-BRIEUC

Saint-Brieuc, le 8 Juin 1894.

ET TRÉGUIER

—
MON CHER MONSIEUR GUENNOU,

.....
J'ai cru devoir, tout d'abord, les envisager (vos Géorgiques bretonnes et chrétiennes) et les apprécier comme une œuvre originale, abstraction faite du livre, écrit en dialecte de Vannes, dont elles sont la traduction à l'usage des Bretons de Léon, de Tréguier et de Cornouaille.

Elles m'ont paru instructives, récréatives et moralisatrices ; et j'estime qu'elles se recommanderont d'elles-mêmes à quiconque s'intéresse au labourage, à la Bretagne et à la Religion. Les quelques négligences qui les déparent en certains vers se ressentant de la fatigue ou d'une distraction de l'auteur, ne sauraient échapper, du moins pour la plupart, à la correction des épreuves.

C'est assez dire que votre ouvrage mérite, selon moi, les honneurs de l'impression.

Livre de classe, il présentera d'excellentes leçons de choses, en un fort bon langage, aux enfants bretons de nos écoles primaires et libres.

Livre de lecture, il ramènera aux immortelles Géorgiques de Virgile, qui l'inspirèrent, nos jeunes Humanistes, agréablement surpris de constater par eux-mêmes que votre imitation n'est point un esclavage.

Livre à donner en prix, je l'entrevois d'avance sous son gracieux format... Je l'ouvre, et j'ai le plaisir d'admirer, en tête des quatre chants dont il se compose, autant de gravures ou d'illustrations, leur servant de frontispice, et invitant à les lire : la Charrue, par exemple, et l'Epi de Saint-Yves ; le Chêne, qui ne fut nulle part plus beau qu'en Bretagne ; le Cheval, célébré en vers si frappants ; et, enfin, la Ruche, d'où s'envole, pour butiner, un essaim d'industrielles abeilles.

Voilà, mon cher Monsieur Guennou, quel rêve ou plutôt quels vœux je fais, en achevant la lecture de votre manuscrit...

.....
 * Veuillez agréer, etc.

Signé : LE PROVOST,
 Vicairé Général.

Paris, le 25 Juillet 1894.

MONSIEUR ET CHER COMPATRIOTE,

Merci de m'avoir communiqué votre traduction du *Liv' el Labourer*, de l'abbé Guillôme.

En lisant vos vers, j'ai cru respirer le parfum d'une gerbe de fleurs poussées dans les champs de Bretagne et l'impression qui m'en est restée est celle qu'éprouve l'exilé auquel, soudainement, quelqu'un vient offrir une rose cueillie sur le sol de la Patrie absente...

Egoïste, comme tous les exilés, je n'éprouvais nullement le désir de faire partager à d'autres le plaisir que m'avait procuré la lecture de votre manuscrit ! Mais vous me demandez un avis motivé, et me voilà, de suite, dans un grand embarras... Comment vous répondre par un refus?... D'un autre côté, comment vous donner un avis compétent, et surtout impartial?...

Ma compétence est assez problématique... même pour moi... Quant à l'impartialité, je ne pouvais décemment pas vous la promettre, persuadé d'avance que j'aurais menti à moi-même, comme à vous!...

Usant donc du droit que vous m'avez accordé, j'ai soumis votre manuscrit à l'appréciation de quelques celtisants plus autorisés, et c'est leur sentiment que je vous transmets aujourd'hui, aussi exactement que possible!...

Le Liv' el Labourer, de l'abbé Guillôme, est, sans contredit, l'un des chefs-d'œuvre de la littérature bretonne contemporaine, autant par la beauté du style que par l'intérêt de ses méthodes et de ses préceptes, encore

pleins d'actualité... Vous avez pensé, avec raison, qu'il fallait sauver ce livre de l'oubli, qu'il fallait, à tout prix, le vulgariser, dans l'intérêt de nos laboureurs et de notre belle langue bretonne, et vous en avez écrit une traduction à l'usage de nos compatriotes du Tréguier, du Léon et de la Cornouaille...

La tentative était quelque peu... osée, à notre époque surtout où tant de gens attaquent le Brezonek, et lancent contre lui le *Delenda Carthago* !

Quant aux difficultés de mener à bien une pareille entreprise, elles étaient nombreuses, et bien d'autres peut-être s'en seraient laissés décourager... Grandes, en effet, sont les différences entre le Vannetais et les trois autres dialectes bas-bretons ; certaines expressions employées par l'abbé Guillôme n'ont pas d'équivalents chez nous, et, de plus, les classiques vous manquaient pour faciliter votre tâche, nos voisins du Morbihan n'ayant pas encore, que je sache, de dictionnaire Breton-Français...

Toutefois, vous avez pleinement réussi, et le traducteur que vous êtes n'est pas devenu un traître. L'on peut même dire, sans crainte d'être démenti, que vous avez parfaitement pénétré les pensées de votre auteur et que votre livre est une véritable photographie littéraire, une réelle peinture artistique de l'original qui vous a servi de modèle...

C'est là un mérite assez rare, pour qu'on le signale à tous ceux qui, dans une œuvre de traduction, recherchent, avant tout, l'honnêteté littéraire, la fidélité scrupuleuse chez le traducteur... A ce point de vue, vous serez, je crois, à l'abri des reproches de tous les Aristarques, même des plus exigeants !...

Dans votre traduction bretonne du *Pater de Coppée*, vous étiez maître du moins de vos expressions et de vos rimes. Ici, cette latitude vous était même enlevée, et c'est ce qui donnera plus de valeur encore à votre *Levr al Labourer*, aux yeux de tous ceux (et ils seront nombreux, je l'espère) qui voudront bien en faire une critique autorisée...

Les quelques vers qui vous appartiennent en propre dans votre volume ne déparent en aucune façon l'œuvre du grand barde Vannetais... Plusieurs étaient rendus indispensables pour demeurer fidèle dans votre traduction : les autres sont le complément logique et nécessaire de certaines pensées insuffisamment développées...

Voilà, Monsieur et cher Compatriote, ce que nous pensons, mes amis et moi, de votre nouveau volume !

Puissions-nous apprendre bientôt que vous en préparez une seconde édition !... C'est, croyez-le bien, notre vœu le plus ardent, et, tout particulièrement, le mien !

J^h JACOB,
Licencié en Droit.

LEVR AL LABOURER

I

KENTA GWERZ

Labourerien-douar, enor Breiz hag he nerz,
Evidoc'h e fell d'in hirio rima va gwerz !...
Me a lavaro d'heoc'h penaoz dastum est mad,
Pe seurt douar kemer, penaoz hel labourat ;
Penaos ober kreski gwez kaër, frouezuz, huel,
Loened lard ha dinam, gwenan founnuz d'ar mel !!!
 Doue, krouer ann Eñv, ar mor hag ann douar,
Ho kalloud zo hep meñt, ho madelez hep par...
C'houi eo a lak ann had da ziwoan er parkou,
C'houi a ziwall ann est, a garg ar zoliérou,
C'houi a gas diouz ann Eñv ar glav hag ar zec'hour...
Neb a labour hep-z-hoc'h a goll krenn he labour !!!
 Evit ma vezo mad, war va labour dister
Skullit ive, m'ho ped, ho nerz hag ho sklerder !!!...

Ha te, Barz va bro Breiz, den fur ha den gwiziek,
 Joubioux (1), ker douget evit hor « Brezonek »,
 Te a lenno va levr!... D'id eo hen kinnigan
 Evel d'am breur karet, d'am mignon ar gwella !!!...

.....
 E-pad ma oant choumet dibec'h krenn ha divlam,
 Adam, hor c'henta tad, Eya, hor c'henta mamm,
 Enn eul liorz, hanvet « Baradoz ann douar »,
 A zastumé, hep poan, ar freuz a gresk war-var... (2)
 Ar winienn, harpet ouz ar gwez huelan,
 A zougé, hed ar bloaz, ar rezin ann dousan...
 Ar fiez, ar c'herez, ar per, ann avalou,
 Ana holl frouez a greské, heb labour, er parkou !...

Mes, war-lerc'h ho fec'hed, touellet gand ann ifern,
 Na gafchont war ar bed nemed dreiz, lann ha spern !...

« P'ac'h euz, emé Doué, torret va gourc'hemenn,
 » Evit selaou da c'hreg, chetu da binienn !
 » Ann douar a vo hesk ha, mar fell d'id bevan,
 » E rañki labourat, hep paouez, ha c'houezan !... »

Kerkeñt ann Eñv a gren, ar mor zo kounaret :
 Ar bed-holl a vransell, ann amzer zo troet !...

Eunn El a gas er-meaz hor tad, hor mamm geñtan,
 Ha, gand eur c'hlézé lemm ha lufr evel ann tan,

(1) Ar Joubioux, beleg, gwiziek braz e Brezonek, marvet dall, re
 abred, siouaz !!!

(2) War-var, e Gallek, à la surface. War-var a zo eur ger Trégé-
 riad... E Leon hag e Kerne, e lavaret peurvuia : Var c'horré, war lein...

Ho fella diouz ann nor (1), ho harz da zoñt enn-dro...

« Kenavo, baradoz ! Eden kaër, kenavo !

» Gwez frouézuz, koajou glaz, steriou bepred klouar,
 » Bleuniou leun a c'houez-vad, Baradoz ann douar,
 » Kenavo, da viken !!! Perag, oh ! va Doué,
 » N'hon euz-ni ket zentet, evel gwir vugalé?... »

Zellit-he, glac'haret, o kuitat ann Eden,
 O vont, pell-pell du-hoñt, da ober pinijenn !...
 Allaz ! Ne gavont mui, e-leac'h ar frouez gwella,
 Nemet mez, griziou treñk, eur bevans ar falla !!!...

Mes Doué a zo mad bepred, (pa sko zoken !)

Ha leun a drugarez ouz he grouadurien !...
 Deski a ra d'Adam, gand holl evez eunn tad,
 E-touez ann holl louzou, dibab ar gwella had,
 Labourat ann douar, planta gwez, hada greun,
 Ho lakât da greski, ho c'harout, ho c'hempenn...

War-ho-lerc'h, ann holl dud ho deuz bet labouret,
 Ha, dre c'houezenn ho zal, ho bevans gounezet...
 Breiziz, ma ne fell d'heoc'h koueza enn dienez,
 Labourit ho touar, gand kalon, heb paouez !!!

.....
 Gwelomp, kent digeri eur c'horn-douar neve,
 War-be dù eo troet, d'ar C'hreiz-noz, d'ar C'hreizdé,
 Pe d'annavel Gwalarn(NO), pe d'annavel Gevred(SE),
 Da betra ez eo mad, da betra ne d'eo ket,

(1) Ann or, e Gallek, la porte. Darn a skriv ana or, darn all ann
 nor ? Pe stum eo ar gwella, ha peur e vezo reizet a-dro-vad doare
 skriva hor Brezonek?... Peleac'h ema kentelioù hor mistri braz?...
 Ez omp, aboue pell amzer, o c'hortoz anez'he !!! Ma giz-me eo ana nor...

Mar d'eo eunn douar tomm, pé ien, skañv pé bouner,
Ha panaoz hel labour ann dud all, er c'harter...

Eur vro zo mad d'ann ed, eunn all d'ar winieg; (1)
Amañ e kresk ar gwez hag a-hoñt ar ieoteg... (2)
Sarzao a roïo d'heoc'h gwin, ann Arvor gwiniz,
Douar Pondi ed-dû, Plougastel frouez e-leiz,
Parkou ann Alré mel, ha Malgwennek segal...
Prenit kerc'h Neulieg, gwiniz bihan Noal...

Digorit, da geñta, ho touar er « C'hreiztê »,
Pe, er « Gevred-lzel » (S. S. E.)... Laoskit bete goudé,
Mar hoc'h euz douar frañk, da ziskuiz, da repoz,
Ho touarou troet war-zu ann Hanter-Noz,
Pe war-zu ar « C'huz-Heol!... » Oh, na rit ket a faë
Euz ann aliou-mad a roan d'heoc'h hirie...

Douar *izel ha ien* a zo mad d'ar prajou,
Ar *meneziou huel* zo gwelloc'h d'al lannou,
Ar zegal en em blij *er skañv hag enn huel*,
Ar gwiniz a gar gwell *ar pouner, ann izel*...

Arabad kemer skouer war baotred ar c'haëriou
A gred, gwell evidoc'h, aoza ho touarou,
A had, e parkou Breiz kouls hag enn Normandi,
Gwiniz-dû e Sarzao ha gwiniz e Bubri...
C'houi ho gwelo, emberr, o lezel ar vicher
Hag o tistroï, mezuz ha skany ho ialc'h, d'ar ger...

(1) *Galaieg*, e Gallek, *vigne*. *Gwinenn*, un *pied de vigne*. *Gwinieg*, *vignoble*, *terre plantée en vigne*.

(2) *Ieoteg*, e Gallek, *herbage*, *pâturage*. *Ieotean*, *une seule herbe*, *un brin d'herbe*. *Ieot*, *herbes*, dans le sens général.

Koulskoude, e peb giz, war-bouez dispign arc'hañt,
Tud ar c'haëriou a c'hell gwellât eur goumanant...
Mar gwelit ober gwell, na zoujit ket mizou! (1)
Zellit mad, koulskoude, kent trok ho piñviou,
Ho kirri, ho restell, hoc'h oged, hoc'h aler,
Rag, o trok, va broïz, aliez, e koller!...

Mar d'eo druz ann douar, kleuzit doûn ann añchou...
Mar kavit pri pe vein, dizammit ho soc'hou,
Rag aoun da gas war-lein ann douar ar fallan,
Ha da sanka ann teil, ann douar-mad dindan...

Laoskit, gwech hag amzer, ho touar da ziskuiz!
Ne hadit ket enn-han gwiniz war-lerc'h gwiniz,
Segal war-lerc'h segal, na daou vloaz, lerc'h-war-lerc'h,
Er memes park, ed-dû, avalou-douar, kerc'h,
Pe c'houi a welo, prest, ho touar peur-zunet, (2)
Hoc'h holl greun o voanât, hag ho poaniou kollet...

Da gaout douar founnuz, kemerit eunn dro-vad,
Hag ho po plouz, ha greun, bep ploaz, a-zolierad...

Evel eur brezellour, ho pezit biñviou,
Kirri, mad da zougen kargou braz enn heñtchou,
Eur zoc'h hag eur gountell e-touez ar re lemman,
Eur c'hoadach *till*, pe derv, euz ar re galetan,
Eul laz a eiz troatad, toullet gant ann talar,
Killorou houarnet : enn eur ger, eunn alar

(1) *Mizou*, e Gallek, *frais*, *dépenses*. E Treger, e lavarer aliez : *Freezou ! Perag ?*... Ar ger-ze a gavañ-me re heñvel ouz ar ger gallek *frais*, *ni chaud ni froid*. (*Amphibologie*, *ger daou-droc'h*.)

(2) *Peur-zunet*, e Gallek, *complètement épuisé*. *Zuna*, *sucer*.

A faouto doñ ar park hag hen netao krenn
Heb ober d'heoc'h koll poan hag amzer d'hen kempenn.

Mes ne d'eo ket awalc'h, hag, e peb mereuri
Dalc'het mad, e kaver daou veñveg all pe dri!...
Da starda ann douar, dalc'hit prest ho *roled*... (1)
Da derri ho mouded, lemmet dent hoc'h *oged*... (2)
Red eo d'heoc'h kaout ive *falc'h*, *forc'h* ha *karrigell*,
Eur *bigell* hag eur *bal*, eur *c'hrog* hag eur *rastell*...

Dalc'hit soñj, kent miz Est, da bria mad ho leur,
D'he flena, aketuz, gand eur roled pouner,...
Evit na skorno ket goloit-hi, er gouanv,
Evit na *fraillo* ket, plenit-hi c'hoaz d'ann hañv...

C'hoennit-hi meur a wech, mar ne fell d'heoc'h gwelet,
Ho leur glaz evel prad, toullad gand al loened!...

Aliez al logod ho deuz freuzet eul leur,
Gret enn-hi ho neziad ha karget ho zolier...
Ar minoc'h, ann touseg, ar c'hôz (3), ha kañt loen all
A rañ gaou war hoc'h est, ma na girit diwall!...

Eul lod a râz ho greun kent eged ho c'hada,
Eunn darn ho draog, ho gleb, ho lak da ziwana,
Ha, mar na zibabont, bep ploaz, ar gwella had
Iñt a welo, keñt pell, ho greun holl o paourât!...

Red eo gouzout ive ar c'houlz da labourat,
Panaoz en em gemer evit dastum est mad!...

(1) *Roled*, e Gallek, *rouleau*, instrument d'agriculture. *Pe*, evel e Leon, *ruiller*, e Gallek, *rouler*, instrument qui roule. Tennaet dioc'h ar Gallek *ruilla*, *pe ruilla*, *rouler*???

(2) *Oged*, e Gallek, *herse*. E Leon, *freuz*, *freuzell*, *klouedenn*.

(3) *Goz* (Léon), e Gallek *taupe*. E Treger, *peurlies*, e tavarer *gô*.

Na gollit ket amzer, goude m'hoc'h euz estet,
Hag, araog « Gouel Mikel », war hoc'h alar krommet,
Ar c'hrazennenn ho torn, ar zoc'h doñn enn añchou,
Likit ho kezek braz d'astenn ho c'hammejou!...

Ar c'henta labouret eo ann douar gwella :
Hen-nez a roio d'heoc'h, bepred, ann est kaëra!...

Ar zegal, ar gwiniz a dlé beza hadet
Keñt ma teuio ar goañv hag ann amzer galet,
E-pad ne d'eo ket c'hoaz re c'hlebiet ar parkou
Ha ma chom c'hoaz ar glao zac'het er goabrennou...

P'az eo deuet ar skorn, da vare « kal ar goañ »,
Al labourer, da noz, souchet e-tal ann tan,
He c'hreg, he vugale bodet (1) enn he gichen,
Hep spout rag ar gernez, a vev drañt ha laouen,
Dirak Krouer ar bed, stouet war he zaoulin,
A lavar a galon, da noz ha da vintin :

« O tad karantezuz, o chom elein ann Eé,
» Laoskit war-n-omp ni holl eur zell a drugaré!...
» Mil bennoz d'hoc'h hano dudiuz ha zañtel.
» Gras d'eomp da blijout d'heoc'h bep heur, bété mervel!!
» Bézit, dalc'h-mad, Roue ha Mestr hor c'halonou...
» Dalc'hit dindan ho torn hor c'horf, hon énéou!...
» Ra vo bepred gan-eomp peb tra gret, va Doué,
» D'ho krad, war ann douar, evel m'eo gret enn Eé!...

(1) *Bodet*, e Gallek, *réunis*, *rassemblés*. Eur bodad gwez, un bosquet. Un petit nombre d'arbres, plantés l'un non loin de l'autre, dans un endroit quelconque, de peu d'étendue.

» D'hor c'horf ha d'hon éné roït bemdez ho bevañs...
 » Evel ma pardounomp, pardounit hon offañs...
 » Ar bed, ar c'hig, ar c'horf a glask hor c'holl bemdez!...
 » Hor mirit diout-hé, e-tro pad hor buez!... »

Stouet war ho daoulin, lodek enn he bedenn,
 He c'hreg, he vugale a respount holl : « Amen ! »
 Chetu erru ar zul, pe deiz kaër ar Pardon,
 Deiz da bedi Doué, d'enori ar Patron...

Evit mont d'ann iliz da glevet oferenn,
 Peb den a hast buan, pep plac'h en em gempenn...
 Kerkeñt ma tiñs ar c'hloc'h da c'hervel peb unan
 E lezer ann traou all, ez éer prim ha buan !
 Gand eur vaz enn he dorn, ar vamm-goz daoubleget,
 Ann tad gand he vabik war he vreac'h azéet,
 Krog e dorn he metc'hik, ar vamm garantezuz,
 Holl e c'hastont didrouz, holl e kerzont eüruz,
 Holl e maint enn iliz da gouls ann oferenn

Hag he c'hlev a galon ha doujuz, penn-da-benn...
 Lod a lenn enn eul levr, lod war chapeledou,
 Pe war ho bizied a lar ho fedennou :
 Kollet ho deuz ar sonj euz holl draou ann douar,
 Holl emaint gand Doué, ha peb unan hen kar !...

Gand brasa plijadur, enn ho c'halon tener,
 Heb kuitât ann Eñvou, e tiskenn ho Zalver!...
 Eno, evel eunn tad e-touez he vugale,
 En em blij o tiskwel holl nerz he garante!...

.....
 E-kreiz ar goañv zoken, e-kreiz ar gwall amzer,
 Al labourer na choum pell vak ha dibreder...

Eur vouc'hal war he skoaz, erc'h beteg he zaoulin,
 Dre ann heñt her gweler, adaleg ar miñtin
 O c'hastre moñt d'he goat ha, prestik, e klever
 Ann Hegleo o tazson gand he daoliou pouner...

Azé eunn dervenn goz, doñn enn douar griziet,
 Hi deuz, e-pad kañt vloaz, penn d'ann avel dalc'het :
 Mes, hirie, war he zroad e vransell hag e kren,
 Ha, dindan ann taoliou, e kouez ar goz dervenn...

He fuzuill war he skoaz, ann den iaouank, emberr,
 A-dreuz garz ha lannek, menez, prad, traounienn, ster...
 Klujar, koaill, gad, iar-dour, kefelek hag heiez
 A garg he sac'h-chasé (1)!... Mad eo bet ann devez,
 Ha, p'erruo er ger, pleget dindan he zamm,
 Gand al lorc'h e trido kalon he dad, he vamm!...

Eur paotr all, iaouankoc'h, a bleg gwialennou,
 A stegn lasou gludet, dalc'het gand gwindaskou,
 A lak, enn diabarz, greun kanab pe greun ed,
 Tammou avalou brein, pe bara bruzunet... [aoun,

Heb dale, kanapaër, moualc'h, drask, kolvan (2), heb
 A ziskenn war ar boed, evit terri ho naoun...
 Ar windask a zistenn, ar winterez gand herr
 A zav ploum ha, rak-tal, al lasou en em zerr
 Hag a choum a-ispill... Ar paotrik, enn eur red,
 He lasou enn eunn dorn, enn dorn-all eur gaoued,
 En em daol, dizoursi, war ar paour prizounier
 Hag a red d'hen diskwel, gand joa, d'he vamm dener...

(1) Sac'h-chasé, e Gallek, sac de chasse, carnassière, gibecière.

(2) Kolvan, e Gallek, moineau. Enn amzer a vrema (perag?...), e bro
 Leon, peurvuia filip, pe fulup. C'hoaz eur wech, perag?... 2

Darn a gas da beuri al loened d'al lannou ;
 Darn a gerz enn ho raok, oc'h hejal ar brañkou,
 Darn all a zigas boed d'ar zaout, d'ann ejenned,
 A denn, a charré dour, a bil lann d'ann deñved,
 A skign plouz fresk dindan ar c'hezek, er c'hrevier,
 A skub, a zastum teil 'vit ann nevez amzer...
 Darn a sko war ann tomm d'ober ho biñviou (1),
 Hag ann anneo a glemm dindan ho morzoliou !...

Mes chetu noz ! Poeñt eo diskuiza !... Peb-unan
 A dostâ d'ann oaled, war-dro eunn tantad tan...

He-ma a deill kanab, hen-nez a ra kestou (2),
 Egile a gord plouz evit ober togou !...

Kent tremen ann nozvez, evit ober erfad,
 Peb plac'h iaouank a dlé neza he c'hanellad,
 Ha merc'h gwiziek ann ti a zesk d'ar vugalé
 Lenn e « Buez ar Zeñt », kana gloar da Zoué !...

Neuzé, enn he c'hador, ar vamm-goz azezet,
 Enn eur drei he neudenn, a lar hi deuz gwelet,
 Enn amzer a-wechall, ar zolierou leunoc'h,
 Ann dilost-hañv o rei bloaveziou piñvikoc'h,
 Eo cheñchet ann amzer, hag ann dud, ha peb giz,
 Ha n'en em garer mui 'vel enn he iaouankiz...

Mari, ouz he c'hlevet, a c'hoarz ha, war ar Floc'h,
 A daol, en eur ruzia, eul lagad teneroc'h...

(1) *Beñveg*, e Gallek, *outil, instrument aratoire*. Pa vez komz divar
 ouspenn unan, *beñvegoù*. Hiric, e larer peurvia *beñviou, biñviou*. Darn
 ive a lavar *biñviachou*... Perag ?... N'ouzoun ket !!!

(2) *Kestou*, e Gallek, *ruches*. E Tregger, *koloennou*, e Gwened, *ruchen-
 nou*, e Kerne, *ruskennou*.

Tavet eo ar vamm-goz ha, neuze, e komzer
 Euz ann neveñtiziou a dremen er c'harter...

Peb den a c'hell, d'he dro, dispaka he dogad (1);

Pep plac'h a dlé larout eur marvaill, fall pe vad...

— « Mab Kerenor hen deuz kuitaet ann armé !... »

— « Merc'h henan Lustregan d'eunn intañv a zimé !... »

— « Mab ar C'hok, a Gerglaz, a zo bet embannet,

» Hag, e-leac'h eunn eured, hon defo daou, me gred !... »

— « Greg merer ann Ti Gwenn zo klañv, am euz klevet,

» Ha den na oar hag hi a vezo gwellaet !... »

Neuzé, ar c'hemener, chouket war he dorchenn :

— « Den na gomz, eme-z-han, euz a verc'h ann Dalen,

» A ioa, disul, er vourc'h, gand he gwaz o vale

» Ker iac'h evel eur pesk, gwisket holl a-neve,

» Mes digempenn da-vad, rak lann, he c'hemener,

» N'hen deuz ket eunn troc'h mad, ne oar ket he vicher...

» O tont d'ar ger, ar plac'h en em lak da grenna,...

» Ann dersienn a grenvá, na ra nemet c'houeza !...

» He fenn a zo pouner, he daoulagad glebiet,

» Nemet liou ann douar war-n-hi ne ve gwelet !...

» Kent kuz-heol, ar Persoun, deac'h, hen deuz hi nouet,

» Ha n'hi deuz, goude-ze, gret zeblant vad e-bed !...

(1) *Togad*, e Gallek, *plein un chapeau*. *Tog, togou, togad, togadou*.
 Bez ez euz darn, gwiziek kaër, koulskoude, e Brezonek, hag e fell
 d'heze skriva : *Tok, tokou, tokad, tokadou*. Perag ? Hag, evit larout
 sklearoc'h va soñj, chetu va reiz, e Gallek : « les dérivés se forment,
parfois, en changeant, de forte en douce, la consonne finale du mot
 primitif, d'où : *Tok, togad-ou*. (Voir la grammaire : Permutations de K
 en G). *Tokou, pokou*, etc., font exception. »

» War-lerc'h ar pezh am euz klevet ha gwelet mad,
 » Klevet gand va diskouarn, gwelet gand va lagad,
 » Biken na zeui enn-dro !!! — Digwener divezan,
 » E kleviz, sklear ha frañk, tiñs ar c'hleier bihan,
 » Hag e weliz o toñt eur c'harr teltet e gwenn...
 » Rak-tal ec'h anaviz ejenned ann Dalen...
 » Gand ar spount, war va fenn, va bleo zounn a zavaz,
 » Va daoulia, va ziou-c'harr, dindan-oun, a grenaz !...
 » Brema c'hoaz, pa sonjañ er pezh am euz gwelet,
 » Va c'halon baour a lamm, va zeod a zo sklaset !... »

Keit ma komzé lann-Couf, karr e-bed na droé
 Ha tostoc'h d'ann oaled ann holl en em starde...

Goudé, e komzer c'hoaz diouz ar « c'hannerezed » (1)
 Ha diouz ann troïou-kamm (2) e weler gant'hé gret...
 Da noz, hi a zidort eunn den enn ho dansou,
 Bété ma kano flour, da gaërat ho zoniou,
 Rak, mar n'ho c'haëra ket, evit-han gwaz a-ze !...
 Int a blañt eunn tort-all, e kichen egile !...

Nag a wech e lujont moué ar marc'h enn he graou,
 Hag, e-leac'h eur zac'h kerc'h, d'eunn all a roont daou...
 Nag a wech e lakont al lez-dous da dreñka,
 Al loened da vreskenn, hag ar frouez da vreïna...
 Nag a wech e kuzont oc'h ar geginerez
 Loa, pillig hag amann, glaou, tan, elumetez...

(1) *Kannerezed*, e Gallek, *Lavandières*, sorte de sirènes (terme mythologique).

(2) *Tro-gamm*, e Gallek, *mauvais tour*, *mauvaise farce*.

Beteg ar vugalé a gouez dindan ho dorn,
 Pa fell d'heze c'hoari, na gavont e nep korn
 Na karr, na biliban (1), na kelc'h (2), na kornigell (3),
 Na taolenn, na bolod (4), na baz, na pompinell !!! (5)

Nag a wech e lakont ann deñved da vlejal,
 Ar c'hizier d'en em gann, hag ar chas da c'harzal,
 Ar ier, prest da c'hôri, da derri ho viou (6),
 Pe d'ho lezel amañ hag a-hoñt, er parkou...
 Ne reont, enn eur ger, nemed klask ober fall...
 C'houtet eunn taol gant'hé, prim e klaskont eunn all !!!

Neuzé, eur plac'h iaouañk, en eur zavel he fenn,
 Ruz-tan-glaou he bisaj, a lavar evel-hen :
 « Chilaouit, eme-z-hi, ar pezh a c'hoarvezaz
 » Gwechall, e Kerc'huiton, gand eur benn-heréz vraz...
 » Da di eunn amezek e ioa eat da glask tan
 » Hag eno e choumaz eur pennadik bihan
 » Da varvaillat gand grek ha merc'h ann amezek...
 » Oh ! nebeut a amzer, pemp munutenn, pe zek !...
 » Ac'hañta, e keit-se, eur goz kornandounez
 » A drokas he mab-hi ouz mab ar benn-heréz !...
 » War he breac'h hen dougaz d'he zoull doun, el lannou,
 » Hag hen bevaz gand mez ha mouar ar c'hoajou !...

(1) *Biliban*, e Gallek, *jeu des cinq cailloux ou des cinq osselets*. E Treger, *pempigou*.

(2) *Kelc'h*, e Gallek, *cercla*, *cerceau*. E Treger, *klerc'h*, *klerc'hiou*.

(3) *Kornigell*, e Gallek, *toupié*. E Treger, *toupi* ou *toumpi*.

(4) *Bolod*, e Gallek, *pelotte*, *balle*. E Treger, *bolotenn*, *polotenn*.

(5) *Pompinell*, e Gallek, *poupée*. E Leon hag e Kerne, *marc'hodenn*, *margodenn*.

(6) *Viou*, e Gallek, *œufs*. E Leon, *vi*, *viou*, e Treger, *ù*, *ùou*, *ùiou*.

» Tremen a ra seiz vloaz, ha minor Kerc'huiton
 » Na greské tamm e-bed !... Glac'haret he c'halon,
 » Ar vamm baour, hed ann deiz, na raë nemed gouela,
 » Hag, hed ann noz, na raë nemet huanada...
 » Ar minor, hed ann noz, na raë nemet balé,
 » Ha keñt ma teu d'ar ger, e vez huel ann dé...
 » N'ez euz ken brud er vourc'h, na ken komzer c'hanton,
 » Nemet a droïou-kamm mab-minor Kerc'huiton !...
 » Eur c'hrac'h a-ziwar-dro a erruaz, eunn dé,
 » Da welout he c'houmer, da glevout ann doaré...
 » He lagad lemm a zell ar minor penn-da-benn,
 » Ha teurel a ra plet ouz he gomz, he groc'henn,
 » Ouz he zaoulagad luch hag he ziskouarn hirr kaër,
 » Ouz he vleo melen-lin hag he skignou goapaër...
 » Neuzé, e lar d'ezhan moñt d'ober eur balé,
 » Hag e ped he vamm geaz da zonet a gosté... »
 — « N'ouzoun aboue pegeit, a lar ar c'hrac'h d'hezhi,
 » Va c'houmer, e klevañ komz euz a vab ho ti,
 » Euz he valéou-noz, euz he holl droïou-kamm,
 » Euz ann ijin hen deuz, ha klevet na gresk tamm !...
 » Me meuz hen zellet mad, hag a gred, em c'halon,
 » Eo ar c'hrouadur-ze bugel eur c'hornandon !...
 » It brema d'her gervel hag, o tistreïn d'ar ger,
 » Digasit d'in, mar plich, eur glozenn-vez, koumer !... »
 — « Ar c'hrac'h, p'ho gwel enn ti a gemer ar glozenn,
 » Hag a zil iod e-barz, da zeblant hen kempenn...
 » Neuzé, ar c'hornandon a gri, en eur skrignal :
 » Tost da gant vloaz am euz, ha biskoaz kemend-all

» N'am euz-me gwelet c'hoaz !... — « Krouadur milliget,
 » A lar ar vamm neuzé, enn eunn taol kounnaret,
 » Hirié, dre va dorn-me, hag, heb pelloc'h gortoz,
 » E varvi, m'hen tou krenn, kornandon a valloz !!! »
 — « Neuzé, ar c'hornandon a gri a-bouez he benn !...
 » He vamm, diouz he zoull doûn, hen klev oc'h hi goulenn,
 » A zired, hag hen trok gand mab ar benn-heréz,
 » A ro he-man d'he vamm hag a red, prest, er-mez,
 » Ker prim hag ann avel, gand he mab kornandon,
 » A ia da guz gant'han da weled ar c'hoat don !... »

 War ann holl gegeliou, al lin a vihanâ...
 Pep kanell a zo leun, hanter-noz a dostâ...
 Ann holl, d'ober pedenn, a stou war ho daoulin,
 Ha peb unan a gousk bet' antronoz vintin !...

 Al labourer-douar na choum tamm da baouez,
 Nag enn deiz, nag enn noz, nag er ger, nag er-mez...

 Adaleg ma weler ar gouanv rust o pellât,
 Ann heol o tigeri, hag he nerz o krenvât,
 Ann tomder o terri ar skorn war al lennou,
 Hag ann erc'h o koueza diwar ar ménéziou,
 E kuitaër ann ti, ez éer d'ann douareg...
 Poeñt eo distounn ar park, digeri ann havreg !!!
 Ma n'hoc'h euz ket hadet ho kerc'h araog ar gouañ,
 — (Rak, pa zeu krenn da vad, hen-nez eo ar gwellan !)

Na list ket, va Broïz, da dremen miz Genveur,
 Evit ma vezo druz, ma c'holoïo ho leur!!!...
 Mar gortozit C'houevreur, e viot divezad!
 Plouz ho pezo, me gred, mes nebeud a c'hreun mad!...
 Mar gortozit miz Meurz da c'hada ho tachenn,
 N'ho po, siouaz! nemet greunenn evit greunenn!!!
 Ne sonjit ket ive, goudé m'hoc'h euz c'hadet,
 Ne zeuz netra d'ober, bété ma vo medet!...
 Aliez e weler, siouaz, enn hor parkou,
 Ar brini o kuitât réier, bruk ha koajou,
 O sevel er wabrenn hag, emberr, o tiskenn,
 War ar park fresk-hadet, gand herr hag a vandenn!...
 O kerc'hek⁽¹⁾ gwall-chansuz, o paour keaz labourer!!!
 Redit, labourerien, redit heb koll amzer!...
 Ma n'am c'hredit ket c'hoaz, savit ho penn d'ann Eé,
 Hag e welfot, rak-tal, ar gward war veg ar gwé,
 Rag ar brini morsé, gand aoun da vout tizet,
 Na zaillont, enn eunn taol, war ar parkou c'hadet...
 Evel hor zoudarded, pa zigor ar brezel,
 E lakont, e peb tu, ha gward ha zantinel!...
 Evit harz ann evned a gouez war ho farkou,
 Darn a led, treuz-hag-hed, eur guisk drez ha brañkou :
 Gand eur vaz enn he zorn, e-c'hiz eur fuzuilenn,
 Darn a lak enn ho fark, pe war veg eur wezenn,
 Eur spountaill plouz, gwisket, a-bez, a goz dillad,
 Hag ar brini, spoutik, ne gredont ket tostât!...

(1) *Kerc'hek*, e Gallek *champ d'avoine*.

Goude erc'h, mar gwelit louzou fall er parkou,
 N'ho pezit ket a nec'h da balât ann añchou...
 Taolit war hoc'h irvi douar a c'hreveziad,
 Bruzunit ar mouded ha, goude... rastellat!
 Emberr, c'houi a welo kerc'h ho park o truzât,
 Hag ho pezo, goude, nebeutoc'h da c'hoennat...
 War-dro hanter miz Meurz, pa welit ann deiziou
 Ken hirr, pe war-nebeud, m'az eo ann nosveziou,
 P'az eo ann amzer fall pellaet dioc'h hor bro,
 Ha, p'az eo, adarré, ann amzer-vad distro,
 Peb unan ac'hanoc'h a dlé hasta buan
 Da hada enn he bark ar gwinizou bihan...
 Ne weler ket, liez, labourer évéziek
 O voñt da brena greun da di he amezek...
 Mès, kent hada eo red d'heoc'h oll, labourerien,
 Dastum erfad ann teil... N'hen ankounañ biken!
 Laoskit-han, enn he vern, da domma eur pennad!...
 Ar gwiniz a c'houlenn teil-tomm ha stank da-vad...
 Eul labourer touet⁽¹⁾, memez e kreiz ar gouañ,
 A lez, a galon vad, ann oaled hag ann tân
 Evit troc'ha lann, drez ha radenn d'ober teil,
 Ha, gwisk-war-wisk, ho lak da vreina holl, peb eil!!!
 Eunn all, gand falz ha strep a douz ann holl irvi,
 Ha, liez, hep lakât na daou wisk-teil, na tri,

(1) *Eul labourer touet*, e Gallek, un labourer *juré*, un labourer *vraiment expert, vraiment connaisseur*, un labourer qui joint la *pratique quotidienne* aux *leçons de la science*!

Her gweler o tastum, d'ann est, enn he barkou,
Ed awalc'h da garga he c'hranch, he zolierou...

Kerkeñt ha ma welit ho kwiniñ o c'hlasât,
Da starda ho touar, d'her mirout da baourât,
Hastit kas war-n-hezan ar ruiller penn-da-benn !...
Kemerit heb tamm doan war ho skoaz ar gordenn,
Da zouarâ ar plañt... Skarzit c'hoaz ann añchou,
Ha torrit ar mouded gand kein ho pigellou...

Heb ober kement-se, aliez e weler
O vervel, war ho zroad, ar plantennoù dister...

Ne lezit ket ar ieot hag ar gwall louzaouenn
Da greski, enn ho park, e-tal ar winizenn !!!
Kemerit ho krigi, likit c'hoennerezed,
Rag aoun na zeuffé d'heoc'h, araog ann est, gwelet
Ho kwiniñ daougrommet, gand ar « mergl » stlabezet,
Pe, gand ann « dreok » a zav a-uz d'hezan, mouget !!!

Pa ve ar gwennili distroet c'hoaz d'ar vro,
Pa glevit ar « goukou » o kana tro-war-dro,
Pa zigas miz Ebrel amzer dous ha klouar,
Hadit, labourerien, prim, avalou-douar !...
N'ho goloit ket ré... Abretoc'h e tommint,
Ha, dindan bann ann heol, primoc'h, e tiwanint...

Pa vo hirroc'h ann troad ha digor ann delio,
Pa vo gleb ann douar war-lerc'h eur barrad-glao,
Kemerit ho pigell hag, evel moudennou,
Zavit douar huel ouz treid ar plantennoù,

Ha, neuzé, heb douja na zec'hour, na tomder,
Ar grizioù a choumo moeltr (1), e-pad ann amzer...

War-dro hanter miz Maë, gand teil pe gand ludu,
Hadit enn ho parkou ha mell (2) ha gwiniñ-dù... (3)

Ma n'hoc'h euz ket awalc'h a deil, prenit dioc'h-tu
Da drempa ho touar, ludu-men (4), ludu-dù. (5)
Ann deliou vo druzoc'h, digoroc'h ar bleuniou,
Kals pouneroc'h ho kreun, leunoc'h ho solierou...
Mar hadid divezad, ho plouz a vo berroc'h,
Hoc'h ed-dù a vo moan, hag ho kreun kals skañvoc'h...

C'houi holl a gar kement gwelet ar bokedou,
Zellit oc'h ann ed-dù, enn he vleun, er parkou !
Evit ann daoulagad ne vez netra kaëroc'h.

Evit c'houez ann ed-dù, ne vez hini dousoc'h !...

Ar gwenan, war ar bleuñ, evit dastum ho mel,
E ve gwelet, dalc'h-mad, o tiskenn, o sevel
Gand eur zamm ouz peb gar hag, emberr, ho gweler,
Evit mont d'ho ruskenn, o nijal dre ann er,
Goudé, o tont enn-dro da glask eur zamm névé,
Rag ar gwenan, bepred, a labour hed ann dé !...

(1) Moeltr, e Gallek, *humide*. E Treger, *moest*.

(2) Mell, e Gallek, *millet*. Klevet am euz a-wechou *mill* !

(3) Gwiniñ-du, e Gallek, *froment noir*. E Treger, *ed-du, blé noir*.

(4) Ludu-meañ, pe ludu-meñ, e Gallek, *cedre de pierre, phosphate fossile*.

(5) Ludu-dù, e Gallek, *cedre noire, ou noir animal, cendre d'os et de débris d'animaux calcinés*.

Ar zeblant a zo kaër... War evez, koulskoudé,
Ha pedit a galon Mestr ar bed hag ann Eé
Da zigas amzer dous, da bellât ar vrumenn,
Da skuill war ho parkou ar glao hag ar c'hlizenn...

D'ann ed-dû heol re domm ne dal morsé (1) netra,
Mes skeud ar gwabrennou hen diwall, hen gwellâ ..

Goude-ze, pa welit ar blouzenn o seac'ha,
Ar c'hreunenn kaledet, ar pennou o plega,
Mar klevit anez'he o son gand ann avel,
Mar d'eo kaër ann amzer, na c'hortozit ket pell !
It da glask mederien hag a oar ho micher,
Anez, ho pezo koll war hoc'h edou, emberr...

Na vedit ket re brim, ha kasit heb dalé
Er-meaz dioc'h ho tachenn ar meder didalvé (2)
A led, heb ober vañ, ar penn oc'h al lostou,
Mar ne fell d'heoc'h gwelet gleb ha glaz ho trammou !

.....
Brema e vo red d'heoc'h poania da labourat
Ha lezel a gostez plijadur hag ebad !...

Enn tu-all d'ar Faouët, enn eskopti Gwened,
Enn eur c'harter trouzuz, e bro ar Vourleted,
E-leac'h kemer ho fals da vedi ho édou,
Holl ann dud, dastumet d'oc'h son ar biniou,

(1) *Morsé*, e Gallek, *jamais*. Ger Leonard. E Treger, e larer peur-
vuia : *jamez*. *Jamez*, re henvel ouz ar ger gallek *jamais* !

(2) *Didalvé*, e Gallek, *sans valeur, vaurien, ne connaissant pas son*
métier. Ae'hendall, *coquin, cunaille, homme dangereux* !

Na réent nemet dañsal hag eva chopinad,
Ha tremen ho amzer e diroll, enn ebad...

Mes, e-pad ma oañt holl, er stum-ze, o c'hoari,
O tañsal, o kana, oc'h ober cholori,
E savaz, enn eunn taol, doare fall enn amzer,
E teuaz da greski ann avel, ann tomder...

Ann Eñv a devalâ, ar gwabrennou a red,
Roget, hep tamm arzao, gand flemmou al luc'hed...

Klevet a réer du-hoñt ar gurun o tarza,
Al loened o vlejal, ar glao-puill o koueza,
A venez-da-venez ann Hégleo o respount,
Hag o skigna dre-holl ann añken hag ar spount...

Ann dour enn holl gwaziou zo louz ha dic'hlaniet (1)
Hag, enn he red, gant'hañ dre-holl a zo kleuzet
Añchou doñ, hag e sach dre bep leac'h ma tremen
Malan ed, foenn ha plouz, lann, bruk, balan, gwezenn...

Er c'hoat, ann derv kosa a goll brañk ha deliou,
Ann est a zo draillet ha flastret, er parkou,
Hag, er c'hanton spountet gant eur barr ken pouner,
Den e-bed na lar grik, den e-bed na glever !...

Tamm ha tamm, ar gwabr dû evel gand eur vañtell
Ho deuz goloet krenn ha roc'h ha krec'h huel...
Ar vañtell-ze a bouez, pouner, war ann amzer,
A dro enn eunn nosvez a gaon eunn devez kaër !...

(1) *Dic'hlaniet*, e Gallek, *débordé, sorti de son lit. Glañn ou glañ,*
bords, rive, lit, et di, privatif.

Al luc'hed, ô tarza, a faout ar gwabrennou,
 Ar gufun a grenvâ, a strakl dreist ar pennou...
 Ann amzer a zo dû... Hep paouez, ar brogon (1)
 A dall ann daoulagad, a wask war ar galon...
 Diwar-zu ar Gwalarn, e sav eunn avel-dro
 Ken herruz ha ker kreñv ken, e pep korn ar vro,
 E sav eur boultrenn dû da c'holoï ann amzer,
 Hag ann deiz a goll krenn he restadik sklerder!...

Ar zoner gand ar spount a gleñk he viniou,
 Ann holl a guitâ prim ann hostaliriou,
 Hag a red d'ann iliz, allaz! re zivezad,
 Evit pedi Doue da ziwall ho bloaziad...
 Ar grizill, o koueza dioc'h ann Eñv e kounnar,
 A ziskar hag a stlap ann holl greun d'ann douar...

Ar mérer paour, pa wel he dammik est kollet,
 A stard war he galon he vugale zemplel...
 Mes ar gurun a darz, a gouez war ar menez...
 Ann dour, enn eur redek, a denn ar vein, ar gwez,
 A ruill douar ha zabr war ann ed diskaret,
 Hag eur bloavez labour, enn eun deiz, zo kollet!!!

Da bellât diouz-hoc'h eur gwall ken glac'haruz,
 Enorit ho Krouer dre bedennou doujuz,
 Ha, peder gwech ar bloaz, d'ar Rogasionou,
 Enn eur bedi ar Zeñt, grit ann dro d'ho parkou...

(1) Brogon, e Galiek. éclairs. Brogonenn, au pluriel, brogon. Ar ger-ma a zo eur ger euz a Iez Gwened. E Breiz holl, luc'hed.

Araog troc'ha hoc'h est, zellit ma vo zeac'h mad,
 Pe, keñt pell (evidoc'h na pebez kalonad) !
 C'houi a welo, heb mar, ho plouz, ho kreñn tommet,
 Hag, evel eunn tan-glaou, hoc'h ed leun a voged!...

Dibabit, da zorna hoc'h est, eunn amzer gaër !
 N'ho peit aoun da baea eunn dorner mad re ger!...

Ar freillou, peb eil taol, evel ma ouzoc'h mad,
 A dlé skei war al leur enn eur stum déréad...

Evit-se, likit holl hoc'h evez da gemer
 Tud, da zorna hoc'h est, a wezo ho micher,
 Rak, liez, e weler eunn dorner na oar mann
 A veuré bété noz, o tizober eur bann!...

Pa sonjer nebeuta, ec'h hell ann amzer fall
 Doñt d'ober war ar greñn kals a zroug hag a wall...

Taolit evez eta oc'h ann heol hag al loar,
 Mane fell d'heoc'h, eunn deiz, skuill daërou a c'hlac'har...

Neb a vq war evez a viro he damm ed
 Da veza, war al leur, gand ann arné flastret,
 Na welo ket he foenn o tuâ er prajou,
 He gerc'h hag he zegal o vreina er parkou!...

N'eo tamm diez gouzout da be gouls e tléer
 Douja eur barr avel, ar glao, ar gwall amzer,
 Pegouls eo mad kas zaout, kezeg d'al lanneier
 Ha pegouls eo gwelloc'h ho mirout er c'hreier...

Keñt ma sav ann arné, é weler ann houlen,
 O sevel, o kreski, o teurel eonenn...

Ar ménéziou huel e klever o trouzal,
 Hag ann aochou pella, gand ar mor o krozal...

Al listri gand ann houl a bep tu zo fouetet,
 Hag ar vartoloded war ar mor bransellet...
 Neuze ar pluñjerien (1) a red holl d'ann aochou,
 Ar goëlan, o krial, a gouez war al lannou,
 Ar « vran-vor » (2) a gwitâ, herruz braz, he bouillenn,
 Hag a sav, enn eunn taol, bete dreist ar wabrenn!...
 Liez c'hoaz, keñt ma teu ann arné da c'houezañ,
 Stered en em zistag ha, gand eul lostad tan,
 O redek dre ar gwabr, o koueza prest goudé,
 A lak ann noz teñval ker sklear evel ann dé...
 Bepred ann amzer fall e ve diouganet (3)
 Gand ann dud évéziek, keñt ma ve c'hoarvêzet...
 Pa dlé arné tarza, ar gwenan, a vandenn,
 A lez ar bokedou, evit doñt d'ho ruskenn,
 Hag ar gwennilied, o krial hueloc'h,
 A raz dour al lennou hag a nij izeloc'h...
 Ar raned, hep paouez, a gan enn ho zoullou,
 Hag ar brini a gouez, a vandenn, er c'hoajou!...
 Kaër hen deuz ann houad, e dour-red, ebata,
 Striñka dour war he gein, pluñja ha dibluñja,
 Kant kwech hen deuz pluñjet, heb paouez tamm e-bed,
 Ha ne gaf ket gant'hañ e vé awalc'h gwalc'het!!!

(1) *Pluñjerien*, pluriel de *pluñjer*. Vannes et Tréguier, *plongeur*, *pluvier*.

(2) *Brân-vor*, pluriel *brini-mor*, e Gallek, *corbeau de mer*, *cormoran*.

(3) *Diouganet*, de *diougani* ou *diougana*, e Gallek, *prédire*, *annoncer*, *en chantant*, à l'avance, c'est-à-dire *prophétiser*. Trubuil vraz ez euz, diwar-benn ar ger-mañ, e-touez hor mistri, e Brezonek!!! Pe ann Tad Gregor, pe Ar Gonidek a lavar gwir?.. N'ouzoun ket, siouaz!!!

Beteg ar plac'h iaouañk, o neza he neudenn,
 Tro-war-dro d'ar goulou, mar gwel 'vel eur vrumenn
 Ann ti leun a voged, moestr pe c'hleb ar voger,
 A anavezo mad e kouezo glao emberr...

Mes, mardeu d'heoc'h gwelet, e-kreiz ann amzer-vrao,
 O tarza, enn eunn taol, enn Eñv, gwarek ar glao,
 Mar gwelit ar wabrenn (1) roged gand al luc'hed,
 Ha, mar strakl ar gurun e kostez ar Gevred, (2)
 Hejit buan ho plouz, na gollit tamm amzer,
 Ha goloit erfad ho perñ greñ war al leur...

N'eo ket diez ive, e-pad ann amzer glao,
 Diougani sklear mad distro ann amzer vrao,
 Rak, neuze, ar stered a lugerno splannoc'h,
 Da noz, e bolz ann Eñv, al loar a vo kaëroc'h...
 Ne vo ket, aliez, deñved war ann amzer,
 Hag ar vran-vor, war veg ar roc'h, e kreiz ar ster,
 Na choumo ket diflach, he diouaskell digor...
 Ann houc'h na draillo ket ar plouz e-tal he zor...
 Ar gwabrennou teñval en em dro e brumenn,
 A ziskenn d'ann douar, a red, en em zispenn...
 Ha, da c'hortoz kuz-héol, enn he doull-doun kuzet,
 Kaër hen deuz ar glesker kana, neb aoun e-bed!!!

(1) *Gwabrenn*, e Gallek, *nuage*. Darn a skriv *koabrenn*, darn all *goabrenn*. Pehini ar etumm gwella?...

(2) *Gevred*. Ann avel *gevred*, e Gallek, *vent du Sud-Est*.

Mes, mar gwelit al loar enn eur wabrenn beuzet,
O neuvi (1) enn Eñvou, likit evez, m'ho ped,
Ha p'hi gwelit rû-goad, na zavit ket huel
Ar goueliou war ho pag... Tost eo ar barr-avel !
Mes, mar d'eo dizolo, sklear d'ar bevaré dé,
E vo kaër ann amzer e-pad eur miz goudé !...

Mar d'eo melen ann heol, d'ar miñtin, o sevel,
Araok noz e vo glao, n'it ket da vale pell...
Mar be koummoul enn Eñv, d'ar c'houlz m'az aï da guz,
E vezo glao, avel, hag eunn nosvez spountuz !...

Mar gellit, enn noz-sé, na d'it ket war ar mor,
List ho pag enn he forz, na zavit ket ann héor !!!

Piou a gredo laret ez eo gaouiad ann héol ?...
Keñt ma sav eur brezel, ma tigouez eur gwall-daol,
Ann héol ho diougan, liez, sklear ha fidel !...

Pa gouezaz penn Loeiz C'houezek, Roué zañtel,
Ann héol, sklear, lugernuz, da viñtin, pa zavaz,
A-dre d'eur vañtell gwabr, a-greiz-holl, a guzaz,
A ruziaz evel goad, hag ann holl dud, spountet,
A welaz eunn deiz kaër enn eunn noz-dû troet...

Enn amzer-zé, gwir eo, ann Eñv hag ann douar,
A laraz freaz ha sklear 'oa Doué e kounnar...

Ann douar, gand ar spount, er bed holl, a grenaz,
Hag ann holl Rouané, war ho zrôn, a zemplaz...

(3) *Neuvi*, de *neuni*, e Gallek, *nager*, *baigner dans*... Ar ger-ma a zo tennet euz a Iez Leon; e Tréger, e lavarar peurvuia *neuiat*, *neunial*, *nañvial*. E Gwened, *neanein*.

Ann holl dud, enn hor bro, a glevaz, enn amzer (1)
Ann eil oc'h egile, o steki, kléztiér,
E kreiz ar gwabrennou a welaz freaz ha splann
Tud war varc'h, tud war droad o redek d'ann emgann...

A-viñtin bété noz, ne welet, enn heñtchou,
Nemet korfou-marô o tremen a-gargou...

Ann dud ann dispouñta, ho-unan, a grenaz
O klevet, er c'hoajou, eur vouez ien evel sklas...

Ouspenn (tra estlammuz !) al loened a gomzé...
Da redek, er steriou, ann dour a baouezé !...

Ann douar a faoutaz doñ dindan ar paziou,
Ha skeudennou ar Zeñt, holl, a skuillaz daërou...

Ar vammenn, e-leac'h dour, neuzé, a skuillé goad !
Aliez, enn he gampr, e spountaz ar c'heriad,

O klevet ar gauenn, ar vran-vraz o koagal
Ha, noz-deiz, ar bleizi hag al léern o iudal...

Ar gurun na gouezaz, enn neb amzer, stañkoc'h,
Hag ar stered lostek na splannaz liésoc'h...

Tud digalon, tud fall, heb enor na lezenn,
A laz d'oc'h ann Aoter ar beleg e pedenn,
A laër ann ilizou, gant c'hoañt dismañtr ar fé,
A ra brezel d'ann dud, d'ar Zeñt ha da Zoué !!!

Neuzé, ar Bobl a skuiz !!! Peb-unan a zifenn
He dud hag he vadou, he feiz hag he lezenn...

(1) *Enn amzer*. Ar geriou-ma a dal da lavaret, e Gallek, *dans l'espace*, ha n'eo ket, *dans le temps* !... Ar Vretoned a lavar aliez : *Avel a zo enn amzer*, e-leac'h avel a zo enn Eñv, etc... Evez, eta !!!

Hag, emberr (tra skrijuz !), e peb leac'h e weleur (1)
Ann tad eneb d'ar mab, ar breur eneb d'ar breur !!!

.....

Breiz-Izel, te ac'h euz miret da feiz bepred,
Mes, ive, nag a wad n'ac'h euz-te ket skuillet ?...

.....

Neuzé, ann holl broïou, a-dost kouls hag a-bell,
A zav eneb ar Frans, d'ober d'hezi brezel !...

Ne gaver ket eul leac'h n'ho deuz hor zoudarded
Hen pilet dek, kant kwech, ha, gand ho gwad, ruziet !...
Enn Holland, enn Aotrich, er Prus, enn Itali,
E Spagn, e Waterloo ha, dreist-holl, er Rusi,
Al labourer spountet, enn eur arat, eunn deiz,
A zavo, gand he zoc'h, eskern zec'h diouz ho bez...

.....

Enn amzer ma vevomp, a drugaré Doué,
N'ez euz ket a vrezel !... Mes eur rumm tud difé
A c'houarn enn hor bro... Oh ! pegouls e vimp-ni
Tennet euz a zindan ho galloud, ho beli !...

Paéet hon euz awalc'h maro kriz hor Roué !
Aotréit d'eomp eta, ni ho ped, va Doué,

(1) E weleur, e Gallek, *on voit* ! Gwell kals eo, war ma meno, skriva e weler. Koulskoude, gwechall goz, e skrivel hag e lavaret aliez e weleur, e skriveur, e klevour. Hirie c'hoaz, e meur a barrez a Gerné, e komzer er-giz-se !!! Pour hor bezo eunn doaré-skriva, hebken, e Breiz-Izel holl ?...

Ha zavit war ann Trôn ar Prins iaouañk karet
A zo gand ann dud fall diouz he vro harluet !!! (1)

(1) Diouz he vro harluet, e Gallek, *chassé de son pays, exilé de son pays*. Amañ ez euz kaoz diwar-benn Duk Bourdell, Kōndi Chambord, pe Herri pemped, mab ann Duk Berri ha mab bilhan ar Roué Jarlez dek.

Peur-c'hreat ha skrivel a ioa al lodean-geñta ma, araog ma oé dis-karet ha kaset kuit ar roué Loeiz-Filip...

Chetu perag, ne fell d'ññ kaout neb prezegenn gand den, abalamour d'ar pezh a lavar amañ ann Aotrou Gwillōm. Ne d'oun-me nemet eur *pinter*, eur *fotograf*, evel ma plij da gals laret, enn amzer a vrema, gant c'hoañt ho deuz da ziskwel ho *gwiziegaz* !

Da beb-unan he dra !!!

LEVR AL LABOURER

II

EILVED GWERZ

C'houézet hoc'h euz awalc'h o labourat douar !
Diskuizit eunn tammik ! Klaskit eul leac'h klouar,
Deuit amañ, em c'hichen, dindan ann avalenn (1)
Hag e komziññ gan-heoc'h diwar-benn ar wezenn...

Me a lavaro d'heoc'h, mar kirit va zilaou,
E-leac'h lanneier noaz, panaoz sevel koajou,
Ha panaoz ho pezo, e-leac'h ar freuz c'houerva
Freuz (2) dous evel ar mel, hag evach (3) ar gwella !...

Pa grouéjoc'h ar bed, hoc'h euz, o va Doué,
Kemennet d'ann douar zével ha maga gwé...
Hep-z-hoc'h netra na vleñ, hep-z-hoc'h na gresk netra,
Hag euz ho torn, bepred, e teu hor féadra !...

(1) *Avalenn, pommier. E Gallek, un seul pommier.*

(2) *Freuz, fruits. E Leon, e lavarer peurvuia frouez. Perag ?*

(3) *Evach, breuvage, et, par extension, par analogie, boisson.*

Koulskoude, taolit plet!... E neb leac'h ne weler
 Gwez ken kreñv, ha ken kaër 'vel ar ré é c'hader...
 Red e vo d'heoc'h gortoz eunn nebeud bloaveziou,
 Keñt kaout digant'he ha gwasked, ha brañkou!...
 Mes ive, pa vezint enn ho meñt, ha kresket,
 Int a roïo d'heoc'h koat, deliou, freuz ha gwasked,
 Rag ar gwez divar-had a vez, heb mar e-bed,
 Kals dounoc'h enn douar ha kals kreñvoc'h griziet...
 Dré zé eo é savont ho fennou hueloc'h,
 Ec'h harzont ouz ar barr, e padont kals pelloc'h...
 Ar blañtenn en em blij enn he douar keñta,
 Ha, pa ve treuzplañtet, e paourâ, peurvuia!...
 Hor zud iaouañk ive, hep moñt tamm d'ar brezel,
 A varv gand ar glac'har, dre geuz da Vreiz-Izel!...
 Dibabit mad ho kreñn, e-pad ann dilost-hañv,
 Likit-he enn douar, evit tremen ar gouañv!... [lannou,
 Mar fell d'heoc'h kaout koat sapr, n'hoc'h euz, enn ho
 Nemet sevel mouded (1) gand krog, pal ha trañchou,
 Hada, neuzé, ho kreñn, ho goloï gand mouded...
 Emberr e tic'hoanint hag e vezint griziet,
 Ha, d'ann amzer nevez, e welot o c'hlaza
 Eur « zapinek » iaouañk, o kreski, o vrañka!...

(1) *Sevel mouded*, e Gallek, *enlever des mottes*. En d'autres termes, *écrouler la terre, didrouskenna ann douar*. Ar ger gwirion, e Gallek, a zo *écobuage*. E Treger, e lavarer, aliez, *plommañdek*, da lavarout eo *labour gret war-bouez plomma*, war-bouez kas eur bal, eunn trañch, eur c'brog, donna ma c'heller *plomm*, war-zu gweled ann douar, evel lemme! ar c'heñta gwisk, *ann drouskenn!*

Mes, evit ar gwez all, red e vo d'heoc'h arat,
 Trei, distréi ho touar, keñt douara hoc'h had!...
 Kerkeñt ha m'ho gweler a-ziwar ann hadenn,
 O faouta ann douar hag o sevel ho fenn,
 C'hoennit gand evez braz, tennit ann holl louzou,
 Rag aouñ ne vé gant'hé mouget ar plañtennou!!!
 Mar, enn troïou keñta, ne zeu ket mad ho kwez,
 Ne gollit ket kalon, hag hadit a-nevez!...
 Oc'h teil hag oc'h labour na zellit ket re verr,
 Implijit ho rastell, ho krog hag hoc'h aler,
 Rak meur a bark, heñvel piz oc'h eur fall diéour,
 Ne ro netra nemet war-bouez poan ha labour!...
 Meur a c'hiz ez euz c'hoaz da hada ar c'hoajou...
 Eul lod tud zo a skign ann had a-zornadou,
 Eur rumm-all, d'ho lakat e reñkou penn-da-benn,
 A gemer ho goalenn, a zispleg ho linenn...
 Er stum-ze ne vo ket ann eil re dost d'eben,
 Na diou wezenn, na ken nebeud diou reñkadenn...
 'Vel-se, keñt ann emgann, e vez ar zoudarded,
 Peb-unan, reñket mad er plaz d'heza merket!...
 Hag ho péfé hadet gwez iaouañk er parkou,
 Mar fell d'heoc'h chañj d'hézé douar ha zouchennou,
 Likit hed étrézé, plañtit-he a reñkou, (1)
 Ma c'hellint enn douar kas dounoc'h ho griziou,
 Displega deliou stañk, digeri ho brañkou,
 Kemer korf ha zével hueloc'h ho fennou...

(1) *A reñkou*, e Gallek, *par rangées, par allées*. Brema, e vé plañtet ar gwez a-reñkou, a-reñkadou. Mes n'eo ket awalc'h. Plañta a réer anez'he ive e *kroaz*, e Gallek, *en quinconce*. Chetu perag e lavarer, e Brezonek, *kroaza ar gwez!*

Ouspenn, likit evez, me ho ped, da ziwall
 Ho koajou dioc'h deñved ha geor ha loened all...
 List ho marc'h, er blenenn, da redek, dishual,
 Da folla, da lampet, da vreskenn, da rual...
 Lišt, war ribin ar run ho teñved da voueta,
 Hag, er prajeier glaz, ar zaoût da vusella... (1)
 Mes, pell dioc'h ho koajou, iaouañk c'hoaz ha tener,
 Kasit hoc'h holl loened, en eur zewel girzier. .
 P'ho deuz ho kwez kresket eunn nebeud bloaveziou,
 Ha p'ho deuz, enn douar, kemeret mad griziu,
 Rag aoun ne c'halfent ket, enn eunn oad ken tener,
 Maga ho fennou braz, dougen ho beac'h pounner,
 Troc'hit gand eur zizaill, eunn trañch, pe eur gouñtell,
 Ann holl brañkou falla, ann holl skourrou izel,
 Hag ho koat, beteg-hen, souchet rez ann douar,
 A daolo tro-war-dro brañk ha gwasked klouar...
 Arabad d'heoc'h ober evel Iann-al-Leué (2)
 E weler, meur a wech, ho tibenna he wé!...
 Eur wezenn dibennet, *e-leac'h mel a daol koar*, (3)
 Kollet krenn eo gant'hi he gened hag he gloar!...

(1) *Busella*, e Gallek, *mugir*. Ger a iez Leon, nebeud anavezet e bro Treger. Eno, e larer, *peurliesoc'h, bleja, blejal*.

(2) *Iann-al-Leué*, e Gallek, *Jean-le-Veau*. Eur ger goapaer, da lavarout eur genaouek, eunn den diskiant krenn, eunn arzot, eul *leué*. E Treger, *peurvula*, e lavarer *loué*.

(3) *E-leac'h mel a daol koar*, e Gallek, *au lieu de miel donne de la cire*. Ar mel a zo talvoudusoc'h eged ar c'hoar. Eur wezenn na ro, *e-leac'h mel, nemet koar*, a zo eur wezenn eat da baour, pe, da vihana war baourat : eur wezenn kollet gant'hi eul lodenn vraz euz he zalvoud-degez !!!

N'hi c'hleffot ken, siouaz, e-kreiz ann noz teñval,
 Hejet gand ann avel, evel keñt, o trouzal...

Evel eunn iñtañvez e kañvou, ho kwezenn
 Ne raï nemet paourât, gwasket gand ann anken!...

P'eo braz awalc'h ho kwéz da c'holei ho parkou,
 Pa zispleg ounn ha fao tro-war-dro ho brañkou,
 Ar mesaer, azézet, er gwasked, ouz ho zroad,
 A gan, noz ha miñtin, meur a zon déréad...
 Ann evned (1) war he lerc'h, e brañkou ar wezenn
 A lar, gwell pe welloc'h, ho dousa kanouenn :
 Ann Hégléo a respount ha, dre-holl, e kléver,
 War ar c'haëra toniou, meuleudi d'ar C'hrouer !!!

Adaleg goulou-deiz, d'enoriñ ann Aotrou,
 Ann evned, er gwez braz, a ziskan ho zoniou,
 Ha, keñt ma kuz ann héol, peb-unan, adarré,
 A lar d'Hezâ, laouen, eur c'han a drugaré !!!...

Sélaouomp !! Kaëra mouez ha dousa meuleudi !!!
 M'hoc'h anav, eostik-Barz (2) me a glev ho mouez-
 Nezeuz ken nemed' hoc'h o kana, deiz ha noz, [c'houi !!!
 Hag ann holl evned all a gemer ho repoz!...

Peb-unan anez'he ne oar nemet eur zon...
 C'houi a oar chañch ho mouez, ho kanouenn, ho ton...

(1) *Evned*, e Gallek (petits) *oiseaux* ! E Leon, e lavarer, aliesoc'h, *laboused* !!! Perag?... Gwelit mad ! Eon, *oiseau, evned, oiseaux. Labous, petit d'un oiseau, laboused, petits des oiseaux.*

(2) *Eostik-barz*, e Gallek, *rossignol poète* ! Hag, e gwirionez, ann eostik, hag heñ ne d'eo ket *Barz-Meur* ann holl evned?...

Emberr, enn ho kwerziou, ne zeuz nemet dudi,
Eur pennadik goudé, iñt leun a velkoni !...

Pa glevañ o voudal eunn avelik klouar,
E kav d'iñ eo ho kwerz eur c'han leun a c'hlaç'har !...

Eostig, enn ho puez, kouls ha ni hon-unan,
Ha c'houi a gav ivé tristidigez ha poan ?...

Martézé, eo gan-hec'h kollet ho keñseurtez,
Hag ez oc'h oc'h ober kañvou braz d'ho parez ?...

Martézé, e ouélit d'ho labousedigou
A zo bet, hañter-noaz, tennet diouz ho neiziou ?...

Mes, pa savit ho mouez, skiltr ha lirin meurbed,
E kav d'iñ, evnik koañt, ez oc'h enn eüruzted,

Ha, neuzé, e fell d'iñ meska gand hoc'h hini
Va mouez, evit kana da Zoué meuleudi !!!

Ah ! na freuzit biken, bugalé, he nezik !!!
Ha c'houi, chaséerien, list e peoc'h ann eostik !!!

Marteze, eunn devez, gwasket gand ann dersienn,
A rañ plijadur d'heoc'h klevet he ganouenn,

Ho kalon a vo eaz, ho troug a zousaô
Ha diouz-hoc'h, tamm ha tamm, ar boan a bellaô !!!

Kasit pell diouz ho koat ar sparfell hag ar skoul...
List ann evnedigou da dostât d'ho ti-zoul !!!

Pa glevit, er c'hoat doñ, ar gaouenn o krial,
Likit evez, rak tost ema ann amzer fall !...

Ann drask a dec'h dirag ann avel, ann arné...
E-pad ann hañv, ar voualc'h a c'houtell, noz ha dé...

N'ankouañt ket ann derv, en eur hada koajou,
Rak ann derv a zo mad, ha d'ober éleriou,

Ha da rei treustou kreñv evit harpa ho ti,
Hag ar c'hoadach gwella, evit sevel listri...
E-pad ann nezadek, enn amzer griz ar goañ,
Gwezenn e-bed na ro gwelloc'h koat d'ober tan !!!

Mad kaër eo, e-mesk derv, hada gwez-faô ive,
Evit kavout, enn hañv, ann disheol dindan-hé...
Eur wezenn-faô, hep ken, kresket enn ho parkou,
A zo eur gwasked kaër, gand he bodad brañkou...

Nag ar glao o koueza diouz ar wabrenn, founnuz,
Nag ann dour o redek, nag ann avel trouzuz,
Nag ann arné diroll, netra n'hell hi diskar,
Gant m'hi do kaset doñ he griziou enn douar !...

Hadit ive kistin enn ho koajou nevez !...
Ar c'histin a zo kaër e-touez ar c'haëra gwez !!!
Ho freuz a zo mad-holl hag, e-tro pad ar gouañ,
Ho pugale, ha c'houi, da noz, e-tal ann tan,
Gant zistr dous evel mel ha gant kistin bervet,
C'houi a gollo ar soñj euz ho poaniou kalet...

Mes n'eo ket c'hoaz awalc'h mar d'eo mad ar freuzenn !
Ne zeuz ket gwelloc'h koat evit ar gistinenn
Da bleñchodi ho ti, d'ober treustou kaled
Na da forniz gwelloc'h glaou d'ar varichaled !...

N'ankouañt ket ann ounn (1), ker kaled ouz ann uz,
Nag ar c'hoat-pin a zav d'ann Eñv koumouennuz !...

(1) Ounn, e Gallek, *frêne*. E meur a leac'h, e Leon, e lavarar brema
ouñt. Perag ?... Ounenn, ounn !!! E Treger, ne larer morsé ouñt. Ha,
war ma meno, ar gwir a zo gand *Tregeriz* !!!

C'houi eta, va Broïz, a vev enn hor parkou,
 Laoskit ann dudcheñtil da c'hada ho c'hoajou
 Gand gwez deut a bell-bro !... Evel ho tud kenta,
 Hadit kistin ha faô hag ann derv kaleta !...
 Ar gwez-ze a anaf mad douar Breiz-Izel,
 A gas doûn ho griziou, a zav ho fenn huel,
 A zispriz ann avel, a zalc'h ouz ann arné, [ivé !...
 A ro d'heoc'h beñvegou (1), koat-prenn (2), koat-tan
 Dibabit gand evez douar mad d'ho koajou,
 Rak peb rum n'eo ket mad da bep seurt plañtennou...
 E kostez ann « Holern », hadit ar gwez huel,
 Mar fell d'heoc'h diwall mad hoc'h Est diouz ann avel...
 Mes, e-tu ar « zav-héol », hag e-tu ar « c'hreizté »,
 List ann héol da skuilla, gand eaz ha largenté,
 Dre-holl, war ho parkou hadet hag ho tier,
 He domder hag he nerz, hag he vor a splañder !...
 Hadit ivé gwez-pin war gein noaz ho lannou,
 Kistin, faô, derv kaled war zinaou ar runiou... (3)
 Tost d'ann dour en em blij ar c'hoat-kreñ, ann haleg,
 Hag ann ounn a gresk mad enn douarou meinek !...
 Ac'heñdall, va Broïz, mad eo d'heoc'h kemer skouer
 Hag ali digant tud o choum enn ho karter,
 War zouarou péré a welit o sevel
 Ar c'hoajou ar c'haëra, d'ober penn d'ann avel !!!

(1) Beñveg, e Gallek, *outil d'agriculture*. Beñvegou, beñviou, biñviou.
 Mes, a bé-léac'h biñviachou, beñviachou ?...

(2) Koat-prenn, e Gallek, *bois d'œuvre*.

(3) Run, e Gallek, *colline*. E Tréger, *kreñh-iou, kreañh-iou* !!!

Mes, evit deski d'heoc'h panaoz ober koajou,
 Perag, va c'henvroïz, kemend all a rimou ?...
 E parrez Pluvigner, dam-dost da Languidig,
 Enn eunn draouiennig koañt, e kaver Keronig !...
 Tro-war-dro d'ar c'hastell, ne oa nemet lannou,
 Ha, brema, bodou kaër e peb leac'h, ha koajou !!!
 Azé e vije mad d'heoc'h moñt holl a vagad,
 Keñt plañta, keñt hada, keñt choas douar d'ho koat,
 Evit deski panaoz e sav, er stum gwella,
 Ann derv kaled, ar faô, hag ar c'histin teva,
 Ar c'hoat-kren, hirr ha moan, hag ar zapineg vraz,
 Ann haleg, ar c'helenn, ann ivin bepred glaz,
 Panaoz eo déréad reñka ho paliou (1),
 Ha panaoz, enn eur ger, e tigasas koajou !...
 O koajou Keronig, displegit ho teliou !
 Roït dalc'h-mad avel ha disheol d'hoc'h Aotrou...
 Beït eüruz dindan-he, Aotrou mad ha karet,
 Hiramzer c'hoaz... Rak c'houi eo hoc'heuz ho flañtet !...
 Ha c'houi, Aotrou iaouañk, dre hoc'h oberou mad
 Anavezet dre-holl, kerkouls evel ho tad,
 Kaëraït c'hoaz ho koat, ha plañtit gwez névé,
 Da reï eunn disheol fresk d'ho mabik koañt René !!!
 Pegen eüruz e oañ (soñj am euz !), enn amzer
 Am euz-me tremenet, gwechall, enn ho maner !!!

(1) Ball, balliou, e Gallek, *allée, avenue, rangée d'arbres*. Ger diza-
 navéet (siouaz !) pe dost, er Finister !!! Ha, koulskoude, e zeuz c'hoaz,
 e Lambézellec, maner *Pen ar Vali*. E Lann-Huon, ann iliz a zo hañvet
Zañt Iann ar Vali. E Gwennamp, kaëra-leurenn kear a zo c'hañvet
ar Vali. Brema, liesoc'h : *balé, baléou* !!!

N'ankouaññ birviken na tad, na bugalé,
 Nag ar vamn-goz a zo, brema, tost da Zoué!...
 Peorien geiz Pluvigner, holl dud paour ar c'hanton,
 C'houi a oar pegement e oa mad he c'halon,
 Pegel liez hi deuz dousaet ho poaniou,
 Roet d'heoc'h da zibri, gwalc'het ho koulfou !!!...
 N'hi deuz, enn he bué, gret, nemet ober vad...
 En em unanomp holl 'vit hi zrugarekât !!!

.....
 Kimiadomp, mar kirit, brema, diouz ar c'hoajou !
 Ha komzomp diwar-benn ar freuz, ar beurjezou !!! (1)
 Mar gallit, likit plañt enn ho touar gwella,
 Hag ho pezo, hep mar, gwez ha freuz ar c'haëra !...
 Na likit ket ho freuz, nag el lec'hiou izel,
 Na war ar menezioù digor da beb avel,
 Nag enn douar sablek, nag étré diou grec'henni,
 Nag enn traouiennou doùn, na re dost d'eul lagenn... (2)
 Re a zishéol a voug ar gwez iaouañk kaëra...
 A vihan, ann avel ho dispenn, o c'houeza !!!
 Ann douar-zabr, keñt pell, a zizec'h ho grizioù,
 Ha na reont nemet paourât, enn traouiennou.

(1) Beurjezou, e Gallek, *vergers, jardins fruitiers*. Disheñvel krenn eo eur veurjez diouz eul liorz. Hag, evit guir, liorz a dal da lavaret *jardin potager*. Koulskoude, war am euz klevel, e Léon e kemerer, aliez, ann eil evit égilé... Perag ?...

(2) Lagenn, e Gallek, *marais, marécage*. E leac'h all, e .avarer *Geunfou, paludenn-ou, poull-ou, gwagrenn-ou*, etc...

Ar gerioù-ze holl a zo Brezonek leal. Da beb unan da gemer ann hini a blij d'heza ar muia !!!

War al lagenn e sav, d'ar miñtin, eur vrumenn
 Hag a dev ann deliou hag ar bleuñ, o tremen,
 Ha bété war ar freuz a laosk eur vlaz pounner !...
 Évité mirout ho freuz eneb ar gwall amzer,
 Plañtit enn eul lec'h sioul ha troet d'ar « C'hreizté »
 Enn douar diribin, war gostez eur menez... [kaër,
 Ouspenn c'hoaz, mar fell d'heoc'h kaout freuz druz, gwez
 Toullit douñ gand ho pal, faoutit gand ann aler,
 Treuzit hag aztreuzit ho parkou penn-da-benn,
 N'espènit na labour, na dispign, d'ho c'hempenn,
 Rag ann héol, nag ar glao, nag ar gwella amzer
 Ne reont ket a freuz, hep dorn al labourer !...
 Enn amzer dremenet (n'ez euz ket c'hoaz gwall bell!)
 Eur paour keaz labourer, enn hor bro Breiz-Izel,
 Petra bennag n'hen doa nemet eur park dister,
 Hen dijé freuz e-leiz, bep ploaz, daoust d'ann amzer...
 E parkou ar re-all, neb zeblañt mad e-bed...
 Ha, bep ploaz, he veurjez a freuz a oa karget !...
 Kemer e rejoñt prim gwarizi (1) vraz out'hañ,
 Hag ho zéod a stagaz da zispenn anez'hañ...
 « Hep mar, émé-z-hé holl, eunn den fall eo hen-nez
 » A dlé dastum louzou, ober fallagriez !...
 » Anez, n'hen dijé ket war gen nebeud a wé [sé !!!
 » Kement a freuz, bep ploaz... sklear mad eo kement-

(1) Gwarizi, e Gallek, *envie, jalousie* ! Brema, siouaz, e klevel, peur-
 liesa : *avi, jalouzi* !!! Eur c'holl-iez !!! Peur eta ne vezo ken mastaret
 hor Brezonek gand ann holl gerioù iskiz-se ?...

» Paotr ar zeiz skiañt eo, ha red ma ve sorser !...
 » Red eo gwelet !... Kasomp anez'hañ d'ar Barner !!! »
 Da zerri krenn ho beg, enn eur stum déréad,
 Al labourer a lak dirag ho daoulagad
 He rastell, hag he drañch, hag he bal lugernuz...
 « N'eo ket mé, émé-z'hañ, c'houi eo a zo kabluz !!!
 » Perag ne rit-hu ket evel-d-oun, va Broïz ?...
 » Sellit va biñviou ! Lufr iñt ha sklear iskiz,
 » N'eo ket gwir ?... Ac'hañta, ne vijeñt evelsé,
 » Ma n'am bijé, va zud, labourer stard gant'hé !!!
 » Setu va sorserach : Setu va holl ardou
 » Da zastum freuz e-leiz !!! Likit ho piñviou
 » Dre labour, evel-d-oun, da veza lufr ha sklear,
 » Hag ho kwez diouz ho poan ho tigollo, emberr !!! »
 En eur gomz er stum-ze, d'ar Barner e tiskwel
 He verc'h hag he bried, rouzet gand ann avel,
 Ha, kerkeñt, en em lak ann holl a-du gant'hañ,
 Da veuli he labour, d'ober enor d'hezañ !...
 Hag heñ o larout c'hoaz : « Labourit ho parkou,
 » Hep paouez, evel-d-ouñ !!! Ouz treid ar plañtennou
 » Troit ha distroit ann douar, pa vo red !...
 » Brezel d'al louzou fall, gand rastell hag hcged,
 » Hag ho kwez-freuz a zeui da veza kals kreñvoc'h,
 » Da zougen mui a vleûn, ha da rei freuz kaëroc'h
 » Grit eta ma luc'ho ho soc'h hag ho pigell,
 » Ho forc'h, ho krog, ho pal, ha lemm deñt ho rastell !!! »
 Ma né zoug ket a freuz ar park hoc'h euz plañtet,
 Ma na ro d'heoc'h netra, goude m'hoc'h euz poaniet,

Laoskit-hañ a-gostez ha labourit eunn all...
 Ho touar, marteze, pe ho plañt a zo fall !...
 Mes, keñt sonjal hada gwez-freuz enn ho touar,
 Klaskit da vagerez (1) eul leac'h sioul ha klouar,
 Park aret aliez, gand ar rastell torret,
 Dilouzaouet a-grenn, ha gand teil mad trempet.
 Na c'hadit ket ho spluz dindan skeudenn ar gwez,
 Rag ann dishéol a voug, a laz ar plañt nevez !!!
 Evit ma rañt grizioù hag evit ma rañt taol,
 Red eo d'hézé beza tommet mad gand ann héol...
 Neuzé, klaskit e-touez ho freuz ar re wella,
 Dibabit evit had, mein, spluz, ann disia (2),
 Ha, goudé, mesk-e-mesk, taolit a zornadou
 Mein kérez ha mein pruñ, spluz per hag avalou !...
 Azé, ho freuz iaouañk, evel ar vugalé,
 En em blijo erfad, ann eil tost d'égilé !...
 D'ho diwall diouz ar skorn, kouls ha diouz ann evned,
 Likit war-n-hé deliou, enn ho koat dastumet,
 Ha, pa zeuio, emberr, ann deizioù da c'hirrât ;
 P'az aï ar goañv e-biou, pa welfot o kreñvât
 Ann héol, lemmet deliou, teil diwar ho tachenn,
 Ha troit ann douar enn dro troad pep plañtenn !!!...

(1) *Magerez*, e Gallek, *nourrice*, ha, pa gomzer diwar-benn plañt, *pépinière*.

(2) *Disi*, e Gallek, *sans défaut* ! Ar Brezonek *Si* a dal da lavaret, e Gallek, *vice, défaut*. *Di-si* (*di privatif*), a dal eta da lavaret, e Gallek, *sans vice, sans défaut* ! Geriou o voñt, siouaz, war goll, e Breiz !!!

Ouspenn c'hoaz, mar fell d'heoc'h harz ar ier d'ho skra-
Gand brañkou lann, pe spern, goloit-he erfad !... [pat,
Goude daou pe dri bloaz, treusplañtit hoc'h holl gwez
Enn douar c'hoennet mad ha teilet a-nevez...

List étre diou blañtenn tost d'eunn troatad-hañter,
Ma kemerint gwelloc'h ear-vad, e peb amzer !!!...

Neuzé, pa vezo poënt, klaskit ar gwez gwellañ
Ha, war hoc'h holl gwez put (1), likit ar freuz c'huekañ !

N'ho péit aoun da valé, da glask ha da c'houlenn...
Redit ar c'harter holl, kouls a-dreuz hag a-benn...

E kear ha war ar mez, klaskit gant kalz evez,
Ha, koustet pe gousto, ar gwella euz ar frouez,
Mad, da zibri e-pad tommder chifuz ann hañv,
Pé en em viro iac'h, memez war-lerc'h ar gouañv...

Mar fell d'heoc'h kaout zistr sklear ha koañt evel dour;
Dous, eonuz ha c'houek, melen evel ann aour,
Na likit ket, hep-ken, freuz dous enn ho parkou,
Plañtit ive re dreñk e-mesk hoc'h avalou !...

Ha mar d'eo tev ho sistr evel dour eur vouillenn,
Mar d'eo glaz ha teñval, mar duâ er werenn,
Mar pouez war ar galon, 'vel ma ra war ar vro,
Netra gwell d'hen sklerât evit ludu dero !!!...

Mes, panaoz imbouda gwez iaouañk ha tener?...
N'eo ket tra gwall diez evit eul labourer !!!

(1) Put, e Gallek, *sauvageon*. Arbre fruitier, qui croit par lui-même, sans culture.

Lod a zav eul lagad diwar ho gwez gwellañ,
Hag a faout ho flañt gouez, a-hed ho c'hefiou moan,
A lakâ douñ ar boud étre koat ha kroc'henna,
Hen stard, pe gand aozil, pe eur pennad kordenn,
Ha, goudé, pa welont ar vronsenn digoret,
Al lagad kroget mad, ann delienn displeget,
Disoursi hag heb doan e troc'hoñt penn ho gwez
Ha ne lezont gant'hé nemet ar brañk nevez...

Lod all, gand ho c'houñtall, pe gand deñt ho eskenn
A zivarr gwez iaouañk, ho zroc'h hag ho dibenn,
Ho faout a-dreuz-da-dreuz, a lak enn ho faoutou
Grefou iaouañk taillet, ho stard gand liammou...
Ar gwez ar muia put a zeu, bemdé, var well
Hag a zoug freuz ken dous, ken c'houek evel ar mel !!!

Lod all a daill grefou a-blad war ar wézenn
A ra enn-hi eunn troc'h-treuz beteg ar greizenn,
Ha, gand eur ienn vihan, é-tré kroc'henn ha koat,
En eur skei gand ho dorn, a laka ho grefad...

Eul lod all c'hoaz, a-gorn, a droc'h ho flañtenu,
A-gorn a droc'h ivé, a daill ho grefennou,
Ho lak, gand kalz evez, harz-ouz-harz gand ar gwé,
Ho liamm hag ho stard ann eil ouz égilé...

Evit rei d'ar c'hrefenn amzer da gregi mad,
List c'hoaz enn ho zouchenn (1) ho kwez eur bloaveziad.

(1) Souchenn, e Gallek, *terre de naissance, terre-berceau d'un arbre, d'une plante*. Ger Tregériad, kals kreñvoc'h evit ar ger Gallek !!!

Aozit mad ann douar, ha, neuze, gant preder,
 Kleuzit gand trañch ha pal toullou douñ d'ho c'hemer,
 Likit-hé enn ho leac'h, goloñt ho griziad .
 Gand teil ha douar-druz, enn eur stum déréad...
 Ha, goudé, pa greskoñt, kristen mad ha doujuz,
 Livirit trugarez d'ho Tad karantezuz !!!

Ne zilezit morsé ho freuzegou (1) névez !
 Hag, enn ho prajou glaz, ne blañtit ket a wez,
 Ma ne fell d'heoc'h, emberr, ho gwelet o paourât,
 Goloet a giñvi, ho brañkou o voanât...
 Pe, mar fell d'heoc'h plañta gwez-freuz enn ho prajou,
 Aozit mad ann douar ouz ho zreid, gant pâliou !...
 Ar prun, ann avalou, ar per hag ar c'herez
 A glask douarou mad ha troet aliez...

Goudé nozvéziou hîr hag ankeniuz ar gouañv,
 Na pebez plijadur gwelet, pa zeu ann hañv,
 Ann héol splann o sevel, hep kuitât toull ann nor,
 Ann deliou o c'h'laza, ar bleuñiou o tigor !!!...

War-dro hañter miz Meurz, ker gwenn hag eul linsell,
 Ar prun hag ar c'herez, kaër hen deuz ann avel,
 Ker gwenn evel ann erc'h, a zigor ho bleuñen,
 Hag, evit hi diwall, a zispleg ho delienn !!!

P'az it, merc'hed iaouañk, da « bardoniou » ar vro,
 Me a wel ar gwez per o vleuñ tro-war-dro,...

(1) *Freuzeg, frouezeg*, e Gallek, *jardin fruitier, verger*, e Léon, *frouezeg*, e Tréger, *freuzeg*. Gwell eo gan-eñ ar ger Trégériad... Mui heñvel eo ouz ar *Brezonek* koz !!!...

Mes, heñvel ouz eur plac'h, e-kreiz he braveñtez,
 Kempennet penn-da-bean, enn deiz kaër ma timez,
 Ann avalenn, war-lerc'h, a zav huel he fenn,
 Karget a zeliou glaz, a vleuñ ruz, a vleuñ gwenn !!!

Hep dalé é wéler o sec'ha ar bleuñiou,
 Hag ar frouez o skoulmi, dre-holl, war ar brañkou...
 Plega a rañ ar gwez dindan ho beac'h pounner,
 Hag ann héol a ro liou d'ar frouez, gand he doñmder...
 Peb unan a dostâ... Tugal, war ann añtchou
 Ho dibab gand he zorn... Iann a hej ar brañkou...
 Ne wéler e peb leac'h, nemet ann avalou
 Leun a-raz d'ar zeñer ha d'ann tumporellou !...

Pep-unan war he skoaz a garg eur beac'h pounner,
 Ar c'harr-braz a zo leun, kement ma c'hell kemer,
 Ann ejenn a choum pik, ar marc'h braz a zic'houez,
 Ha, dindan veac'h, ann aël a wigour aliez !...

Me glev ar pilouer o skei war ann aval,
 Ha, da starda ar maskl (1), ar waskell o krial,
 Ar gwaskellou (2) a strakl, ha, diwar ho barlenn,
 Ar zistr, dous evel mel, a red 'vel eur wazienn...

Hardiz, paotred !!! Chetu leun ar barrikennou,
 Ha chetu, war ann daol, karget ar chopinou...

(1) *Mark, markou, maskl, masklou*, e Gallek, *marc*. Le reste de tout ce qui est comprimé ou exprimé, comme le *marc* des pommes pilées, etc... Eur ger Léonard, disañf e Tréger hag e Kerné, a gredann ! E Tréger, e lavarar *moudean*, pe *moudean, molte*, quantité de pommes ou de poires, ou des deux fruits mêlés, soumise au même moment, à l'action du pressoir !!!

(2) *Gwaskell*, e Gallek, *instrument à presser, presse, pressoir*.

Ann holl a zo joañz, ann holl a zav ho mouez
 Ha gragaillat a ra ann dud dam vud memez...
 Evit holl, paotred Breiz, ha torrit ho sec'hed !!!
 Ankouañt eur pennad ho labouriou kaled !...
 Mes diwallit avad da zisplij da Zoué
 Oc'h ober gwall zispign war ho madou, hirié !!!
 Na ré, na ré nebeud ! Chetu eur reizenn vad !
 Eva ré ne dal mann, ha n'eo ket déréad...
 Peb unan ac'hanomp hen deuz, siouaz ! he st...
 Mes al lousa, me gred, eo c'hoaz ar vezveñti !!!
 Evit labouriou braz ha ker poaniuz ann hañ,
 Likit, holl, a-gostez hoc'h evach ar gwellañ...
 Mirit ivé zistr mad d'ober enor d'ho ti,
 Abenn ma teui ho mab, ho merc'h da zimezi...
 Enn deiz-sé, ne glever, e pep leac'h, er c'hañton,
 Nemet tennou fuzuill ha biniou o son...
 Enn deiz-sé, ar baotred a wisk ho lerou gwenn,
 Ho botou ler, ho zok ledan, ho jiletann,
 Ho chupenn (1) liou iet glaz, hag ho bragou névé,
 Evit moñt d'ann eured ha d'ar vourc'h da valé...
 Enn deiz-sé, ar merc'hed a zo savet abred,
 Hag, ouz ho mezellour, me ho gwel gand aket
 O kempenni ho bleo, o netât sklear ho deñt...
 Petra a lavarfé mignoned ha kereñt,

(1) *Chupenn*, e Gallek, *veste*, *habit*. Ger a Léon hag a Gerné...
 E Tréger e lavarer, peurvuia, *porpant* / Marteze eo euz ar ger-ze eo
 deuet ar ger gallek *pourpoint* !!! Notra iskiz, ha pa vése gwir !!!

Ma ne veñt ket hi koad hag erfad kempennet,
 Evit ober enor da holl dud ann eured ?...
 Peb unan da wiska he dillad-sul zo eat
 He broz mezer fetiz, he c'hoeff dañtelezet
 He davancher seiz glaz, he lerou neud-gloan gwenn,
 He botou ler névé, skoulmet gand eur zeñzenn...
 Poañt eo d'ann holl tostât... Mes, keñt kuitât ann ti,
 Red eo d'ho mellezour rei c'hoaz eur zell, Mari !!!
 Da di ar verc'h iaouañk, neuze, a vandennou,
 En em zouger buan, oc'h son ar biniou...
 Ar verc'h iaouañk a ouel o lezel ti he zad,
 Mes roet eo he ger, red eo d'hezi kuitât...
 He c'hamaradezed a zo enn-dro d'hezi,
 Hag, emberr, e-leac'h gouel, e klever kan enn ti...
 Ann holl a ia d'ar vourc'h da glevet oferenn,
 Hag ar zoner a dav bete goude merenn...
 Digand ann dud iaouañk stouet ouz ann aoter
 Ar beleg a c'houlenn hag ind en em gemer,
 Mar fell d'hézé choum fur e-tro pad ho bué,
 Mirout, evel tud vad, gourc'hemennou Doue...
 Ha, kerkeñt ha m'ho deuz lavaret « Ia » ho daou,
 Ar beleg ho eureud, hag ann Eñv hen selaou...
 Stouet war ho daoulin, e-pad ann oferenn,
 Ann daou bried iaouañk, a galon, a c'houlenn
 Ma plijo gand ho Zad o choum e-lein ann Eé,
 Taol war-n-heze ho daou eur zell a drugaré...
 Ar beleg a zistro war-zu ar priejou...
 « Doue mad, eme-z-han, klevit hor pedennou !...

» Evit ma vije tud enn douar hag enn Eé,
 » Ha skuiza ar maro a sko ho pugale,
 » E jardin ann Eden, C'houi hoc'h euz tourvéet
 » Kroui Adam, Eva, hag ober ho eured !...
 » D'ann dud iaouañk stouet dirag ho Trôn hirié,
 » Evel d'hon zud kenta, roït ho pennoz ive !
 » Aotréit d'heze gras da welet, o va Zad,
 » Ho bugale vihan dastumet a vagad,
 » Beteg ann drede rumm, beteg ar bévaré,
 » O sevel, o karout ho c'hereñt, ho Doue...
 » Grit ma viñt evuruz e-tro pad ho bué,
 » Ha, goude ho maro, r' az iñt gan-heoc'h d'ann Eé !!! »
 Araok kuitât ar vourc'h, ez éer holl d'ar vered
 Da bedi war beziou ar gereñt tremenet...
 Neuzé, e-kreiz ar prad, e weler ann toliou
 Karget a bep seurt boed, a bep seurt bokedou...
 Peb unan a azez hag a zebr dibreder,
 Ha, mar d'eo hirr ar fest, re verr eo ann amzer !...
 Mes, chetu fin ar pred !... Ar per, ann avalou
 Hag ar frouez ar c'haëra a c'holo ann toliou...
 Klevet a réer neuzé ar biniou o son...
 Ann dud iaouañk a glev o tridal ho c'halon...
 War al leur e tañser eur pennadig amzer,
 Ha peb-unan a ia zioul ha buan d'ar gear,
 Rag peb-unan a dle, araog ma kuz ann héol,
 Da gouls koan, gand he dud, kemer he blas ouz tol...
 Na pegen evuruz e vez al labourer,
 Mar zonchfé pégen mad eo bet enn he geñver

Ann Doue Galloudek, Krouer ha Mestr ar bed,
 Hag a ro d'ann holl draou ho nerz hag ho gened...
 Heñ a vefché enn peoc'h hag enn he blijadur,
 Pa ro he bark d'ezhañ, bemdeiz, he vagadur...
 Ne wel ket, evit gwir, evel er paleziou,
 Ann dud d'hen saludi o toñt a vandennou :
 N'hen deuz na tier kaër, nag annez (1) alaouret,
 Hag he zillad, e pourpr, ne d'iñt ket bet livet ;
 Mes, enn eur vué vad e kav al levenez,
 Peoc'h ar galon ha nerz da stourm ouz ann eñkrez !...
 Pell diouz ar c'haëriou braz, ho zrouz hag ho safar,
 Hen deuz dour sklear ha fresk, frouez kaër, avel klouar,
 Gwez plañtet a bep tu, digor braz ho deliou,
 Evit ober eunn hun, enn dishéol ho brañkou...
 Bez hen deuz prajou glaz da veva he loened,
 Kojou stañk d'ar jibier (2), lennou leun a besked,
 Bugale, a-vihan desket da labourat,
 Da garout ho Doue, ho bro, ho mamm, ho zad !!!...

 Kreskit c'hoaz, tud va bro, kreskit c'hoaz ho levé,
 En eur blañta kojou, en eur wellât ho kwé...

(1) *Annez*, e Gallek, *meubles, mobilier, ameublement*. Ger, siouaz, re nebeud anavezet e Tréger... Koulskoude, e lavarar c'hoaz : *Deiz ann annezadek, jour de l'installation, chez eux, dans leurs meubles, de deux jeunes mariés*, etc...

(2) *Jibier*, e Gallek, *gibier*. Ho tigarez, mar plích, mar skrivañ ar ger-gallek-ma, em levr ! Mes n'am euz ket kavet, e Brezonek, eur ger all a lavarché, e stum dèrèad, kemend holl a lavar ar ger gallek *gibier*. N'hon euz, a gredañ, nemet eur ger da ziskwell peb rumad loened gouez *mad da zibri, Jibier*, avad, a ziskwel *anez'he holl*, enn eur ger !!!

LEVR AL LABOURER

III

TREDE GWERZ

Lezomp da ziskuiza eunn tamm hor aleriu,
Lezomp hor gwez iaouañk da greski, er c'hoajou !...

Gwelomp, hirié, panaoz eo mad en em gemer
Evit sevel loened ha kaout, enn hor c'hrevier,
Leiz a gezek, a zaout, a c'hev'r hag a zeñved,
A ejenned disî, kerkouls hag a ronsed !...

Ha plijout a ra d'heoc'h gwelet enn ho prajou
Loened kaër a bep seurt, ha klasket er foariou ?...

Da zewel re iaouañk, klaskit mad da geñta,
Gand kals evez, loened etre ho re wella,
Evit ober gant'he tadou, mammou disî,
Ha kreski, er stum-ze, brud-vad, enor ho ti...

Dibabit, gand evez, da bobla (1) ho krevier,
 Ounnerezed ho deuz eur gwall stum, eur gwall ear,
 Eur gouzouk teo, eur penn-ejenn, hag eur goulteñn (2)
 A red adal ho groñch d'ho bruched penn-da-benn,
 Ho feder gar huel hag euz ar re deñva,
 Ha, dindan ho c'herniou kroumm, ann diskouarn hirra...

Ne zisprizer ket c'hoaz ounnerezed briz-gwenn,
 Hirr, moan ho feder gar, disneuz ha digempenn,
 A skub, enn eur gerzet, ann hent gand ho lostou,
 Hag a zispenn ar roud gret gand ho c'hammejou
 E-touez ho leueou-tarv, dibabit ar c'hreñvañ
 Hag hen magit erfad, e-tro ma pad ar gouañ...
 Dalc'h-mad pell diouz ar zaout, e-kreiz ar prajou glaz,
 Laoskit-hañ da greski gand hoc'h ejenned braz,
 Ha, pa welfot ho saout e tomder, hep dalé
 D'ar prad e vezo mad d'heoc'h ho c'has d'ar c'holé...

Nemet p'ho defo daou pe dri bloaz tremenet,
 D'ar c'holé, ne gasit morsé ounnerezed...
 List, evel ar mammou, ho koléed memez
 Keñt kas ounner d'hézé, da gaout tri bloavez !...

(1) *Pobla*, e Gallek, *peupler*. Euz ar ger-ze eo tennet war-eññ, a gredañ, *pöpus* e latin, *peuple* e Gallek, *pueblo* e Spagnol, etc... Ger re nebeud anavezet, siouaz, e Breiz, enn amzer a-vremañ ! Perag ?... Nag a c'herniou all e vez kavet c'hoaz, enn hor Brezonek, evit lavaret eunn dra bennag freaz, distag ha deread !... Mes, war-zigarez komz *Gallek fall*, aliez e komzer, siouaz, eur iez ne d'eo na Gallek, na Brezonek !... Miromp, miromp hor iez !!!

(2) *Koulteñn*, e Gallek, *fanon* (de vache, de taureau, etc.). Eur c'hroc'henn a-ispil adalek gronchi bête bruched al loened-korn ! Labourerien va bro, deskit mad ar ger-ze !!!

Ha p'hen deuz ho kolé he zek vloaz tremenet,
 Grit hen troc'ha, emberr, hà, pa vezo lardet,
 Evel ma vo re goz da veza labourer,
 Gwerzit-han prim ha prim, kasit-han d'ar c'higer...

Keñt na goude ho deuz ann oad am euz laret,
 Ounner, kolé ne zav loen kalonek e-bed !...

Ma ne fell d'heoc'h kaout loened dister ha skañ,
 Magit, bep ploaz, m'ho ped, ho leueou gwellañ,
 Ha, ma n'am c'hredit ket, selaouit eur pennad
 Eunn darvoud (1) c'hoarvezet gand eul labourer mad :

« Tostik-tost da Vlanc'hoec'h, e korn parrez Melrand,
 » E kreiz ar prajou glaz, ez euz eur goumanant
 » E pehini e oa, gwech all goz, eur merer,
 » Evel holl dud Melrand, ourgouilluz, fougéer...

» C'hoañt hen deuz ar c'hañfard da gaout ar zaout
 » Ounnerezed dispar, ejenned ar c'haëra... [gwella,
 » Mes, kaër hen deuz boetad ha kaër hen deuz ober,
 » He zaout a zo bihan, he ejenned dister...

» Penn-kaled eo ar paotr hag, evit doñt a-benn
 » Da gaout loened brasoc'h, e werz he holl vañdenn,
 » A red d'eur foar a-bell hag e pren, heb selaou,
 » Zaout hag ejenned braz savet e bro « Poitou »...

(1) *Darvoud*, e Gallek, *événement*, dans le sens général du mot. *Eunn darvoud eüruz*, un heureux événement ; *eur gwall darvoud*, un événement malheureux... Brema, siouaz, war-bouez ober faè diouz hor Brezonek, ha komz gallek divalo, e lavarer peurvuia : eur *bonheur*, eur *malheur* braz a zo c'hoarvezet !!! Breiziz ! Miromp hor iez !!!

— « Chetu aze loened !!! » — « Seac'h int evel eskern,
 » A lar ann holl d'hezañ... Doue, na kaëra bern !... »
 — « Bah ! eme ar merer, gand foenn ha gand boed mad,
 » C'houi ho gwelo, emberr, o larda, o wellât !... »
 « Koulskoude, tamm ha tamm, ar foenn a vihanâ :
 » War-bouez rei kerc'h hag eiz, ar zolier a skañva...
 » Ar skorn, ann erc'h, ar gouañ a greñva c'hoaz bemdé...
 » Red eo krenna ar foenn, ar c'herc'h, ar breñn goudé !...
 » Al loened a voanâ, né d'éont ken enn heñt,
 » Hag, araog fin ar gouañ, e kouezont war ho deñt...
 » Neuzé, ar mérer paour a dou, leun a añken,
 » Evel gwechall ar vrañ, na vo tizet biken !!!...
 » Allaz, re zivezad, ha goude eur gwall goll,
 » Ha goudé beza bet goapaet gand ann holl !!! »
 Tud va bro, ma fell d'heoc'h troka ho koubladou,
 N'it ket, evel hen-nez, da vro-bell, d'ar foariou !
 C'houi a gavo loened, er foariou, tro-war-dro,
 Loened a gavo mad ear ha bevañs hor bro...
 Kaëroc'h c'hoaz ! Mar fell d'heoc'h gwelet, e peb amzer,
 Bandennou loened kreñv ha lard enn ho krevier,
 Ha mar plij d'heoc'h deñved, zaout, geor ha kezeg koañt,
 N'it ket d'ar foariou pell da zispign hoc'h arc'hañt !!!
 A-ziwar ho loened ar re galoneka
 Magit (zeñtit ouz-iñ !) bep ploaz, ar re wella !...
 Evel ma rit d'ho saout, grit ive d'ho roñsed...
 Choazit ho marc'h brava, ho koañta kazeged (1)

(1) *Kazeged*, e Gallek, *juments*, *pouliches* au pluriel. Hag, e gwi-

Rag ar re a virot da bobla ho krevier
 A c'houlenn, a-iaouañk, soursi eur mestr tener...
 N'hoc'h euz nemet zellet ouz hoc'h ebeul, er prad,
 Evit gouzout hag heñ a zeu euz eur wenn vad...
 Heñ a gerz hueloc'h, a zispleg gwel he c'har,
 Prim evel ann avel, ne stok ket ann douar,
 Ar c'heñta o treuzi eur ster doñ ha trouzuz,
 Ar c'heñta o saillal war ar pountchou riskluz...
 Kaër hoc'h euz ober trouz e-kichen he ziskouarn,
 Netra n'hell her spounta, tan, luc'hed, nag houarn,
 Huel a-ziaraog, he lagad leun a dan,
 Gouzouk teo ha korf berr, he benn a zo bihan...
 Gand eur goad birvidik he wazied koeñvet,
 A verk amañ, du-hoñt ho roud war he vruched,
 Ha, dre ma kresk, me wel, bemdez, he ziu-groazel
 Tamm ha tamm o kreski, o kreñvât, o sevel...
 Mar klev, a-ziabell, ann avel o trouzal,
 Ann tennou o tarza, ann drompill o kornal,
 N'hell ken choum enn he blas ! He skouarn a zo zavet,
 He holl vemprou a gren, he zifroenn a voged,
 He voué, war he c'houzoug, a zav a-houlennou,
 A ziskenn, hag a foet war gostez he skoaz déou,
 War he gein e weler he ziu-groazel bolzet...
 Ann douar, gand he dreid, dalc'h-mad a zo kleuzet,

rionez, hervez doare-skriva ar Brezonek, ez eo dleet lavarout : *Kazeg*,
une jument ; *kazeged*, *plusieurs juments* !... Perag eta, e Tréger, e
 lavarar *kezek*, pa vez komz diwar-benn ouspenn eur marc'h, ouspenn
 eur gazek ?... N'ouzoun doaré !!!

Ha, mar gwel eunn emgann, e seblant lavaret :
« Araok ! » Ha da redek d'ann daou-lamm kounnaret !

E-pad he gleñvejou, kouls hag enn he gozni,
Magit-hañ, enn he graou, gand ar brasa soursi...
Dalc'hit soñj e tiskenn euz eur wenn ar gwella,
Hag ez eo bet, dalc'h-mad, ho marc'h kaloneka,
Pegement, gwéach all, hen deuz karet ar gloar,
Pegel liez hen deuz gounezet ar viktoar !...

Tud iaouank war ho c'hein, dispount ha kalonek,
Zellit-he, va Broiz, er blenn o redek,
O sevel, gand ho zreid, eur vogedenn deñval,
Oc'h ober, gand ho c'hern, da vein ann heñt trouzal !
Ho c'hof rez ann douar, a-wechou, e weler,
Gand buan a redoñt... Mes, zellit-he, emberr !!!

Laret e vé ez iñt heñvel ouz ann evned
Hag ho deuz, enn eunn taol, diouaskell kemeret,
E fell d'hézé, evel ar gwennili, zewel
War-nij a-uz d'ar gwez, d'ar ménéziou huel...

Goloet holl a c'houez, a boultr, a eonenn,
E redont, hep kemer nep tamm diskuiz, d'ar penn...
Eonenn hag alañ ar c'hezek diveza,
Gand tost ez iñt d'heze, a c'hleb ar re geñta...

Pehini a vo treac'h?... Keñt eged koll ar penn,
E véfé gwell gant'hé mervel war ann dachenn !!!

Keñt kas d'ho marc'h kalloc'h (1) eur gazek e tomder,
Roit d'hezañ kerc'h ha foenn, melchenn ha ieot tener,
Mar ne fell d'heoc'h, emberr, hen gwelet, tamm ha tamm,
O koll nerz ha kalon, o plega dindañ zamm !...

Ac'heñdall, pa welit ar mammou e tomder,
Ne roit ken d'hézé nemet bevans dister,
Pellañt-he diouz ann dour a red enn ho prajou,
Ha diouz ar ieot tener a gresk enn ho parkou...

Darn a zo hag ho skuiz ouz ar c'hirri, d'ann hañ,
Adaleg ma tazon gand ann taoliou krenvañ
Ann holl leuriou karget, dindan freill ann dorner,
Ha ma c'hejer ar plouz, a-dreuz divreac'h, enn ear...

« Tra ne dal, eme-z-he, eur gazek re lardet,
» Rak hou-nez, peurvuia, na ro ebeul e-bed !... »

Pa welit sklear ha freaz ez eo leun ar mammou,
Kasit ho marc'h kalloc'h da voeta d'al lannou...
Grit erfad d'ar gazek a zo éal gant-hi,
Kasit-hi d'ar foennek, ha roit boed-mad d'hezi !

Ne likit war he c'hein na zamm, na beac'h pouner :
List-hi hep charréat, hep treuzi dour ar ster...
Ne rit ket d'hezi kas ar ruiller war al leur,
Na lammet dreist ar c'harz, pe ho pezo gwall-eur !!!
N'hi lakit ket, er park, da sacha ann hoged...
Pellañt-hi, dalc'h-mad, diouz hoc'h holl loened,

(1) Marc'h kalloc'h, e Gallek, cheval entier, étalon. E Tréguer, e lavarer atez : marc'h antier, marc'h sailler ! Antier ha sailler a zo geriou gallek !!!

Ha, dreist-holl, diouz ho marc'h, gand ann evez brasa...
List-hi hec'h unan benn : hen-nez eo ar gwella !!!

Laoskit-hi enn he c'hraou, keit ma pado ar gouañ,
Ha, d'ann nevez-amzer, kasit-hi hec'h unan,
Pe d'eur ieoteg (1) tener, pe dindan ar c'hoajou,
E-tal eur wazik sklear, pe d'ho kwella parkou,
Da leac'hiou e péré e kavo da gousket
Eur gwélé deliou fresk, pe a giñvi louet,
Rec'hel d'en em ziwall diouz ar gwall amzer,
Goasked dous ha klouar, ann dishéol ha dour skler !!!

Keñt gouel Iann, e weler, bep bloavez, enn hor bro,
Eur gelionenn-vriz o nijal tro-war-dro,
Loen hardiz ha faezuz d'ann dud ha d'al loened,
A zun, beteg ar goad, ann neb hi deuz tizet...
Ar vesaërien ho deuz hi c'hañvet « Dabonnenn ! »

Adaleg m'hi c'hlevoñt, e weler ar vañdenn,
Ho lostou enn avel, ar zaout hag ar roñsed,
O vreskenn, o redek gand aoun da vout flemmet...

Da ziwall ho loened diouz he flemm kel laoskuz,
N'ho c'hasit ket er-meaz dindan ann héol poazuz !
Mes, war-dro ar c'hreisté, laoskit-hé da renoz,
Ha n'ho c'hasit d'ar park, nemet miñtiñ ha noz !...
Kerkeñt ha m'hi defo ho kazek ebeuliet,
Kerkeñt gand ho pioc'h he leué é vo bet,

(1) *Ieoteg*, e Gallek, lieu abondant en herbes. *Foenneg*, lieu abondant en foin. Er stum-ze, e leverer : *lannek*, *gwinizek*, *balanek*, lieuz abondants en ajones, en frdment, en genets. Ato ar Brezonek piñvidikoc'h eged ar Gallek !!!

Likit hoc'h holl evez war-dro ar re vihan,
Ha mirit hoc'h ebeul hag ho leué gwellan !...

Magit-he gand evez hag erfad, da c'hortoz
E kemeroñt leac'h ho zad, ho mamm re goz...

Zellit pe iñt zo mad da labourat douar,
D'ho tougen, enn heñchou, da charréat ho karr,
Pe d'ho kas war ho c'hein, gant'hé, d'ann emgannou,
Pe da garga a leaz, eunn deiz, ho podeziou...
Mar d'iñt disi ha mad da bobla ho krévier,
Pe mar e vo red d'heoc'h ho gwerza d'ar c'higer !...

Kasit ho loened all da beuri d'ar prajou !...
Mes ar re dibabet evit ho labouriou
A dlé, a-vihanik, beza kustum d'ar géo...

A-vihanik eta, diskite-he, heb arzao,
(E-pad ma c'hellint c'hoaz), zeñti hag ho touja,
Chelaou ho mouez rak-tal, hag, hep taoliou, plega !!!

Da geñta, roit d'hézé eur goakolik (1) dister,
Great gand bliñsou haleg pe gand aozil tener,
Ha, pa wélit ez iñt kustum d'ho goakoliou,
Evit m'az aint d'ar paz, stagit-hé daou-ha-daou...

Emberr, c'houi ho lakañ da gas kirri bihañ,
Da geñta, goullo krenn, goude, karget e skañ,
Ha, d'ar penn diveza, ann aél a grio
Dindan ho beac'h pouner, ar rod a wigouro !!!...

(1) *Goakolik*, *goakol*, e Gallek, *collier* ; *goakolik*, un petit *collier*. E Tréger, e lavarer, peurvuia, *bourell*, *bourellig*.

Piou bennag hen deuz c'hoañt da gaout enn he grevier
 Zaout da rei kalz a leaz, ejenn mad d'ar c'higer,
 A dlé, hep paouez tamm, labourat he brajou
 Ha, da gas dour war-n-he, ober gwajouigou,
 Gand skubelennou drein, bep goañvez, ho netât,
 Ha gand teil euz he graou, bep bloavez, ho druzât...

Ann neb a blij d'hezañ ribotat amanenn
 Melen evel ann aour, gwerzapl war al leurenn,
 Na zoujo tamm e-bed teurel a-zornadou
 Kerc'h, segal mesk-e-mesk, enn he holl liorzou,
 Hada stañk karotez, boëtrabez ha kaol braz,
 Melchenn ha patatez, panez hag irvin glaz...

Magit mad ho loened, ho boetañt bemdé !...
 Mes, mar hoc'h euz kustum da rei bara d'hézé,
 N'ho lezit ket re bell da iun, da zaskrignat,
 D'ober kac'hadenn voan, pe ho po kalonad,
 Rak, hep dalé nemeur, mar na girit diwall,
 Ec'h hirrao ho ler, hag e teuint da fall,
 Ne choumo ken gant'hé nerz, na kals, na nebeud,
 E viñt diflak ha zeac'h evel tammou keuneud...

Mar tlé ho marc'h, eunn deiz, beza eur marc'h-brezel,
 Ha redek, er blenenn, ker prim hag ann avel,
 Pe lakat da nijal eur c'harr bihan ha skañ,
 Labourerien va bro, abred kustumit-hañ
 Da welet tud war-varc'h, ann armou o luc'ha,
 Da glevet, war ar vein, ar rojou o tarza,

E-kichen he ziskouarn, ann tennou o kornal
 Hag ar brijou (1) houarn enn he graou o trouzal :
 Kustumit-hañ ive d'anavezout ho mouez
 Ha da garout beza dorloted aliez,
 Da zoñt, d'ar c'heñta galv, adalek iaouañkik,
 Zeñtuz, he-unan kaër, da gemer he vridig...

Tremenet he zri bloaz, pa vo tost da bevar,
 Diskit-hañ da zevel, da zisplega he c'har,
 Da voñt d'ar paz, d'ann drot, hervez ho kourc'hemenn,
 Da dreuzi, digabestr, ar menez, ann draouienn,
 Hep lezel war he lerc'h, o tremen, roud he baz,
 Na war vrug al lannek, na war ar raveñt (2) glaz !...

Ken prim hag ann avel a c'houez war ar goabrenn,
 A skub, a draill, a raog, a zispenn ar vrumenn,
 A lak ar plouz, ar ieot da blega, er parkou,
 Ar gwez braz da héja, gand safar, er c'hoajou,
 Ha, war gerrek ann aot, da strakal ar wagenn,
 Evlesé, hoc'h ebeul a dreuzo ar blenenn !...
 Bremañ, mar hoc'h euz c'hoañt, ec'h hellit hel lardi !...
 Mar hel lardit, araog m'hen deuz desket zeñti,
 Ne raï mui van e-bed diouz ho pridou kalet,
 Ne raï nemet rual dindan ann taoliou foet !!!

(1) *Brid*, e Gallek, *bride*. Au pluriel breton, régulièrement *bridou* !
 Koulskoude, liesoc'h, e lavarer : *brijou* evel ma larer *heñt*, *heñchou*,
heñchou... Perag ?

(2) *Raveñt*, e Gallek, *sentier*. E Tréger, e lavarer, peurvuia, *gwenodenn*,
gwenojenn, *roudenn*.

Ouspenn c'hoaz, da gaout ha marc'h hag ejenn mad,
Ne geffot gwelloc'h tu d'ho lakat da greñvât,
Evel pellât diout'hé zaout ha kézégenned...

Chetu perag ivé, pell diouz ann ounnered, (1)
E kaser ar c'holé, enn eul leac'h a-gostez,
Enn tu-all d'eur ster doûn, pe adré d'eur menez,
Pe c'hoaz, meur a wech all, ho lezer enn ho c'hraou,
En eur zerc'hel, dalc'h-mad, karget ho rastellou !...

Pa welont ar mammou, primoc'h e red ho goad,
Ho nerz a vihanâ !... Me ho gwel o paourât,
Oc'h ankouât ha dour sklear ha gwasked ar c'hoajou,
Ha beteg ar ieot glaz a gresk enn hor frajou...

Etre daou golé tarv, aliez, e weler
Reuz ha kann o sevel diwar-benn eunn ounner !!!
Al loened all a beur holl ar gwenojennou,
Ann daou-ma en em dourt herruz, gand ho fennou
Hag, o iouc'hal dalc'h-mad, spountuz ha divalo,
Korn ouz korn, penn ouz penn, e stourmont hep arzao,
A ro hé-mañ d'he vreur ann taoliou kaletañ...

Ho daou iñt goloet gand ar goad ann duañ !...
Ar menezioù huel, kouls hag ar c'hoajou doûn,
Ann Eñv memez a drid, a gren hag a dazson !...

(1) *Ounner*, e Gallek, *génisse*. E Tréger, *anoer* pe *añver*. Pa gomzer diwar-benn ouspenn unan, *ounnered*, pe *anoérezed*. Perag ?... Doaré ober ar gerioù brezonek a zisk d'eomp éo kals gwel lavaret ha skriva : *ounnered*, pe *anoéred*... Peur e komzimp hag e skrifimp-ni jez hor zadou, evel m'az eo diéet ?...

Ne weler ket, liez, goude ann emgannou
Ann daou golé o choum, enn eur prad, war-eunn-dro !...
Ann hini zo treac'het a gwitâ ar vandenn,
Hag a ia, pell du-hoñt, d'eur park, he-unan-benn,
Evit kuza he vez, gwellât he c'houlou,
Ha dastum nerz nevez da veñji he gollou...

Neuzé, war he vestrez, diout-hañ pellaet,
E taol, ouz he c'huitât, he zellou ankeniet,
Hag e seblant laret : « Soñj am bo ac'hanoud,
» Hag, ken e vinn distro, am bo keuz hag hirvoud !... »

Gwaz, gwaz d'he enebour, rak n'hen ankouaio ket !
Abred, pe zivezad, ar c'holé paour treac'het,
A c'hoañtao veñji he énor hag he goll
Ha beza treac'h, d'he dro, dirag ar vandenn holl...

Esa a ra he nerz, kemer a ra kounnar,
O stourm ouz ann avel, o pilat ann douar,
O skei he benn er gwez, oc'h ober d'hê krena,
O lakat, o iouc'hal, ar bed da zazona...

Kerkeñt, avad, ma wel he c'houlou paré
Ha m'hen deuz gounezet he holl nerz a-névé,
Ma koeñv he wazied gand eur goad birvidik
Ha ma teu soñj d'hezañ diouz he ounnered,
E red d'ar pevar lamin, ker prim hag ann avel,
War he goz enebour !... « Pe dreac'hi, pe vervel !!! »

Evelse, e weler, er mor braz, ar wagenn,
O sevel, o tostât, gwenn holl gand eonenn
O ruillal war ann aot, hag, evel eur menez,
O tarza war ar roc'h, o skei war ar c'hostez...

Ar mor, neuzé, a verv, hag ann dour o souza,
Na lez, o tec'hel kuit, nemet ar fañk dûa...

Sellit ho marc'h, du-hoñt, o krena pen da benn,
Adaleg ma sko c'houez eur gazeg enn he benn !...
Nag ar brid houarnet, nag ann taoliou pouner,
Na poullou dour ha fañk, nag ar rusta reier,
Netra, na tan, na dirr na c'hell mui her derc'hel
Nag ar ster distañket, nag ar menez huel...

Mar ne fell d'heoc'h, eta, her gwelet o paourât,
Diouz ar c'hezegned e tléit hen pellât...

Ar re-man ho-unan, pa vezont e tomder,
A lez ar prajou glaz, da redek er c'harter...
Mar n'ho c'hasit buan d'ar marc'h hoc'h euz choazet,
Ho pezo, war-benn bloaz, eunn ebeul disprizet !!!...

Mes ann amzer a red !... Buan eo tremenet,
E-pad ma komzenn d'heoc'h a zaout, a gezeged...
Ann deñved hag ar geor, du-hoñt, o vegelât,
A zeblañt laret d'eomp : « Mar plij, eunn taol lagad !!! »
Gwelomp eta panaoz ez eo mad ho zevel,
Rak loened talvoudek iñt enn hor Breiz-Izel...

E krevier frañk ha sioul, enn amzer rust ar gouañ,
Da c'hortoz ma c'hlazo ieotenn ann nevez-hañ,
Magit mad ho teñved gand foenn c'huek ho prajou,
Ha likit dindan-hé plouz seac'h a-vriajou,

Anez, ha ma reñkont kousket war ann douar,
Iñt a zastumo riou, droug enn ho feder gar...

Ann deñved hag ar geor a c'houlenn ho soursi,
Kaout dour-sklear ha boed-mad, er gouañ, enn ho ti,
Hag, evit choum iac'h-pesk bétég ann hañv névé,
Loja e krevier tomm ha troet d'ar c'hreisté...

Gloan ho teñved, gwir eo, er foar, a zo klasket...
Mes ar c'haor a ra mui... He zez na zizeac'h ket...
Seul vui m'hi goroer, seul vui ec'h eonenn
O koueza, er c'helorn, leaz-mad he diou vronenn
Ha, ma ne fell ket d'heoc'h sevel ann holl mennou,
Ho c'hroc'henn a zo mad da ober manégou...

Ar geor a gar beva el leac'hiou a-gostez,
E-kreiz ar spern, ann drez, war zinaou ar ménez,
E gweled ar c'hoajou, a-spign ouz ar réier
Ha, goustad, e teuont ho-unan-benn d'ar gear...
Iñt a zigas ivé gant'hé ho mennigou,
Ha, kel leun eo ho zez, ma ruz war ann treuzou...

Diwallit-he erfad, e-pad ar gwall amzer,
Hag, evit ho maga, digorit ho solier!!!...

Memez, e-kreiz ar gouañv, adaleg ma weler
Tanavezet ar goabr ha sklearoc'h ann amzer,
Ar vesaërien, gand hast, a gemer ho botou
Hag a gas ann deñved da beuri, d'ar parkou...
He-man a bil ann erc'h enn heñchou, penn-da-benn :
Eunn all, gand he skourjez, a zastum ar vandenn :
Hen-nez, war he zivreac'h, enn heñchou diésa,
A zoug ann oan iaouañk, ann dañvadez falla :

Darn a hej ar brañkou, darn ho sko gand bizier...
 Ann deñved a voetà, hag a zeu leun d'ar gear !!!...
 Mes kerkeñt, war askell ann avelik klouar,
 E teu ann hañv névé da domma ann douar,
 Na list ket, tud va bro, enn ho c'hraou, ho loened,
 Kasit-he holl d'ar park, pe d'ar c'hoat, er goasked...
 Ha, kerkeñt ha ma sav, enn Eñv, ar werlaouenn (1),
 Kerkeñt ma tarz ann deiz, ma weler ar ieotenn
 Glebiet gand ar gliz-noz, ha gwenn-kann, ha tener,
 Hag ar peurach dousoc'h eged enn neb amzer,
 Dihunit ho mesaër !... Poeñt eo kas al loened
 Da beuri d'ar parkou, hep koll amzer e-bed...
 Neuzé, war-dro deg heur, pa gano ar skrilled,
 Pa davo, gozik holl, war ar gwez, ann evned,
 Pa welo, enn Eñvou, ann héol zavet huel,
 Pa na glevo mui ken, er c'hoat, trouz ann avel,
 Selaouit va ali, ha lirit d'ho mesaër
 Kas he loened d'ann dour, hep gortoz pell amzer,
 Dre ann heñchou dishéol, pe da dal al lennou,
 Pe da dal ann dour-red, pe c'hoaz war ann aochou,
 Ha, da c'hortoz kreizté, e-pad ar gwall domder,
 Ho c'has da waskedi, e gweled ho c'hrevier...
 Pe, mar d'eo gwell gant'hañ choum war ho zro, er meaz,
 Ho dastum e dishéol ar gwez-braz, gand evez!...

(1) *Gwerlaouenn*, e Gallek, *étoile du matin*. Skrivagnerien Breiz ne d'ñit ket a-unan war zoare skriva ar ger-zé !!!

D'abardaez, kasit-he da beuri a-névé...
 Keñt ho digas d'ar gear, ho douraït arré...
 N'ho likit enn ho c'hraou, keñt beza klevet mad
 Mouez skliñtin ann eostig o tazoni, er c'hoat...
 Mar grit stad diouz ar gloan, va zelaouit erfad !...
 Na dlé ket ho teñved re aliez boëtât,
 Eur miz benag pe zaou, keñt soñjal ho zouzañ,
 E-touez ar spern, ann drez, ann askaol hag al lann...
 Ann neb e fell d'hezañ dastum ar gloan dousa
 Na glasko d'he zeñved, biken, ar boed druza...
 Ar gloan dù zo hirroc'h, ar gloan gwenn zo klasket,
 Ar gloan griz, er foariou, zo nebeutoc'h prizet!...
 Pa welit sklear, eta, e tostâ ann amzer
 D'ho pandennou deñved da veza e tomder,
 Likit-he gand evez, m'ho ped, e diou vandenn,
 Enn eunn tû ar re zu, e tu-all ar re wenn,
 Ha n'ho pezo, da vloaz, o sec'ha war ar bod,
 Nemet gloan gwenn-kann-erc'h, pe hini all dû-pod !!!

 N'ankouait ket ho ki, ho tifenner fidel,
 Hag, enn he iaouañkiz, gand leaz dous evel mel,
 Magit ho ki bihan, da zifenn ho loened,
 Ha na wellfit biken ar bleizi o tonet,
 Nag al louarn o trei tro-war-dro d'ho tier,
 Nag al laër dilezenn o tostât d'ho krevier...
 Ha, pa zeuio ar gouañ, c'houi a gavo ho ki
 Da chaséal, er c'hoat, gedon ha glujiri...

Deskit ive skigna (1) e gweled ho krevier
Louzou mad hag a laosk eur c'houez mad ha pouner
Evit skarz anez'he al loened dañjeruz !...

Aliez, hep gout d'heoc'h, ar viber binimuz,
Kuzet dindan ar vein, e-kreiz eur goz voger
A lak al lez da drei, o lousât ar c'hrevier...

Kargit, va bugale, ho torn a vein pouner !
Kemerit, prim ha prim, ho kaleta bizier,
Ha, kaër zevel hi deuz, kaër hi deuz c'houtellât,
Skéit, skéit hag hi gwelot araog d'heoc'h o pellât...

Kuzet hi deuz he fenn, enn-nesped d'he c'hounnar,
Mes he c'horf hag he lost a ruz war ann douar...
Hastit hi bruzuna, hi lakat a-dammou,
Keñt ma vo eat da guz, arré, er mogerioù !...

Deskit ive petra a laka da glañvât
Ho loened, a-greiz holl, ha panaoz ho gwellât !...

Ann deñved gand ar gal en em gav mastaret
War-lerc'h eur barrad-glao hen deuz bet ho zreuzet,
War-lerc'h ar reô ez a doûn beteg ar vouedenn,
Pa zec'h, goudé ann touz, ar c'houez war ho c'hroc'henn.

Chetu perag ive, bep ploaz, keñt m'ho zouzer,
Ar vesaërien ho goalc'h hag ho soub doûn enn eur ster...

(1) Skigna, e Gallek, *répandre*, quand il s'agit de corps solides seulement. *Répandre des herbes, de la paille, etc...* En Léon et en Tréguier, on emploie très souvent, dans le même sens, les verbes *skuilla* et *fôta* ou *faota*, qui signifient, à proprement parler, *répandre des liquides* !

Darn ho goalc'h c'hoaz eur wech, goude m'emañt tou-
Darn ho frot gand louzou, evit-sé dibabet, [zet,
Darn-all, gand eur gountell, a bik lagad ar gor,
A bouez enn-dro d'ezhañ, hel laka da zigor !...

E-pab ma choum kuzet, ann droug a zé-da-zé,
A gresk hag a gemer nerz ha grizioù névé,
Ma na hast ar mesaër d'he baour deñvedigou
Klask ha kas louzou mad da wellât ho drougou...

Mes, mar gwelit unan o klask ar waskedenn,
O peuri, lézirek, ar bleûn hag ar ieotenn,
Bepred ann diveza o kousket el lannou,
Hag, aliez, o toñt he-unan-benn d'he graou,
Troc'hit araog ann droug, likit-hañ a gosté,
Pe c'houi a welo klañv ho pandenn, hep dalé !!!

Mechañs, hoc'h euz gwelet eur maout braz a-wechou
O krena war he dreid hag oc'h ober klemmou !..
Doujit ann taoliou goad, kemerit ho kountell,
Faoutit prim he ziskouarn ha, raktal, ez aï gwell !..

Mes, mar deu d'heoc'h gwelet unan o penn-folla,
O trei enep d'ann héol, poeñt eo d'heoc'h hel laza !!!
Dalc'h-mad eur preñv muñtrer hen harzo da vouetât,
Hen dalc'ho da zec'ha, hel lazo buan-mad !!!

Na zav ket war ar mor muioc'h a wagenou
Eged, war al loened, na gouez a gleñvejou !!!...

Ar c'hezeg, hag ar zaout, ar geor, ann ejenned
Ho deuz ho c'hleñvejou, kerkouls hag ann deñved !..

Aliez e weler, goude beza debret
Re a ieot glaz ha gleb, al loened paour koeñvet...

Mar na zeuer a-benn da doulla ho c'hroc'henn,
 Prest a varv gand ar c'hoëñv ar marc'h hag ann ejenn...
 Eur wech all, pa grog stard ar c'hleñved-moug (1) enn-he,
 Kazeg, bioc'h, dañvad, bremañk koulskoude,
 Iac'h-pesk (2) ha laouen braz, o peuri ar bradenn,
 A choum, sebezet holl, hep ober fiñvadenn,
 Hag, eur pennad goudé, digor-braz ho genou,
 E ruont, e kouezont marv-mik war ann treuzou,
 Pe, gand ann teir laërez (3) ho gweler o voanât,
 Ma na glaskit buan tud, louzou d'ho gwellât...

Ann teir laërez !!! Chetu aze ann tri gleñved
 A ra kollou dispar, bep ploaz, war al loened !...
 « Droug ann avu » (4), « red-korf » (5), kerkouls ha « droug-
 A sko hag a ziskar, e pep kouls, e pep lec'h, [al-lec'h] » (6)
 Pa soñjer nebeuta, a laz e berr amzer
 Kezek, saout ha deñved, holl joa al labourer !...

Evitar « c'hleñved-moug », evitar « c'hleñved-c'houez »
 Ann droug a zeu buhan, rak-se likit evez !

(1) *Ar c'hleñved-moug*, pe *ann droug-moug*, pe *ann dag*, pe, c'hoaz,
ar strakouillon, e Gallek, *mal d'étouffement, sorte d'esquinancie des*
bestiaux, l'estranguillon.

(2) *Iac'h-pesk*, e Gallek, *bien portant, comme un poisson* (dans l'eau !)
Ger anavêet mad e Tréger, e Léon, e Kerné...

(3) *Ann teir laërez*, e Gallek, *les trois voleuses, c'est-à-dire les trois*
coliques !

(4) *Droug ann avu*, e Gallek, *maladie du foie, colique hépathique*.

(5) *Red-korf*, pe *red-kof*, e Gallek, *flux de ventre, diarrhée ordinaire*.

(6) *Droug al lec'h*, e Gallek, *rachitis, maladie des reins, colique néphré-*
tique.

Mar gwelit gand kleñved eul loen prest da daga,
 Chetu ar « c'hleñved-moug ! » Hastit prim hen goada,
 Ha, mar gwelit re all, ho ler c'houzigennet,
 O pilat, gand ho zreid, hag ho lost astennet,
 Zellit dindan ho zeod, toullit ar c'houzigenn,
 Likit-he da gerzet !... Mar na zeuit a-benn
 D'ho gwellât, faoutit prim ann holl glogorennou
 Adaleg beg ho zeod bété penn ho lostou !...

Meur a wech, ar vosenn a gouez war al loened,
 War ar zaout, ar c'hezek, ar moc'h hag ann deñved,
 A zibobl (1) ar c'hrevier, a spount ar vesaërien,
 Hag a ro, noz ha deiz, poan d'al labourerien !...

E dilost-hañv, e kreiz ann danijenn pouner,
 War-lerc'h eur barrad-glaou, aliez, ho gweler
 Oc'h heugi rag ar boed, o lezel kerc'h ha foenn,
 O krena war ho zreid, evel gand ann dersienn...

Ann ebeul paour a varv er bradenn denera,
 Pe dost d'he rastellig leun a ieot ar gwella...

Ann houc'h, war he blouz-teil, a zoroc'h, heb ehan,
 Hag ar paz, hag ar c'hoëñv a droc'h mik he alan...

Ar marc'h na beur mui ken ar iéot glaz, er prajou,
 A dec'h pell diouz ann dour a red enn hon gwajou...
 Gand he dreid a laka ar réier da drouzal,
 Ha, prest, dinerzet krenn, e kouez, o c'houirinal !...

(1) *Dibobla*, e Gallek, *dépeupler, evel pobla*, e Gallek, *peupler*.

Ann ejenn, d'oc'h he zouc'h, dindan he geo (1) kaled,
 A varv, enn eur deurel éon, goad dû meurbed,...
 Al labourer a ia, mantret gand ar glac'har,
 Da zistag egile, a ouel dourek d'he bar,
 Hag ann alar a choum pell da vergla, enn aît !!!!...

Al loened paour, neuzé, da netra n'ho deuz c'hoañt...
 Nag ar gwasked klouar, er brouskoajou doûna,
 Nag ar ieot tener-glaz, er prajéier drûza,
 Nag ann dour a ziskenn a-ziwar ar réier,
 Netra n'hell ho zenna diouz ho eñkrez pouner !...
 Ho zell zo truezuz, hag ho lagad glébiat,
 Ho skouarn a gouez, ho fenn rag ann douar pleget
 Ho c'hroc'hen a zo zeac'h, ho reun a zo zavet,
 Eur pennad enn ho za ha, goudé, gourvéet...
 Enn amzer-ze, siouaz ! ar paour keaz labourer
 A red, liez a wech, da di eul louzouer,
 Na oar netra a-grenn, ha, liez, hé louzou,
 Lec'h ho lakat paré, a gresk c'hoaz ho drougou !!!

Kerkeñt ha ma welit o sevel ar c'hleñved,
 Enn eul leac'h a-gosté lakit ho loen tizet...
 Neuzé, bugaligou, hep koll nep tamm amzer,
 Redit da glask louzou, da glask eul louzouer !!!
 Diwallit, koulskoudé, e-leac'h eunn den gwiziek,
 Na zeulé war ho zro nemet eur genaouek,

(1) *Géo*, pe *éon*, e Gallek, *joug*. E Gwened, *iaô*, *ieu*. E Tréger, *suj*, *sparl*, *baz ejenn*.

A zeblañt ho gwellât, en eur ober ardou,
 Hag ho lez da vervel, e-penn ho c'hleñvejou !...
 Goudé, skarzit ann teil, netaît ho krevier,
 Diwallit ho loened, diouz pep seurt gwall amzer,
 Hag, emberr, diouz ho mesk, ar c'hleñved a dec'ho,
 Ar vandenn a wellañ, ho poan a dréméno !!!

Grit erfad, mesaërien, hep paouez, d'ho loened,
 Kouls d'ho kezek, d'ho saout, d'ho keor ha d'ho teñved,
 En em blijit gant'hé, karit ho labouriou,
 Hag e keffot, dalc'h-mad, levezet ha madou !!!

Gwech all, eunn den iaouañk am euz mad anavet,
 Eüruz evel eur priñs war eunn trôn azéet,
 A wélé, deiz ha deiz, he loened o kreski,
 He vadou o kreñvat hag he ialc'h o koënvî...
 He zaout a raë d'ezhañ ann amann ar gwella,
 He zeñved, gand ho gloañ, ann dillad piñvika
 Er foar hag er marc'had e kreské he deñzor...
 Koulskoude, 'vel ma oa o choum e bro Arvor,
 E wélé aliez diouz ar broïou pella,
 Al listri o tostât gand ar c'hargou kaëra...

Ar paotr keaz, touellet krenn, a werzaz he loened,
 A raëz ober eul lestr, dastum martoloded,
 A lakaz war ar mor he arc'hañt, he vadou...
 Mes eunn taol amzer fall ho lakaz a-dammou !...

Eunn all, eul labourer, pinvidik, ha minour (1)
 A werzaz he barkou, da veza marc'hadour...

(1) *Minour*, e Gallek, *mineur*, qui est en tutelle et n'a pas encore l'âge légal pour disposer de sa personne et de son bien, qui n'est pas

Ar werz a gerzé mad, mes hini na baéé,
 Ha, prestig, war ar plouz ar minour a gouské !!!...
 Tud iaouañk Breiz-Izel, choumit enn ho parkou !
 Laoskit ann ducheñtil da redeg ar c'haëriou !!
 Choumit er ger, paotred !!! E ti koz ho tadou,
 C'houi a zastumo mui a enor, a vadou
 Eged ho keñvroiz a gwitâ Breiz-Izel,
 Da veza, er c'haëriou, d'eur skrivagner mevel !!!

émancipé, orphelin de père ou de mère, de l'un ou de l'autre, ou plus spécialement de père. En Tréguier et en Léon, et aussi dans la meilleure partie de la Cornouaille, *minor*.

D'après quelques celtisants érudits, *orphelin* (du français) se rend, en breton, par *emzivad* !... Oui, mais seulement quand il s'agit d'un enfant *mineur*, *orphelin de père et de mère* !!! Si le mineur conserve encore l'un de ses auteurs, il n'est pas *emzivad*, il est *minor* !!!

Enfin, d'après le texte de l'abbé Guillôme, *minour* peut être pris aussi bien dans le sens de *méerer*, *métayer*, *fermier*, que dans celui de *minor*, *orphelin de père ou de mère*...

Et, en fait, où est la vérité vraie ? L'on m'a affirmé que, dans certains cantons du pays de Vannes, *minour* se prend, très couramment, dans le sens de *fermier*, *métayer*.

De sorte que, du moins dans ces cantons, un *minour* (en Tréguier, Léon et Cornouaille, *mineur*), pourrait être, en même temps, *minor*, *mineur*, et *minour*, *métayer*, *fermier* (en Tréguier, Léon et Cornouaille, *merer*, *merour*, *mercour*)... Où est la vérité, encore une fois ? *Adhuc sub judice lis est* !!! Nous faisons des vœux pour que l'Académie bretonne décide, et sans tarder, cette question et bien d'autres !!!

LEVR AL LABOURER

IV

PEDERVED GWERZ

Ez añ da laret d'heoc'h buez ar wenanenn,
 Penaoz e tastum koar ha mel, enn he ruskenn (1)...
 Evit ann nep ho c'har hag a ra vad d'héze,
 Ar gwenan a zastum piñvidigez, lévé...
 N'ankouañ ket eta, broiz, e-pad ar gouañ,
 D'ober ho ruskennou war-benn ann nevez-hañ...
 Da geñta tra, klaskit eul liors a-gosté,
 A sko war ar *sav-heol*, pe war ann heol *kreisté*,
 Eul lec'h, e pehini na drouz ket ann avel,
 Ma c'hellint gwell diwall ho zammou koar ha mel...

(1) *Ruskenn*, e Gallek, *rûche*. E Tréger, *kol-bann*, petit réduit, *rûche* couverte en paille ou en chaume. E Kernô, *kest*.

Na laoskit na menn-gaor, nag oañ, na dañvadez
 Da beuri ar bleuñiou, da redeg aliez
 War-dro ar ruskennou, nag ejennn, nag ourner,
 Da flastra, gand ho zreid, ar ieot glaz ha tener !!!...

Diwalit-he, ive, diouz peb loen dañjeruz,
 Diouz ann aër, ar glazard, ann touseg binimuz,
 Diouz beg ar pennduig (1) ha diouz flemm (2) ar gves-
 Ho mirit mad ive diouz ar gwennelied. [ped !!!
 O c'has, hep nep truez, d'ho labousedigou,
 O c'hortoz ho bevañs, digor-kaër ho begou !!!...

Ar gwenan en em blij tostik d'eur feunteun sklear,
 D'al lennou bevnet gand bleuñ ha ieot tener,
 D'ar waz a red, er prad, e-touez ar bokedou,
 Ha, dindan skeud ann derv, savet dreist ho fennou...

Ma kavo ho kwenan, e-pad tomder ann hañ,
 Pa zigas ar mammou, evit ar wech keñtañ,
 Ar re iaouañk er-maez, da gemer ho ebad,
 Déliou glaz da ziskuiz, dour sklear d'en em freskât,...
 E-kreiz ann dour a red hag e-kreiz al lennou,
 Taolit a-dreuz mein braz, pe gwez, pe goz gefiou...
 Azé, 'vel war eur pouñt, ar wenanenn glebiet
 A zec'ho d'oc'h ann héol he diouaskell moestet,
 Mar d'eo bet gwall-gaset gand eur barr-glaô pouner,
 Pe, gand ann avel-dro, bet taolet enn eur ster !...

Na blañtit tost d'hézé, nag eur wezenn ivin,
 Nag eur wezenn faô-put, nag eur wezenn sapin,

(1) *Penndù* ou *bennù*, e Gallek, *tête noire*, tête de la *Mésange*.
 (2) *Flemm*, e Gallek, *dard*. E Tréger, *broud*, *kastr*.

Rak dishéol ar gwez-zé, re stañk ha re deñval,
 D'ann holl gwenan bihan a zo beac'huz ha fall...

Na lakit ket ive ho c'hest tost d'eur voger,
 Nag e-tal eur vouillenn a daol eur c'houez pouner,
 Na tost d'eur baludenn, na re dost d'eur poull dôñ,
 Nag e-leac'h ma klever o trouzal ann daszon... (1)

Tro war-dro d'ho kwenan, hadit stañk bokedou,
 Plañtit gwez kaër, enn hañv, goloet a vleuñiou !...

Me a garjé gwelet, gand ar bleuñ gwiniz-dù,
 Gwenn, evel eul liñsel, ar parkou a bep tu,
 Ar menez goloet a vrug gand ho c'hléier,
 Ar prajou marellet gañd bokedou tener,
 Eur brouskoat digor frañk ha karget a louzou,
 Eur *jardin*, goloet, e pep kouls, a vleuñiou !...

Ruskennou plouz-segal, gand kroc'henn dreiz griziet,
 Eo ar gwella marc'had !... Eno, am euz klevet,
 En em blij ar gwenan, pa vez priet erfad
 Diazez ho c'hestou, enn eul leac'h déréad...

Mes na list enn ho kest nemet eunn nor dister,
 Da ziwall ho kwenan diouz skorn ha diouz tomder...
 Me am euz gwelet mel skornet e-pad ar gouañ,
 Ha teuzet, aliez, e-pad tomder ann hañ !...
 Eunn amzer domm eta, kouls hag enn amzer ien,
 Aozit, gand evez braz, he boed d'ar wenanenn !...

(1) *Daszon*, pe *dasson*, e Gallek, *fracas*, *bruit assourdissant*. Darn,
 e-touez skrivagnerien hor bro, a gemer ar ger-ze evit ann *hégléo*,
l'écho. Hervez doaré skriya hor iez, ann *dasson* a zo heñvel ouz ann
hégléo, kement hag ez eo heñvel ann héol ouz ar stered. Ar Gallek hor
 débrou.

Me a wel, enn he gest, al loenig o stañka,
 Aketuz, gand koar blod, ar faoutou distera,
 O wiska penn-da-benn he di, ha tro-war-dro,
 Gand ar pek mad hen deuz dastumet, enn deliou,
 Hag o virout dalc'h-mad, e gweled he ruskenn,
 Glud staguz en em led, kouls a-dreuz hag a-benn!...

Ha c'houi, gand pri melen, bevennit tro-war-dro
 Ho ruskennou gwenan gand balan ha plouz-tô (1)
 Bruk sec'h, eur gwisk deliou, pe c'hoaz moded pouner,
 D'ho diwall diouz ar glao ha diouz ar gwall-amzer...

Goude, p'hen deuz ann héol kaset kuit ar gouañ,
 Pa splann war ann douar deizioù ann névé hañ,
 C'houi a wel ho kwenan o kuitât ho ruskenn,
 O sevel d'ar wabrenn ha, goude, o tiskenn,
 Gwech war al lann, ar bruk, war lein ar menezioù,
 Gwech war eur brañk izel, e gweled ar c'hoajou,
 O furchal pep bleuenn, o suna peb boked,
 Pe o tiskenn d'ann dour, da derri ho zec'hed...
 Goudé, e tistrooñt, laouen braz, d'ho ruskenn,
 Da c'horri ann uou (2), pe d'ober ar goarenn!...

Emberr, e-kreizeunn deiz tomm ha dam-voest, enn hañ,
 C'houi ho gwel o redeg er-meaz, prim ha buan,
 O voñt du-mañ, du-hoñt, o kuitât ar ruskenn,
 Hag o sevel enn er, evel eur gummoulenn!...

(1) *Plouz-tô*, e Gallek, *paille bonne pour les toits, paille à toiture*. Ne pas confondre avec *chaume* ou *gled*. Ce dernier mot usité, en quelques cantons gallos, même chez les notaires, les huissiers, etc...
 (2) *U, Uou*, ger Trégériad. E Kerné hag e Léon, e lavarer *vi, viou*.

Dalc'hit zell war-n-hézé, sonit c'huek ho trébez,
 Bété ma viñt holl stag a-spign ouz eur brañk gwez.
 Neuzé, hep dalé tamm, it da glask ho ruskenn,
 Frotit-hi gand ieot glaz, gand deliou eunn dervenn,
 Treuzit-hi gand diou groaz, great gand bizier koat rez,
 Stlapit, gand ho taouarn, leaz dous, e-barz, er meaz...
 Kemerit, va broñz, kemerit manegou,

Evit en em diwall erfad diouz ho broudou (1)...
 Neuzé, likit ho kest, dindan ann taol erfad,
 Ann tu digor ouz kreac'h, hag hejit ar bodad ;
 Goudé, war eul liñsel displeget enn dachenn,
 Diazezit, heb aoun, ploum-ha-ploum, ho ruskenn...
 Evesañt avad, beteg ann abardaëz!...
 Ann taol, mar n'en em blij enn he ruskenn nevez,
 A nij kuit, a zistro d'he c'heñta koloenn,
 Pe a ia d'ar c'hoat doun evit klask eur gleuzenn (2)...

Araog ma vo kuz-héol, kemerit ho ruskenn
 Ha likit-hi dousig ha plomm war eur varlenn,
 Neat, kempenn, a vezo, evit ober erfad,
 Ledanoc'h evit-hi a zaou pe dri meudad...

Mar fell d'hé en emgann (rak, etré ar mammou,
 Aliez e sav trouz, tabud ha brezelioù !)
 C'houi hen gouézo abred, o welet ho kwenan,
 Divez ha divergont, gand kounnar, o krenan...

(1) *Broud, flemm, kastr*, e Gallek, *dard*.

(2) *Kleuzenn*, e Gallek, *arbre creux*. Aliez ar gwenan, hag ann aered ive, a ra ho neiz enn eur gleuzenn. Souvent les abeilles, et les couleuvres aussi, font leurs nids dans un arbre creux.

Ar safar a reont a zo, pe dost, heñvel
Oc'h trouz ann trompillou, pa c'halvont d'ar brezel...

Hi a red, a fourgas, en em lak e kounnar,
A foet ho diouaskell, a ro fiñv d'ho diou c'har,
Gand ho beg hag ho deñt a lemm broud ho flemmou,
Enn dro d'ho Rouanez en em stroll a gañtchou,
A chal ann enebour, her galv a vouez huel !...
N'ho deuz ken c'hoañt nemet da voñt holl d'ar brezel...

Adaleg ma welont ann amzer o splannât,
Ann héol o lugerni, ann avel o tousât,
M'hellont en em derc'hel erfad e-kreiz ann ear,
E nijont holl er-meaz ha, stard, en em ganner !!!

Klevet a réer ann Eñv o kornal gand ann drouz : (1)
Hi en em vesk, a zav, a ziskenn, a c'hourdrouz,
Evel ar poultr a nij e-kreiz ar barr arné,
Hag ho gwelet a réer o koueza diouz ann Eé
Ker stañk hag ar grizill a gouez diouz ar wabrenn,
Stañkoc'h evit ar mez, pa hejer ann dervenn !!!

Gand eur galon nerzuz, enn he c'horfik dister,
Rouanez ar gwenan a zispriiz ann danjer,
Ar geñta er brezel, ann diveza ive,
Ken ma vo red d'unan pe d'eunn all moñt adré !!!
C'hoañt hoc'h euz etreze da lakat disparti?...
Stlapit, er bandennou, daou dornad poultr, pe dri!

(1) Darn e fell d'heze e vefe skrivet *gand ann trouz*, e-leac'h skriva : *gand ann drouz*. E Tréger, da vihana, *trouz* a zo dalc'h-mad eur ger *a-gostez ar merc'hed*, ha kammed *a-gostez ar baotred*. Ar pezh a dal da lavaret e Gallek, en Trécorrois, *trouz*, bruit, est toujours du féminin, jamais du masculin... Où est la vérité ?...

Mes, war lerc'h ann emgann, ma vo ar peoc'h miret,
Ma vo koll ar ruskenn da vad bihanaet,
Lazit, enn ho taouarn, ar rouanez fallañ,
Ha likit ar vestrez enn he c'hest, hec'h-unan!

Goude-ze, p'ho gwelit o kuitât ho ruskenn,
O lezel ho labour, o nijal er wabrenn,
Ma fell d'heoc'h ho fellât diouz ann holl c'hoariou,
N'hoc'h euz nemet troc'ha diouaskell ar mammou,
Hag hini na gredo adsevel ar baniell
Evit c'hoari er barr, evit moñt d'ar brezel !...

E-touez hoc'h holl loened, ne zeuz met ar gwenan
Da zavel enn eul lod ho bugale vihan,
Da gaout ar memez ti, ar memez lezennou,
Ar memez stum beva hag ar memez broïou,
Da labourat dalc'h-mad, e-pad tomder ann hañ,
Rag aoun rag ar gernez, keit ma pado ar gouañ...

Peb unan anez'he hi deuz he c'harg d'ober !...
Hou-man a zastum boed er park, el lannéier,
Hou-nez, er goloenn, keñt zavel ann derenn,
A led eur gwiskad pek, zerret war eur wézenn,
Ha, gand glud disteuzet (1) ann eil ouz égile
A vastig hag a stag ar reñkou koar névé...

Darn a zastum ar mel, hel lak e gô, hen merr,
Enn terennoù kleuzet evit hen digemer...

Darn all war dreuz ann nor a ra goard, e giz vrao,
Da spial ann arné, ann avel hag ar glao...

(1) *Disteuzet*, e Gallek, *liquide* ; *de la glu liquide*.

Darn a gemer ho beac'h digand ho c'hoarezed :
 Darn, evel eunn armé, a bellâ ar gwesped...
 Holl e c'hastont affo, hag ar mel ann dousa
 Tro-war-dro d'ar ruskenn a laosk ar c'houez gwella !
 Heñvel ouz ar goved, oc'h tan ho goveliou,
 Pa réont klézéier evit ar brezelioù,
 Lod e meginou braz a zastum ann avel
 Hag a c'houez war ar glaou ken a splann ar c'hovel,
 Lod a drempe e dour ien ann dir ruziet enn tan,
 Hag ar vro a zasson gand ann taoliou kreñvan...
 Iñt a zav beb eil taol ho morzoliou war-lae (1),
 Hag a sko, beb eil taol, pouner, war ann anné...
 Ho mañchou troñset krenn, darn all gand turkezoù
 A dro hag a zistro ann houarn d'ann taoliou...
 Evelse e weler, mar geller heñvelât (2)
 Ar bihan hag ar braz, peb gwenanenn, dalc'h-mad,
 O poania enn he c'harg !... D'ar re goz ar soursi
 Da zevel ann derenn ha da gempenn ann ti...
 Mes ar ré iaouañkoc'h, skuiz gand ho deveziou,
 Gand eur zamm ouz peb gar, na zeuont d'ho c'hestoù
 Nemet war-dro kuz-héol. Iñt a furch e pep tu,
 War ar brug hag al lann, war vleñn ar gistinenn,
 War ann till, ann haleg, war zeliou ann dervenn...

(1) *War-lae*, e Kerné warlaez, e Léon, *war-gréac'h*, e Tréger. E Gallek, *en haut, en l'air*.

(2) *Heñvelât*, e Gallek, *assimiler, comparer*. Ger, siouaz, evel kals all a c'heriou brezonek mad, ankouaet, pe dost, e Breiz !

War eunn dro d'al labour, war eunn dro d'ar renoz !
 D'ar beuré e lézont holl ar c'hest ha, da noz
 Eunn tamm araog kuz-héol, e lezont ar bleuñioù
 Hag e nijont d'ar ger da ziskuiz ho memproù...
 Enn heur-ze, ne glever met gwenan o trouzal
 Ha, gand ho diouaskell, al liorz o kornal :
 Mes, adaleg m'eo eat peb unan d'he gwélé,
 Hini na zon mui grik ac'hann ma tarz ann dé...
 Eur c'housk flour ha didrouz a red enn ho memproù !...
 Ar peoc'h a ren, dre-holl, e-tal ar ruskennou !...
 Koulskoude, eur pennad keñt ma taol ar gwenan,
 Choumit e-tal ho c'hest eur pennadig bihan,
 Ha c'houi a glevo freaz reuz ha trouz er ruskenn,
 C'houi a glevo erfad ar Rouanez vihan
 O klemm, oc'h hirvoudi, evel pa ve é poan,
 Gand eur vouézik ken dous ha ken skiltr war-eunn-dro,
 Ken e kredot e ouel, ema tost d'ar maro !!!
 Mez ar Rouanez koz a zafar hueloc'h...
 Zeblant a ra gourdroùz, he mouez a zo c'houervoc'h...
 Pev unan a dragas, 'vel, enn eur vereuri,
 Enn noz keñt ma timez penn-heréz mestr ann ti...
 Evesañ tronoz, rak war-dro d'ar c'hreizté,
 Mar bé kaër ann amzer, ho po eunn taol névé !...
 Pa choum sac'het ar glao, er gwabr, a-uz d'ho fenn,
 N'ho gweler ket, liez, o nijal d'ar bradenn,
 Na, keñt ma sav avel, dioc'h ar c'hest o pellât,
 Mes, e-tal ho ruskenn, iñt a ia da dourât... (1)

(1) *Dourât*, e Gallek, *s'abreuver*, verbe réfléchi. Hag, e gwirionez,

M'ho gwel en em lastra, evel bagou dister, [berr!!!
 Gand greun sabr, da c'hallout stourm ouz ar barr, em-
 Ar gwenan a zo gwerc'h hag, etal eur vestrez,
 Na gollont ket amzer, evit ober al lez...
 Ne zeuz nemet ar vamm hag ar c'horerezed
 O sevel re vihan hag ho lakât er bed!!!...
 Ar wenanenn eta, ma broïz Breiz-Izel,
 Na ra nemet dastum dre-holl ar c'hoar, ar mel,
 Nemet netât ar c'hest, ober ann terrenou...
 Ken tenn eo, aliez, ker braz he labouriou,
 Ken e weler, siouaz, he diouaskell torret,
 Pe, gand ann drez, al lann, ar spern daou hañteret!...
 Kement e kar ar bleuñ, he mel, he zerenn goar,
 Ma kouez, dindan he beac'h, maro-mik d'ann douar!
 Mes ive, pa dostâ amzer divag ar gouañ,
 Rag aoun ouz ar gernez, ann holl gwitibunan
 War ar c'horerezed en em daol a vandenn
 Hag ho laz, hep truez, war dreuzou ar ruskenn!!!...
 Koulskoude, er bed-holl, er Zav-Héol, er C'hréisté,
 Ne geffot, e neb leac'h, tud a gar ho Roue
 Kement hag ar gwenan a gar ho Rouanez...
 Iñt hi difenn dre-holl, enn ti kouls hag er maez...
 Bev eo ar Rouanez?... E pep kest, ar gwenan
 A chom bepred e-peoc'h ha bepred a-unan!!!

doura a dal da lavaret abreuver, arroser, verbe actif. It da zoura ar zaout, ar c'haol! Allez abreuver les vaches, arroser les choux!... Daou c'her disheñvel krenn, evel ma weler!!!

Maro ar Rouanez?... Chetu trouz ha brezel!!!
 Chetu flastret ar c'hoar, chetu skuillet ar mel!!!
 Pebez dismañtr spountuz!!!... Ar vamm a zo bepred
 Ar geñta el labour, a fourgas treuz hag hed,
 Hag ann holl war-n-hezi ho deuz ho daoulagad,
 A nij war he roudou, gand hast, a vandennad...
 Iñt hi doug war ho c'heññ, hi c'harp war ho c'horfou,
 Hag a varv, enn he leac'h, e kreiz ann emgannou!!!
 Pa fell d'heze dastum koar, mel ar wenanenn,
 Eul lod tud zo hi moug e gweled he ruskenn!!!
 Harzit, harzit gand mez, kalonou didrué,
 Pell ar soufr hag ann tan, laoskit-hé é bué!!!
 Pa vo eat da wenan ann holl breñved bihan,
 Pa vo leun ar ruskenn, da varé al lost-hañ,
 Ha, pa zañter ar zéo (1) hag ar mel tro-war-dro,
 Eur pennad, keñt ma kouez ar gouañ kriz war ar vro,
 E-pad ma kavont c'hoaz digor meur a vleunenn (2),
 Savit gand ho kouitell toennig ho ruskenn,
 War ar c'hest koz, dioc'h-tu, likit eur c'hest névé,
 Skoït gand ho taouarn adal ann traon d'al laë (3),
 D'ober d'heze kuitât ar ruskenn leun a vel,
 Ha d'ar rusen n c'houllo, tamm ha tamm, da zavel...
 C'hoañt hoc'h euz d'ho gwelet o krapal buanoc'h?...
 Kemerit eunn torchad plouz, pe lienn, gwelloc'h,

(1) Zéo, e Gallek, sève. Ger Léonard. E Tréger hag e Kerné, e lavarar sabr.

(2) Bleunenn, e Gallek, fleur, e Tréger, bleunn. Perag?...

(3) D'al laë, e Gallek, en haut. Gwelit diagent, pajenn 2, kenta ali.

Likit ann tan enn-hañ, e stum ma rañ moged,
 Ha grit d'ar moged-se moñt dindan ar c'hoz kest,
 C'houi ho c'hlevo o voñt, buan pe vuanoc'h,
 Diouz ar ruskenn izel d'ar ruskenn hueloc'h!...
 Koulskoude, ho kwenan, enn ho ruskenn névé,
 A labour a-viñtin bete ma kuz ann dé,
 Da zastum ho bevañs, da harz ann diéñez,
 Ha, da c'hortoz ann hañ, da virout ho buez!...
 Ar gwenan a zo tear (1)... Ne zeuz loen all e-bed
 A gounnar evel-t-he!... Pa véont hegaset,
 Gand ho broud binimuz iñt a bik, hep trueé,
 Hag a lez, er gouli, ho flemm gand ho bué!...
 Koulskoudé, p'ho gwelit dalc'het gand kleñvejou,
 (Ar gwenan, evel-d-omp, ho deuz ho mizeriou!)
 C'houi her gouezo reiz mad! Ho liou a zo chañchet,
 Ho c'horfik a voaná, ho fas a zo ridet,
 Hag ho gwelet e réer, pell diouz ho ruskennou,
 O tougen ho re varv, hag oc'h ober kañvou,
 Pe staget troad-ou-z-stroad, ann eil ouz egilé,
 A spign ouz ar ruskenn, dilabour hed ann dé,
 Pe, e gweled ho c'hest, o choum krenn morgousket,
 Brevet gant ann eñkrez, gant ann naoun diskaret...
 Neuzé, evel o klemm, o voubouont kreñvoc'h
 Ha, gand ho diouaskell, iñt a fouet pouneroc'h,
 Heñvel ouz ann avel o iudal er c'hoajou,
 Ouz ar mor, pa grosmol o kwitât ann aochou,

(1) Tear, e Gallek, *vif, pétulant, emporté*. E Tréger hag e Kerné, *ter*.

Pe, c'hoaz ouz ar safar a ra ar marichal,
 Pa ra, o c'houeza stard, d'ar glaou-douar krozal!!!
 Likit tost d'ar ruskenn eul louërig vihan,
 Karget a win sukret hag a vel ann dousañ...
 Ar wenanenn a dorr he naoun hag he sec'hed,
 A gemer nerz névé hag a gav ar iec'hed!...
 Aliez, e weler, strollet enn eur ruskenn,
 Al logod, ar razed o rogi ann derenn,
 O lounka mel ha koar, o tigas diéñez,
 O laza ar gwenan hag oc'h c'has holl er meaz!...
 Evit ho distruja, hastit stegna pechou,
 Ha teurel boed pouezon enn-dro d'ar ruskennou!...
 Da spounta ann evned a dostâ d'ar ruskenn
 N'ho peit aoun da lezel, mar be red, meur a zen...
 Ar skosed fall, dreist holl, bosenn ar ruskennou,
 Adaleg ma c'hellont tostât d'ann terennou,
 A ampouezon ar mel, ar c'hoar, e berr amzer!
 Mar ho list da veva, ho pezo keuz, emberr!!!
 Grit, hep paouez, brezel didruez d'ar skosed
 Enn amzer ne d'iñt c'hoaz nemet evel preñved
 Stagete, enn diabarz, ouz bord ar ruskennou...
 Hag, emberr, pa voñt evel kelliennigou,
 P'ho gwelfot o nijal, o tiskenn war ar mel,
 Evit ho distruja, kreskit c'hoaz ar brezel!...
 Anez, ha mar fell d'heoc'h marc'hata gand ho poan,
 C'houi a gollo, hep mar, holl labour ho kwenan!!!
 Meur a weich, ha pa vañk ar gorad da darza,
 E weler, enn eunn taol, ann derenn o vreina :

Ann droug staguz a red, ker prim hag ar vosenn,
Hag, emberr, koar ha mel a zo brein, er ruskenn...

Goude eul laz-brézel er c'hest, likit evez,
Hag, evel enn eur bez, e welot, aliez,
Korfou gwenan maro a laosk eur c'houez pouner,
A zigaso kleñved, mar n'ho skarzit emberr...

Zellit, liez, eta, ha gwalc'hit ho kestad,
Ma ne fell d'heoc'h gwelet ho kwenan o klanvât !...
Dreist holl, rag aoun da goll ho kwenan gand kleñved,
Pedit Doué, ar Zeñt kouls hag ar Zeñtezed,
Enorit-hé, bemdé, hag, enn ho fardonioù,
N'ho dizenorit ket, oc'h ober dizurzou !!!...

Tostik-tost da Vlanc'hoec'h, e parrez Neulieg,
E-tal chapel Karmez, e karter Klégéreg,
Eul labourer am euz anavezet gwechall,
A raë kestou névé, bep ploaz daou c'hemend all...
He wenan a nijé, e pevar c'horn ar vro,
Hag a zastumé mel, er parkou, tro-war-dro !...
Evit meuli Doué, enori ar Werc'hez,
Kouls e pardon Kergrist hag e pardon Karmez,
Eur piled (1) enn he zorn, leun a zevosion,
Peb unan hen gwélé, e pep prosesion...
Enn deiz kouls hag enn noz, er meaz kouls hag enn ti,
Hep paouez o pedi stard Jezuz ha Mari,
Ho hanoïou ker dous ha ken flour hag ar mel
A gargé he galon a levenez zañtel,

(1) Piled, e Gallek, *cierge*. Peurvula, e lavarar eur piled koar !

Hag Iñt, diouz lein ann Eñv, seul-vui m'ho énoré,
Seul-vui e tiskwelent d'hezañ ho c'haranté !...

Ouspenn eunn amezeg a zelle korn (1) out'han,
A wélé, gand avi, kemend a oa d'hezañ
O rei bloaveziou kaër, hag ar binvidigez
War greski tamm ha tamm, o toñt d'he diégez !...

Nag eürused da stad, va mignon labourer !!!
Da c'hreg, da vugale, choaz enn eunn oad tener,
A oar, kouls evel-d-oud, trugarekât Doué,
Hag a wel ho madou o kreski c'hoaz bemdé !!!

Koulskoude, va mignon a gasaz da Bondi
Unan euz he baotred da ober he studi...
Enn davarn (2) ma teué d'eva eur chopinad
Ha da loja he varc'h, pa zeué d'ar marc'had,
E c'houlennaz d'he vab ha kampr ha lojéiz...
Allaz ! ar paour keaz den !!! Selaouit, va broïz...
Enn ti divergont-ma, fur krenn bété neuzé,
Ann den iaouañk na glev, da noz kouls hag enn dé,
Nemet dispriz ar Zeñt, nemet touet Doué,
Ha saotra kement tra, bugelig, é karé !...

Hep dalé, ec'h ankouâ ann holl aliou mad
Roet d'hezañ gwechall gand he vamm hag he dad,
Ha, pa zistro d'ar ger, amzeñt ha digempenn,
Da veuré, na da noz, na lar mui he bedenn,

(1) Zellout korn, pe a-gorn, e Gallek, *regarder de travers, avec envie, avec jalousie* !

(2) Tavarn, e Gallek, *taverne*. Hostaliri, *hostelari*, peurvua !

Hag, e-leac'h heul he dad d'ar pardonioù brudet,
Na rañ nemet pleustra (1) tud iaouañk dirollet !!!

Chetu gwenan he dad o koueza e kleñved,
O vervel enn eunn taol !... Na choum hini e-bed !!!
Spoutusa taol evit ar paour keaz labourer !!!

D'ar C'harmez binniget, eunn devez, hen gweler
O voñt, hast war-n-hezan, dirag he vamm zañtel :
« O Mamm vad, eme-z-hañ, Rouanez Breiz-Izel,
» Ho mab n'hen deuz biskoaz dilezet ho « Pardon »,
» Ho mab hen deuz bepred ho karet a-galon !...
» Petra am euz-me gret da goll ho karañtê?...
» Er bed-ma na gavañ levezet d'am iné,
» Neb enor, nep dudî, nemet gand va gwenan,
» Am euz zavet, Gwerc'hez, gand kals evez ha poan !!!
» Kaër evesât am boé !!! Chetu iñt holl kollet !!!
» Perag ?... Ha pebez droug am euz-mé, siouaz, great ?
» Mamm dener, piou a zeui, bremañ, d'ho « pardonioù »
» Ha, dirag hoc'h aoter, d'ober he bedennou ?... »

Diwar he zrôn, enn Eñv, ar Werc'hez vinniget,
A wel he map, a-hoñt, e Karmez, glac'haret,
A glev he hirvoudou, he glemmou truezuz,
Hag a daol war-n-hezañ eur zell trugarezuz !!!

Enn-dro d'ho Rouanez, war droniou lugernuz,
A splann evel ann héol, enn Eñvou dudiuz,

(1) Pleustra, e Gallek, fréquenter. Ger Trégériad. E Léon, e lavarar, peurvuia, darempredî... Perag ?...

Chetu Zañtez-Anna, Patrounez Breiz-Izel,
Ann holl Verzerzed, ar Gwerc'hezad Zañtel,
Agat, Félicité, Perpetu, Lusia,
Agnéz hag Aziliz hag Anastasia,
O kana, war eunn dro, gand eur vouez dous-meurbed
« Gloar d'ann Tad ha d'ar Mab, d'ar Spered Glann
Mes, endra ma kanont, e klevont a-névez [bepred ! »
Klemmou al labourer, ec'h anavont he vouez...

Kerkeñt ne glever mui na gwerz sakr, na muzik,
Hag ann holl, war ho zron, a choum heb laret grik...
Mes Agnez, da geñta, a dostâ da Vari,
Hi zalud gand doujañs hag a lavar d'hezi :
« E chapelig Karmez, Rouanez vinniget,
» Ho mab, al labourer, war he zaouliu stouet,
» A veuré bété noz, na ra nemet gwela,
» O kervel d'hen zikour, nemet huanada !!!... »
Tridal a ra neuzé kalon ar vamm dener :
« Digasit d'am falez, va mab, al labourer !!! »
Eme-z-hi, ha chetu, rak-tal, Elez fidel,
Ho diouaskell digor dirag ar Vamm Zañtel,
Da ziskenn, e Karmez, e-tal al labourer,
D'hen dougen d'ann Eñvou, enn eur pennad amzer...

He-ma, a-uz d'ar gwabr, dirag he zaoulagad,
A wel, tammik ha tamm, ann douar o pellât...

Chetu hen tost d'ann héol !!! He lagad a vrumenn
Ha kement tu a wel a zo livet e gwenn !...

Koulskoudé, diouaskell ann Elez hen dougé
Ker prim hag ann avel !!! Ema e kreiz ann Eé !...

Dorojou alaouret palez ar Vamm dener
A zigor ho-unan evit hen digemer...

Choum a ra souezet holl o welet ar palez
Hag ann enor a réer d'he Vamm ha d'he Vestrez !...

Ann Elez, e seiz Urz, ar Zeñt, ar Zeñtezed,
Peb unan, enn ho leac'h, dindan trôn ann Dreinded,
Enn enor da Vari, gand eur vouez dudiuz,
A laka da zazson ann Eñv splann ha skiltruz...

« Ni holl a choum enn Eñv, kanomp gand meulodi,
» Enn deiz-mañ, gloar, enor hor Rouanez, Mari !!!
» Enn deiz-mañ m'hen deuz bet, goude ar marv dousañ,
» Ar Mab zavet he Vamm war ann trôn huelañ !...
» Nag a c'hrasou dispar war-n-hoc'h Hen deuz skuillet !
» Holl draou kaër ann Eñvou d'heoc'h Hen deuz dis-

[kwelet !!!

» Douget hoc'h euz ho Mab e-pad nao miz, hebken,
» Hag ho Mab, enn he c'hloar ho lak evit biken !...
» Dindan zeblañt eunn den, gwechall, en em guzè :
» Hirio ez oc'h beuzet enn he Zivinité !!!
» Ar Mab hoc'h euz magez, Gwerc'hez, gand ho leaz pur,
» En em ro d'ar bed holl, hirié, e magadur !!!
» Pebez galloud Hen deuz roet d'heoc'h hon Doué !!!
» Nag a c'hras war ar bed a skuillit-c'houi, bemdé !...
» Amañ, dreist ann Elez, ar Zeñt, ar Zeñtezed,
» Ne zeuz dreist ho trôn-c'houi nemet trônann Dreinded !
» Gloar d'ann Tad Galloudek, Mestr ha Krouer ar bed,
» E-tre ann holl gragez Hen deuz ho tibabet

» Da veza Mamm Jezuz, hor Roue, hor Zalver !!!
» Gloar da Jezuz Hen deuz, Gwerc'hez dous ha tener,
» Ho savet ken huel dreist ar grouadurien
» Ha great gan-heoc'h Mestrez ann Eñvou, da viken !!!
» Gloar d'ar Spered Sañtel Hen deuz ho miret glann !
» Enor da Vamm ar paour, da Vamm ar re vihan !...
» Gloar, enor, meulodi da Rouanez ar bed,
» Da Vari, hon Itron, d'ar Werc'hez vinniget !... »
E-pad ar c'hañtik-sé, e gweled ar palez,
Al labourer-douar, dirag trôn he Vestrez,
He benn pleget izel, hag he galon beuzet
Enn eur joa heb he far, na lavar ger e-bed !!!
(Glac'har ha levezeg hor gra mud aliez !!!)
Hep komz hag hep fiñval a choume ar paour keaz !...
Mes, a-ziwar he zrôn, ar Vamm garantezuz
Her gwel, hag hi deuz soñj diouz ar c'homziou klemmuz
Hen deuz, enn he c'hlac'har, lavaret a-viñtiñ
E chapelig Karmez, stouet war he zaouliñ !...
« N'hoc'h euz ket, eme-z-hi, kollet va c'harantez !
» Mar d'eo marv ho kwenan a raë ho levezeg,
» Me laro d'heoc'h perag !... Warlené divezañ,
» E « pardon » braz Kergrist, war-dro dilost ann hañ,
» Ho mab, skolaër Pondi (na brasa follenté !)
» Hen deuz, dre zisprizans evit va Mab ha me,
» E-pad ann ofisou hag ar prosesion,
» Heb spount rag ober mez da holl dud ar « pardon »,

- » Miret, ar paourik keaz, (1) he dok sounn war he benn
 » Ha stlejet ar banniell er fank hag er vouillenn !!!
 » Heñ hag he vignoned ho deuz great enn deiz-sé
 » Eun dra fall dreist peb tra, c'houi her goar marteze,
 » C'houi he dad re dener... Ann holl bardonerien,
 » E Kergrist, ho zelle evel gwir luzevien !...
 » Chetu perag, va mab, evit rei skouer d'ann holl,
 » Ho kwenan, goude-ze, a zo eat, prest, da goll.
 » Soñj am euz, koulskoude, e teuec'h d'am « Pardon »
 » Hag hoc'h euz beteg-hen va c'haret a galon !...
 » Ho mab, hen he-unan, gand ar glac'har mantret,
 » Ho mab, gand ann daërou he zaoulagad glebiet,
 » Stouet war he zaoulin, e Karmez binniget,
 » Am ped d'ober he beoc'h gand va Mab kounnaret !...
 » Nerz ha kalon eta ! Ann holl droug hen deuz great
 » Gand Jezuz ha gan-en a zo holl ankouaët...
 » — Chetu brema ar pezh a vo red d'heoc'h ober :...
 » Warc'hoaz, war dro kreiz-de, hag er brasa tomder,
 » Dindan koat Lustregan, pe véné Malgwennek,
 » Tri c'hart leo'diouz Karmez ha diouz bourc'h Neulieg
 » Baleit eur pennad, zavet gan-heoc'h ho penn,
 » Ha c'houi a welo, prest, a greiz eur goz wezenn,
 » Eunn taol gwenan o toñt, o nijal goustadik,
 » O koueza, e-tal d'heoc'h, izel war eur brañkik...

(1) *Ar paourik keaz*, e Gallek *le pauvre petit malheureux*, comme si l'on disait *le pauvre petit imbécile*, ar paourik keaz genaouek ! Ger goapañz, disprizuz, mot ironique.

- » Astennit ho ruskenn, hejit ar brañk erfad,
 » Kemerit eul linsel, zammit-he hardiz-mad,
 » Likit-he enn ho leach ha, kent meur a vloaziou,
 » C'houi a welo, gand joa, karget ho liorzou...
 » Livirit, e Kergrist, pad ar brosesion,
 » Trugaré da Jezuz, e devez he bardon !...
 » Kenavo d'heoc'h, va mab !!! » Ha, rak-tal, ann Ele,
 Hen diskenn e Karmez, hag a aspign d'ann Ee !...
 Al labourer, eüruz, a lar mil meulodi
 D'ar Zeñt, d'ar Zeñtezed, da Jezuz, da Vari...
 Stouet war he zaoulin beteg ann « Anjeluz »,
 Na baouez da bedi gand eur galon greduz...
 Goude he goañ, er gear, e lar c'hoaz he bedenn
 Hag, antronoz viñtiñ, e klev ann oferenn !!!
 Eur ruskenn war he skoaz, hen gweler, etretant
 O voñt a baziou braz da goajou Lustregant,
 Ha, war-dro ar c'hreiz-de, hag, er brasa tomder,
 D'ar c'houlz m'hi doa laret d'hezañ he Vamm dener,
 E klev eur boud-gwenan, prestik, enn he gichen...
 Zellet a ra... kerkeñt, a-ziouz eur goz kleuzenn,
 E wel eunn taol-gwenan o nijal dré ann er,
 En em staga a-spign ouz euz skourrik dister...
 Stegna a ra he gest !!! He galon leun a joa
 E tired, prim, d'ar gear, gand he zamm war he skoa...
 Hep dale, ar gwenan a garg he ruskennou
 Ha, ker stank ha gwechall, ho gweler, er parkou...
 Gwelomp brema penaoz ez eo dléet kempenn
 Hag ar mel hag ar c'hoar tennet djouz ar ruskenn...

Dibabit a gostez ann tirennou kaërañ,
Gand laonenn ho kountell razit dousik ha skañ
Ar gwiskad koar tanaf (1) ledet war ann toullou,
Hag ar mel a vero krenn diouz ann dirennou...

Neuzé war eur plad doñn, ledit eul lienn gwenn
Evit sila ar mel a gouez diouz ann direnn...

Ar mel great er stum-ze a zo hahvet mel « gwerc'h »...

Evit ann tirennou a zo choumet war-lerc'h,
Goude m'ho po tennet erfad diouz ann toullou
Korfou ar gwenan marv, torrit-he a-dammou...

List-he da zivera a-dreuz eul lienn gwenn, [kenn...

Ha c'houi a gavo c'hoaz mel « gwerc'h » enn ho rus-

Erfin, gand ho taouarn, gwaskit ho liennou

Ha, dindan eur waskell, restad ho tirennou,

Ar mel a zivero, hep beza bet gwasket,

Na c'houlennou goude poan na labour e-bed !...

Mes ann hini a ver dindan ar gwaskellou

A dlé beza lezet pelloc'h e moudennou...

Vit ma kouezo dindan ar meskad pouneroc'h

Ha ma savo war lein ar mel a zo skañvoc'h...

Goude-ze hel laker el leac'h ar c'hlouarañ

Evit na dommo ket e-pad tomder ann hañ...

Diskennit-han d'ho kao kloz e barikennou

Hag en em viro mad e-pad kals a vloaziou...

Evit ar mel bervet, mar d'eo bolotet holl,

Ec'h hellit, va broïz, evit hen harz da goll,

(1) *Tanaf*, e Gallek, *mince*, *peu épais*. Ger Goñload. E Tréger, e Kerné hag e Léon, *tano* pe *tanao*.

Ober gant'han, digoust ha diboan kaër, dour-mel (1)
Eun evach gan-eomp holl karet e Breiz-Izel !...

Chetu brema panaoz eo mad en em gemer
Evit tevât ar c'hoar hag evit hen ober :

P'ho pezo dibabet erfad ann holl dammou
Hag ar bruzun a gouez a-ziouz ann tirennou,
E séier lienn kreñv, griet stañk ha kaled,
Enn eur billig digor, war dan-glaou hoc'h oaled,
Likit-he, gand awalc'h a zour d'ho goloï
Ha list eunn drederenn, hep karga anez'hi...

Pa vo tomm-mad ann dour, prest, ar c'hoar tevaet
A zavo war c'horre... Pa vezo ienaet,
Nétaït mad ar poultr, ha zavit ann drouskenn
A gouez, peurliesà, e gweled ar goarenn (2)...

.
.

[liou !...

Mes, d'eomp d'ar porz brema, ha plegomp hor gwe-
Treuzet hi deuz va bag awalc'h a c'houlennou !
Va c'halon zo dinerz, poan vraz am euz em penn,
Ha va dorn a zo skuiz o terc'hel ar varenn.

DIVEZ.

(1) *Dour-mel*, e Gallek, *hydromel*. Ger evit ger, *eau de miel*.
(2) *Koarenn*, e Gallek, *cire*, pe *well*, *pain de cire* ! E Breiz, e lavarer,
peurliesà, *tors koar*. Ger evit ger, *tourte*, *pain rond de cire* !

ANN EST

AR MEDI

I

E-pad m'edo ar foenn o sec'ha er prajou,
Ann ed, tammik ha tamm, a zarev er parkou,
Hep dale, e weler ar pennou o wenna,
Ar greun o kaletat, ar plouz o tizec'ha...

Evelse, war ar meaz, evid al labourer
Ez euz, e-pad ann hañv, bepred labour d'ober,
Klozet gant'han he foenn, hep koll devez e-bed,
E tle soñjal medi ha kempenn mad he ed...

Red eo gouzout avad, keñt troc'ha ann edou,
Hag hi zo darev mad war ho zroad er parkou.

Pebez koll evidoc'h ha pebez kalonad,
Mar medit ho kwiniz keñt ma vezo kraz mad...

Bez e vo koaz er plouz, ar greun a vo moanoc'h,
 Ha, mar d'it d'ar marc'had, pebez mez evidoc'h !
 Peb unan, o welet ho kreun ken treud, ken moan,
 A sonjo ez oc'h c'houi eul labourer tal-mann... (1)
 Kaër ho pezo klask gwerz, den e-bed na breno,
 Hag ann holl, o vont kuit, huel ho tizprizo...
 Azkargit ho seïer hag, hep koll hoc'h amzer,
 Distroit, leun a vez, ha skañv ho ialc'h d'ar gear...

Arabed d'heoc'h soñjal e viot enoret
 O kas ed d'ar vilin... Kerkeñt hag hen gwelet,
 N'euz fors pe viliner, en eur heja he benn,
 A laro : « Ar greun-ma na roi d'heoc'h nemet brenn ! »

II

Al labourer, p'hen deuz gwelet eo kraz ann Est,
 D'hen medi, d'hen kloza en em dalc'h abred prest...
 Hep choum da ziskuiza, na da gemer repos
 E ki (2) ouz al labour, a veuré bété noz...
 Na zello ket re biz ouz dispign na mizou
 E vit dastum primoc'h, aoza gwell he edou...
 Klask a rañ, gand evez, e peb leach, er c'hanton,
 D'hen sikour da esti, mederien a galon...

(1) *Tal-mann*, e Gallek, *vaurien*, ignorant son métier, triste sire...
 Ger anavezot mad e bro Tréger.

(2) *E Ki*, e Gallek, *il s'acharne*. Kia ouz al labour, ouz unan benag
 s'acharner au travail, après quelqu'un.

Holl emaiñt enn dachenn, kerkeñt ha goulou-dé,
 Araog ma splann ann heol, du-hoñt, war ar méné...
 Mes, keñt kregi er fals, peb den ouz he ervenn
 A galon, a spered, a lavar he bedenn,
 Da c'houlenn nerz, bennoz digant Krouer ar bed,
 D'hen pedi da zousât he labouriou kaled...

Neuzé, e tiwiskont ho dillad ann teva,
 Na viron war ho c'hein nemet ar re skañva,
 Da veza muioc'h eaz... ha, kerkent, e klever
 Ar filsier o trouzal dindan ar mean lemmer,
 Rak fals ebed na droc'h nemet pa ve lemmer...
 Neuze, war ho labour en em daolont gand gred,
 E troc'hont hep paouez ann ed a-zornadou,
 Gand evez da veska ar plouz gand ar pennou...
 E vit ma sec'ho gwell ar plouz gand ann tomder,
 Ma vo klozet ar greun araog ar gwall amzer,
 Ho leder tanavik evel eur wiadenn,
 A-dreuz war ann añchou, gand evez, penn-da-benn.

E lein bolz ann Eñvou, ann heol zo lugernuz
 Hag a skign didruez he derennou laoskuz
 War ar vederien baour. Pell a zo, a boullad,
 Ar c'houez a red diout-he : gleb-dour eo ho dillad...
 N'euz fors ! Daoust d'ann tomder, d'ann heol ha d'ar
 Hini e-bed na soñj nemet enn he labour : [zec'hour,
 N'euz tamm diskuiz nemet d'ober eur c'hornedad,
 Hag, e-pad ar beuré, e veder a dro-vad...]

Tost d'heze, o kana laouen, ann alc'houeder
 A nij war-zu ar goabr, herruz ha dibreder :

War eur wezenn aval pe eunn dervenn huel,
E c'hrougous, hep paouez ha sioul, ann durzunel,
Mes, kaër ho deuz kana, brawât ho c'hanouenn,
Nep meder, d'ho selaou, na briz sevel he benn...

III

Chetu kreisté... Rak tal, peb den war he ervenn
A laosk he fals neuze... Poent eo mont da verenn...
Na pebez plijadur, pa arruont enn ti,
Gwelet he skudellad aozet da bep hini
Skudelladou trempet gand souben druz ha mad
Hed ar beure, poazet tamm ha tamm war dan koat,
Eur vogedenik skañv a zav a bep hini
Hag a laosk eur c'houez vad e pevar c'horn ann ti.
War ann daol ez euz c'hoaz kik-sal lard er plajou,
Avalou douar frik pe troc'het a-dammou,
Kaol gwenn poaz er souben, hag, ar pezh zo gwella
Podou braz ha kovek leun a zistr ar c'hueka.

Hep choum da goll amzer, ar vederien gand gred,
A zebr, a ev, a dorr ho naoun hag ho zec'hed,
Ha na sonjont mui ken el labour, er poaniou
Ho deuz, hed ar beuré, malet ho holl vemprou...

IV

Koulskoude, da greisté, enn Eñvou diwabrenn
Ann heol a splann, a domm muioc'h-mui uz d'arpenn :
Raksé, goude merenn, keñt mont da labourat,
Ar vederien a choum da ziskuiz eur pennad.
Peb unan a zifré da glask, tost d'eur wezenn
Pe d'eur bern plouz bennag, disheol d'en em astenn.
Mes ar mestr n'ho lez ket da ziskuiza re bell,
Hag emberr e klevont he vouez ouz ho gervel :
« War-zao, paotred, war zao ! Na doujomp ket ar boan !
» Stard d'al labour, va zud, hag hastomp bete koan !... »
Adaleg ma klevont ar mestr, ar vederien
A zistro d'ho labour, peb den enn he ervenn,
Daoust d'ann heol da skalfa, da suilla ho c'hroc'henn
E troc'hont gwell pe well ann ed war ho ervenn...

Ar c'houez a red arré war ho memprou skuizet,
Ho rochedou gleb-dour war ho c'hein zo staget,
Mes ho filsier trempet pe lemmet a neve
A grog atao er plouz hag hen troc'h heb true.
Ar gwiniz a vranñsell, hag a gouez tro-war-dro,
Ha, war-lerc'h ar meder, peb erv en em c'holo
A damoez melen-aour : keñt pell ar parkad ed,
Bremañk enn he za, a zo raz diskaret...

Eunn dra chifuz dispar ha dispilijuz meurbed,
Tremen e-tal eur park raz krenn névé vedet !

Ne gleffot mui, siouaz, gand joa enn ho kalon,
 Ann tamoez darev kraz gand ann avel o son,
 N'ho gwelfit mui breman enn ho zâ gloriuz
 Dindan bannou ann heol o splanna lugernuz,
 Nag, a-unan, vel keñt, en eur soubla ho fenn,
 Evel mor strafillet, o sevel, o tiskenn...
 Gand fals ar vederien, setu hi holl troc'het,
 Hag, er park, truezuz, war beb erv astennet.
 Evelsé, er brezel, liez, e kreiz eul lann,
 E weler, gand glac'har, tachennou ann emgann,
 Goloet, hed-hag-hed, gand zoudarded lazet,
 E kreiz ho iaouañkiz, hep trueé diskaret...
 Holl é.oant, n'euz ket pell, leun a nerz, a vué,
 O soñjal e choumje da vad ann trec'h gant'he,
 Ha chetu hi breman, (na truezusa stad !)
 Maro war ann dachenn, ha beuzet enn ho goad !

V

Den e-bed koulskoude na lez pell he edou
 Goude m'edont medet, war ho led, er parkou :
 Mar kendalc'h ar zec'hour, hep marc'hata nemeur,
 Buan ho dastumer evit ho c'has d'al leur...
 Rak-se, ar vederien d'echui ho devez,
 A rank endrann ann ed ha kloza ann tamoez.
 Gand eunn dornadig plouz, darn a ra liammou,
 Ho displeg war ann erv : darn all, a-vriadou

A-ziwar ann irvi a zerr ann ed troc'het
 Hel lak war bep liamm, e doare mad renket...
 Eunn den kreñv, (mevel braz ann ti peurliesha,
 D'ober ar malanou, d'echui ho starda,
 A grog e pep liamm, a sach war ann daou benn
 A bouez gand penn he c'hlin hag a stard ar foeskenn.
 Bez ez euz mererien hag a lez a-wechou
 Enn ho fark da dremen meur a zeiz, a verniou
 E-leac'h ho charreat, ho edou endrammet,
 Mes gand ann amzer fall, liez, e veñt tizet
 Aliez e welont eur barr-amzer diroll
 O tismantra ho Est hag oc'h hen kas da goll
 Ar plouz, enn ho farkou, gand ar glao o tua
 Hag ar greun heb dalé, siouaz, o tic'hoana.
 Ann neb e fell d'hezan mirout he vloaveziad
 A dle hen dastum sec'h hag hen aoza erfad,
 N'hel lez ket pell er meaz goude m'eo endrammet
 Mes hen kas prim d'al leur evit beza berniet,
 A lak dindan ar geo (1) he zaou ejenn kreñva
 Evit kas, hep dale, d'ar park ar c'harr brasa...
 Gand eur forc'h daouvezek ha troad hirr, ar mevel
 A garg ann ed er c'harr, ha ze na bad ket pell
 Ann oc'han, ouz ar c'harr, o taskrigna dalc'h mad,
 A ziskuiz, o c'hortoz m'az eo gret ar c'harrad...
 Ann heol a zo tomm-glaou... Enn eun taol, o voudal
 E weler ar c'helienn, enn tu-mañ, enn tu-all,

(1) Géo, iao, ieo, e Gallek, joug à bœufs. Ger nebeud anavezet e Tréger, abalamour eo nebeud anavezet ann oc'han evit al labour.

O sevel, o tiskenn, o flemma al loened...
 Adaleg m'ho c'hlevont, ann oc'hen braz spountet,
 Ho lostou enn avel, a zo prest da vreskenn
 Da redek d'ann daou-lamm araog ar sardonenn.
 Mes eur paotrik iaouank, da spounta ar c'helienn
 A hej eur brankik glaz a-uz d'ann daou ejenn.

VI

P'hen deuz peur-achuet da garga he garrad,
 Ha gand eur gordenn greñv p'hen deuz eréet mad,
 Ar gwaz a strak he foet, a flemm he zaou ejenn
 Ha gouzouk ann daou loen rak-tal en em astenn.
 Ar c'harr braz a vrañsell, gleb-dour eo al loened
 Hag ann aël he-unan a wigour, bep kammed. [douar,
 Dindan ar beac'h... N'euz fors ! Daoust m'eo gwak ann
 Fankuz ha tenn da vad, emberr, war al leur-karr
 Ann daou ejenn nerzuz en em daol kalonek,
 A gerz a bazou braz oc'h mouez ar paotr tiek,
 A sach ho c'harg pouner, hag, heb dalé nemeur,
 Skuiz, mes didreac'h a-grenn, ec'h erruont el leur...

Ar c'harrad, hep dalé, enn eur c'hrañch zo lojet,
 Pe e kornig al leur enn eur bern dastumet...

Mes gand ann ejenn braz, e-pad ann amzer-zé
 Ar mevel a ia c'hoaz da glask eur garg névé...
 Evelsé, e talc'her atao da labourat,
 Ken n'hen d'eo charréet ann diveza karrad,

Ha, liez keñt diskuiz, keñt soñjal er repoz,
 E weler tremenet ann hanter euz ann noz...
 Mes, klozet eo ann ed ha lemmet a zanjer,
 Diwallet ouz ar glao hag ouz ar gwall amzer,
 Hag ar merer, laouen, a c'hello hep krena
 Gortoz ann amzer gaër keñt staga d'hen dorna...

ANN DORNA ED

I

Chetu medet ann Est, sec'h ha kras dastumet,
 War al leuriou, dre-holl, gand evez eo berniet...
 N'eo ket awalc'h ! Breman, peb merer kalonek
 A vo enn he labour muioc'h-mui eveziek...
 Da beur-ober ann Est, ha d'hen dastum erfad,
 Aketuz, e klasko ann amzer deread
 Da zorna war al leur, da weñta enn avel,
 Da zibab ar greun ed diouz ar plouz hag ar pell,

D'ho sec'ha tamm ha tamm, pa vo tomm ann amzer,
D'ho reñka, peb rummad enn he lec'h, er zolier.

Klaskit, evit dorna, eunn amzer domm ha seac'h
Evit ma tic'hreunio ar penn hep kals a veac'h,
Ma vo kaled al leur, ma c'hellot dizoursi,
Seac'h ha kraz-tñot ho plouz, ho bernia tost d'ann ti.

Chetu perag, emberr, pa zavo ann avel,
Ha, p'hen gwelot o chom tost d'ar gwalarn huel,
Pa welot a-uz d'heoc'h ar goabr o tanavât,
Hag ann amzer, er vro, deiz ha deiz o vrvât,
Mar d'eo didrouz ar mor, sioul evel eur werenn,
Ar zeblañt a zo mad... It da glask dornerien.

II

Antronoz, e weler, pell araog goulou-dé,
Ar vistri eveziek, enn heñtchou, o valé,
O voñt d'ar vourc'h tosta, mall gant'hé, d'al leurenn,
Da c'hopra dornerien, peb unan he vandenn,
Rak, diouz ar c'hiz, evit ober eunn dorna c'huek,
Peb laz a dle kaout eiz dorner kalonek.

N'euz tra ker souezuz, ken iskiz da welet
Hag ann devezourien el leur-gear dastumet.

A bep bourc'h tro-war-dro, a bep tu iñt deuet
Holl e klaskont labour ha beza gopraet.
Da c'hortoz, e reont priz ann deiz etre-z-hé,
E laront groñs e vo red hen aotren d'hezé

Pe na labouriñt ket... Gwaz da neb a blego
Hen-nez, heb dale pell, marteze a ouélo !...
Mes chetu ar vistri o toñt... Ne glever ken,
Adaleg m'ho gweler, nep trouz war ann dachenn.

Peb unan a dostâ, peb unan a selaou,
Hen deuz hirnez da c'hout panaoz ez aï ann traou.
Emberr, a vouez huel teir gwech eur mestr a gri
Pegement e vezo gopr devez peb hini,
Darn e sav drouk enn-hé ha, gand eur vouez kreñvoc'h,
A lar ne d'ai hini ma na roer muioc'h,
A gas trouz ha safar, evel ann houlenou,
Pa zeuont e kounnar da skei war ann aochou :
Darn all a blij d'heze ar gopr a zo roet
A ia gand ar vistri ho deuz ho gopraet,
Ha p'erruont enn ti, keñt mont da labourat
En em lakont ouz taol, hag, holl, a galon vad,
E tebront ar iod-kerc'h, zilet mad deac'h da noz,
A zo, enn eur billig, tomm-skaot ouz ho gortoz...
Netra na blij muioc'h d'ann dud diwar ar meaz
Eget, keñt labourat, iod kerc'h debret gand leaz ..

III

Goude ar c'henta pred, ann holl kwitibunan
A ia er-meaz ann ti, ha peb dorner, buan,
A red d'al leur-dorna, ha gand eur skubelenn
En em lak d'he netât, d'he skuba penn-da-benn.

Anez, gand ann douar, gand ar poultr hag ar plouz,
Ar vein, ann drouk-louzou, ar greun a vezo louz,
Gwall diez da zec'ha, gwal diez da wentat...

Brema n'ho deuz mui sonj nemet da labourat :

Peb dorner el labour a gemer he lodenn :

He-man, war ar bern ed, a grog e peb foeskenn
Hag he zaol prim d'ann traoñ : eunn all, abarz nemeur,
Hi distag hag hi led, hi displeg war al leur...

Keñt dorna, ez eo mad dilezel al leuriad

Dindan bannou ann heol da domma eur pennad,

Rak, e-touez ann holl dud, a viskoaz e larer :

« Ann heol evid ann ed eo ar gwella dorner. »

Holl e klaskont disheol : darn ouz troad eur wezenn,
Darn war ann douar ien, ha darn war eur foeskenn...

Da dremen ann amzer, e larer historiou,

Hag, hep dalé, peb gwaz a denn he viñviou

D'ober eur c'hornedad hag, evit kaout tan,

A sko, gand eunn delinn (1), war eur meanig bihan,

Ann elvenn a grog tan enn toñt a zo er c'horn,

Ha peb unan, d'he dro, hen kemer enn he zorn

A lak tan war he gorn, ha, rak-tal, e weler

Ar moged, evel goabr, o sevel enn amzer.

Devet beteg ar penn gant'he ho c'hornedad,

En em lakont a du da zorna al leuriad,

E kemeront ho fraill, ha, prestik, e kleveur

Ar fraillou, beb eil taol, o koueza war al leur...

(1) *Delinn, diren*, e Gallek, *briquet*.

Den e-bed na lar grik... Hi a labour herruz
Heb sonjal enn ho foan, nag enn tomder laoskuz
Ar c'houez a ruill diout'he... Holl ez int diel'het...
N'euz fors ! Ar fraill a zav hag a ziskenn bepred,
A dro dreist ar pennou, hag, en eur c'houtellât
A sko groñs war ar plouz ledet war al leuriad...
Ar greun a lamm, herruz, a zioc'h ann holl bennou,
Hag a striñk a bep tu dindan taol ar fraillou.

Hep dalé, al leuriad a zo dic'hreunennet...

Mes, evit ober mad, neuzé c'hoaz ez eo red

Trei tu 'vit tu d'ann ed, hen dorna a-névé...

Evelse e vo red ober e-pad ann dé...

Goudé, pa vé dornet enn eur stumm déréad

Al leuriad ed, pa vé ar pennou skarzed mad,

Ec'h hejer kreñv ar plouz, ho laker a verniou,

Ho c'haser d'ar blouzeg (1) buan, a forc'hadou...

Keit ma touger ar plouz evelsé d'ar blouzek

Ar pell a vez klozet ha kaset d'ar belleg... (2)

E keit-sé, é léder c'hoaz eul leuriad névé

Evit tomma enn héol ha bout dornet goudé...

Evelsé, ar merer a zalc'h da labourat

Ken m'hen deuz dornet holl, klozet he vloaveziad...

(1) *Plouzeg*, e Gallek, *paillier*, lieu où l'on remise, où l'on entasse la paille, après le battage du blé...

(2) *Pelleg*, e Gallek, lieu où l'on remise, où l'on entasse la balle, c'est-à-dire les paillettes qui recouvrent les grains d'avoine, de blé, etc., avant d'avoir été passés au van.

Cette espèce de mois, l'une des richesses de notre langue, cependant, est trop négligée de nos jours.

IV

Pebez joa evit-han p'en em well deuet d'ar penn,
 Ha p'az éer da ledek ann diveza foeskenn? (1)
 Mes panaoz he ledek ? Evel p'hi defe gret
 E douar ar park-leur griziu hirr ha kaled
 D'hi distaga eo red lakat amzer ha poan
 Ha teir gwech war-n'hezi e krog stard peb unan,
 Hini na zeu a benn d'he flach na d'he fiñval...
 Biskoaz den, eme-z-he, na welaz kemend all !
 Ar mestr a zeu neuzé hag, hep dalé nemeur,
 Kreñvoc'h evit ann holl, hi zav a-ziouz al leur...
 Ann dornerien, joaüz, a gri holl war eunn dro,
 Hag a ra d'ann Hegleo dazson dre holl, er vro.
 Mes ar mestr eveziek, evit ober erfad
 A dlé d'he zornerien rei peb a chopinad...

Neuze gand ho labour e krogont c'hoaz herruz,
 Hag, evel keñt, bepred e labouront greduz.
 Al leuriad diveza heb dalé zo dornet,
 Hag ar greun enn eur bern war al leur dastumet.
 Mes neuzé, dre m'az eo echu ann dornerez
 A zo plijadur vraz ha joa enn tiegez.

(1) *Foeskenn*, e Gallek, littéralement *fagot de bois, d'ajonc, de ronces, d'épines, de chaume même...* Mais, quand il s'agit du blé, le mot propre, en T. L. C. du moins, est *malan*, que, dans certains endroits, j'ai entendu prononcer *mañlan*.

Ann dornerien a hast monet holl d'ho c'hoaniou,
 Hag ouz taol, leun a c'hred, a ra gouel ar fraillou.
 Enn noz-se, 'vit ann holl ar pred a zo druzoc'h,
 Peb unan zo kountant, a varvaill joaüsoc'h.
 Meur a wech, e-pad koan, e lavarer gwerziou,
 Oc'h eva ar zistr mad a zo er picherou,
 Mes n'en em vezver ket... Aliez e klever
 Ann dorner o kana, en eur zistréi d'ar gear.

V

Pegen eüruz ann dud a zalc'h mad d'ar giziou,
 Aboue ann amzer goz heuliet gand ho zadou !
 Mes er bed-ma, siouaz, netra ne d-eo paduz,
 Hag ar giziou gwella a ia da goll founnuz,
 Kouls evel ann traou all... Lirit d'ïñ, war ar meaz,
 Ha c'houi a wel dorna gand fraillou aliez ?...
 Giz neve zo deuet, aboue nebeud amzer,
 Eo gand eur « Mekanik » eo e torn peb merer.
 N'eo ket eun dra gwall vraz gwelet enn holl leuriou,
 Dorna eur bloavez ed gand ar « mekanikou. »
 Gand spont eo ho c'hlever, pa stagont da fiñval,
 O krial, o c'hourdrouz, o roc'hal, o trouzal,
 Oc'h ober mui a drouz, er c'harter hag er vro,
 Evit kañt kolé tarv, o vlej al war eunn dro.
 Ar chas, ouz ho c'hlevet, na reont met harzal,
 Al loened er parkou na reont met blejal,

Ann evned, spountet holl, a dav ho zonennou,
Hag a nij d'en em guz da weled ar c'hoajou.

Nag a dud a zo red evit darbar erfad
Peb mekanik d'ober eul labour déréad !
Zellit-he war ho zreid, a veuré bété noz,
O labourat a-nerz, hep diskuiz, na repoz,
O redek, hep paouez, ha gleb-dour ho dillad
Evit gallout darbar ar mekanik erfad...

He-ma, evel eul loen dalc'h mad o klask dibri,
A lounk, hep paouez tamm, hag hep paouez a gri...
N'hen deuz kammed awalc'h!! Ann dud hag al loenet
Arog fin ann devez, a zo hañter lazet
Da vihana, Doue ho zikour da gousket
Hag a nevezâ nerz ho izili brevet?...

O c'houi, m'ar hoc'h euz d'heoc'h kezek hag ojan mad,
Grit d'hezé, mar kirit, hed ann deiz labourat.
Stagit-he, hep kaout spont, araog bep seurt kirri,
Mes n'ho likit morsé da drei eur *mékani*,
Rag emberr e kollint ho nerz, ho braveñté,
Biken mui er foariou na vint klasket goudé...

Hoc'h ejenn, gwéach all brudet mad er c'harter,
Likit-han da larda, kasit-han d'ar c'higer...
Ho marc'h a dreutao, na zavo mui he benn,
Na glasko ken skrimpal na redek er bradenn.

List eta da baouez hoc'h holl « vekanikou »
Ha dornit, evel keñt, ho ploavez gand fraillou.

Ar fraill na vruzun ket ar plouz war al leuriou,
Ha, pa vezo red d'heoc'h adober toennou

Ho krañchou karr, krevier ho loéned, ho tier,
C'houi a gavo plouz mad da harz ouz ann amzer
Dindan tomder ann heol, ar penn a zisill gwell
Easoc'h e tistager ar greun a-ziouz ar pell :
Enn dro d'ann ti, neuzé, d'ann hañv, ne weler ket
Ar blouzeg glaz 'vel prad, gand ar greun dic'hoanet.

VI

Daoust m'az eo gant'han dornet he vloaveziad,
Merer e-bed na sonj paouez da labourat.
Red mad eo c'hoaz goudé, gand zoursi ha preder
Hag e-pad ma choumo brao ha seac'h ann amzer
Ledek war al leuriou ar greun ed da zeac'hañ
Hen trei hag hen distrei, lakat evez out'han,
Eur zuñvez pen-da-benn, hen gweñta taol ha taol,
Evit ma seac'ho gwell dindan tomder ann heol...

Ar greun, pa viñt kraz mad, a dlé beza gweñtet...
Evit sé, eul linsel el leur zo displeget...
Ar vilin-weñterez a zo kendalc'het prest
Evit ober avel ha netât mad ann Est...
Ar boultrenn hag ar pell a ia gand ann avel,
Hag ar greun mad, heb ken, a gouez war al linsel.
Rak-tal, paotred nerzuz hen karg enn ho zeïer,
Ha peb unan a gas he sac'had d'ar zolier.

Pebez joa d'ar merer enn deiz ma c'hell gwelet
He Est, seac'h ha kraz mad, er zolier dastumet !
Gallout a raï dibri, heñ ar bloaz, bara mad
Ha gwerza greun iac'h-pesk, pa garo, er marc'had.
Evelsé, e c'hello beva el levenez
E-touez he dud, bemdeiz, hep douja ar Gernez !

Pariz, gwengolo 1894.

CH. GUENNOU.